

δελτίο

ΕΝΩΣΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΤΡΑΠΕΖΩΝ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2005

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΤΕΥΧΟΥΣ

40

Διοίκηση ΕΕΤ

Διοικητικό Συμβούλιο

(Όπως εξελέγη από την ετήσια Γ.Σ. του 2005)

Πρόεδρος

Τάκης Αράπογλου

Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος
Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Α' Αντιπρόεδρος

Δημήτριος Μαντζούνης

Διευθύνων Σύμβουλος Alpha Bank

Β' Αντιπρόεδρος

Νικόλαος Νανόπουλος

Διευθύνων Σύμβουλος
Τράπεζας EFG Eurobank Ergasias

Γ' Αντιπρόεδρος

Γεώργιος Προβόπουλος

Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος
Εμπορική Bank

Μέλη

Δημήτρης Μηλιάκος

Διοικητής Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος

Μιχάλης Σάλλας

Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος
Τράπεζας Πειραιώς

Παναγιώτης Τσουπίδης

Πρόεδρος Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου

Κωνσταντίνος Βασιλακόπουλος

Γενικός Διευθυντής Τράπεζας Κύπρου

Χρήστος Σορώτος

Γενικός Διευθυντής Citibank

Τρύφων Κουταλίδης

Πρόεδρος Geniki Bank

Βασίλειος Θεοχαράκης

Πρόεδρος Εγνατίας Τράπεζας

Σπύρος Φιλάρετος

Πρόεδρος Εκτελεστικής Επιτροπής ΕΕΤ

Χρήστος Γκόρτσος

Γενικός Γραμματέας
Ενώσης Ελληνικών Τραπεζών

Εκτελεστική Επιτροπή

(Όπως τα μέλη της ορίστηκαν
από το τελευταίο Δ.Σ. του 2005)

Πρόεδρος

Σπύρος Φιλάρετος

Εντεταλμένος Σύμβουλος και Γενικός Διευθυντής
Alpha Bank

Αναπληρωτής Προέδρου ΕΕ

Βύρων Μπαλλής

Αναπληρωτής Διευθύνων Σύμβουλος
Τράπεζας EFG Eurobank Ergasias

Μέλη

Γιάννης Πechλιβανίδης

Αντιπρόεδρος και Αν. Διευθύνων Σύμβουλος
Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Λεωνίδας Ζώνιος

Γενικός Διευθυντής
Εμπορική Bank

Θεόδωρος Πανταλάκης

Αντιπρόεδρος και Αν. Διευθύνων Σύμβουλος
Τράπεζας Πειραιώς

Λάμπρος Δημοσθένους

Chief Financial Officer Greece
Citibank

Γιώργος Τανισκίδης

Διευθύνων Σύμβουλος
Novabank

Χρήστος Γκόρτσος

Γενικός Γραμματέας
Ενώσης Ελληνικών Τραπεζών

Περιεχόμενα

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Χρήστος Γκόρτσος
Γενικός Γραμματέας ΕΕΤ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Μαρία Μαγγιώρου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Μέλη Επιστημονικού
Συμβουλίου ΕΕΤ:
Νικόλαος Καραμούζης
Γιώργος Βαφειάδης
Μιχάλης Μασουράκης
Δημήτριος Μόσχος
Παύλος Μυλωνάς
Ιωάννης Παπαδάκης
Γκίκας Χαρδούβελης

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ
Αλεξάνδρα Μανιάτη

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Τίνα Σταματοπούλου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Κατερίνα Ηλιοπούλου
Τίνα Σταματοπούλου

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΔΟΚΙΜΙΩΝ
Χάρις Γκότζη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΤΥΠΩΣΗ
s.m. graphics adv. Ε.Π.Ε.

Τιμή Τεύχους 0,01€

■ Με τα λόγια του Εκδότη Χρήστου Γκόρτσου, Γενικού Γραμματέα ΕΕΤ	2-3
■ Αφιέρωμα: Ο Ενιαίος Ευρωπαϊκός Χώρος Πληρωμών	4-16
■ Jean-Michel Godeffroy: Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ - Η θέση του Ευρωσυστήματος	5-8
■ Gerard Hartsink: Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ	9-12
■ Κωνσταντίνου Ταβλαρίδη: Η πορεία του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος στην υλοποίηση της δημιουργίας του ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ	13-16
■ Η απόφαση του Αρείου Πάγου 430/2005 για τους καταχρηστικούς όρους συμβάσεων στεγαστικών δανείων Γιάννη Μούργελα	17-26
■ Η νομοθεσία για τη θέσπιση ανώτατων ορίων στις οφειλές προς τράπεζες Ιωσήφ Κτενίδη	27-36
■ Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες (θεσμικό πλαίσιο) Ευγενίας Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου	37-43
■ Καταθέσεις του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου στα πιστωτικά ιδρύματα Νικολάου Δ. Μουσά	45-49
■ Επιστημονική Εσπερίδα Ελληνικής Εταιρείας Τραπεζικού Δικαίου και Δικαίου της Κεφαλαιαγοράς	51-56
■ Απόψεις για την ενίσχυση του πλαισίου που διέπει την ανάπτυξη του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου στα πιστωτικά ιδρύματα – Αναθεώρηση της ΠΔ/ΤΕ 2438/1998 Γεωργίου Ι. Πάσχα	57-65
■ Πλαίσιο ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς Ιωάννη Χ. Κυριαζόγλου	67-74
■ Δεξιότητες, κατάρτιση και οι προκλήσεις για την πιστοποίηση: Ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα Δέσποινας Μαυρή	75-85
■ Τραπεζικά θέματα από τη δραστηριότητα της ΕΕΤ	87-106
■ Τραπεζικός Μεσολαβητής	107-109
■ PRMIA	111-112

ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΠΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ ΕΚΦΡΑΖΟΥΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΩΝ

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ
ΜΑΣΣΑΛΙΑΣ 1, 106 80 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ. 210 3386500

WWW.
HBA.

GR

Χρήστος Βλ. Γκόρτσος
Γενικός Γραμματέας ΕΕΤ

Με τα λόγια του Εκδότη

Στο παρόν τεύχος προσεγγίζεται, μεταξύ άλλων ενδιαφερόντων ζητημάτων, ένα από τα μείζονα ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά θέματα της εποχής μας, η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου πληρωμών. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα φιλόδοξη πρωτοβουλία, στην οποία διαδραματίζουν ενεργό ρόλο ταυτόχρονα:

- το Ευρωσύστημα (δηλαδή η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών που συμμετέχουν στην ευρωζώνη),
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και
- οι ευρωπαϊκές εμπορικές, αποταμιευτικές και συνεταιριστικές τράπεζες που πραγματοποιούν εγχώριες και διασυνοριακές πληρωμές σε ευρώ.

Το αίτημα για τη δημιουργία αυτού του ενιαίου χώρου πληρωμών καλύπτει τα μέσα πληρωμών σε ευρώ που αφορούν κάρτες, ηλεκτρονικές μεταφορές πιστώσεων και άμεσες πιστώσεις, και προσφέρονται σε καταναλωτές και επιχειρήσεις μέσα στην Κοινότητα, για συναλλαγές μεγάλης και μικρής αξίας. Δικαιολογητική του βάση αποτελεί η διαπίστωση ότι μετά την 1η Ιανουαρίου 2002, όταν δηλαδή τέθηκαν σε κυκλοφορία τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα σε ευρώ, το βασικό μέσο πληρωμών, το χρήμα των κεντρικών τραπεζών, είναι ενιαίο και κυκλοφορεί χωρίς κόστος μετατροπής για τους συναλλασσόμενους. Κατά συνέπεια, το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και με τα άλλα μέσα πληρωμών, ώστε να καταστεί δυνατή η περαιτέρω αξιοποίηση των ωφελειών από την εισαγωγή του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος.

Ως προς τις διατραπεζικές συναλλαγές μεγάλης αξίας αυτό έχει ήδη επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό με τη θέση σε λειτουργία του πανευρωπαϊκού συστήματος TARGET (και μάλιστα από την εισαγωγή του ευρώ σε λογιστική μορφή, το 1999). Εκκρεμεί λοιπόν κυρίως το σκέλος των συναλλαγών μικρής αξίας.

Ο στόχος του Ευρωσυστήματος για την εγκαθίδρυση του ενιαίου χώρου πληρωμών αποτελεί απόρροια της επιδίωξης του βασικού καθήκοντος του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών που συνίσταται, σύμφωνα με το Καταστατικό του, στην επίβλεψη των συστημάτων πληρωμών στην Κοινότητα. Αντίστοιχα, ο στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην εν λόγω θεματική αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πρωτοβουλίας που έχει αναληφθεί από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 για την εγκαθίδρυση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Οι ευρωπαϊκές τράπεζες προέβαλαν τη δική τους θεώρηση για την υλοποίηση του ενιαίου χώρου πληρωμών και ανέθεσαν την επίτευξή της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών, στο οποίο συμμετέχουν τράπεζες και εθνικές ενώσεις τραπεζών από 29 ευρωπαϊκές χώρες. Μέλος του εν λόγω Συμβουλίου, το οποίο συστάθηκε το 2002, είναι και η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, εκπροσωπώντας το σύνολο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Η πορεία προς τη μετάβαση δεν είναι ούτε εύκολη ούτε μονοσήμαντη. Η παρατήρηση αυτή ισχύει για όλα τα τραπεζικά συστήματα κίνησης κεφαλαίων της ευρωζώνης, καθώς:

- Οι τεχνικές προετοιμασίες για την υλοποίηση του ενιαίου χώρου πληρωμών απαιτούν σχεδιασμό, η έκταση του οποίου είναι παραπλήσια εκείνης που απαιτήθηκε για την εισαγωγή του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος.
- Οι υφιστάμενες υποδομές για τη διενέργεια πληρωμών, όπως για παράδειγμα τα επιμέρους εγχώρια διατραπεζικά συστήματα πληρωμών, πρέπει να ανασχεδιαστούν, ώστε να είναι συμβατά με τις προδιαγραφές που θέτει το νέο πλαίσιο.
- Οι επενδύσεις που πρέπει να γίνουν από τις τράπεζες που παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών είναι ιδιαίτερα σημαντικές, και αυτό μάλιστα σε μία περίοδο που ο καταγισμός των υπολοίπων ρυθμιστικών εξελίξεων (όπως η υιοθέτηση των διεθνών λογιστικών προτύπων, η εισαγωγή του νέου κανονιστικού πλαισίου για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων των τραπεζών για κάλυψη έναντι του πιστωτικού και του λειτουργικού κινδύνου, και η πλήρης μεταβολή του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας και εποπτείας των ευρωπαϊκών κεφαλαιαγορών) απαιτεί αναθεώρηση και αναβάθμιση των περισσοτέρων εσωτερικών λειτουργιών και διαδικασιών των τραπεζών και σοβαρές επενδύσεις σε εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό.

Ταυτόχρονα, σε χώρες όπως η Ελλάδα, αναγκαία είναι και η αλλαγή εμπεδωμένων συνηθειών δεκαετιών αναφορικά με τον τρόπο διενέργειας των πληρωμών. Η χρήση μετρητών και επιταγών πρέπει να δώσει τη θέση της στη χρήση των σύγχρονων μέσων πληρωμών, όπως είναι η διατραπεζική μεταφορά πιστώσεων, οι άμεσες χρεώσεις και η ηλεκτρονική τραπεζική. Η κάμψη των σχετικών αντιστάσεων απαιτεί συντονισμένες ενέργειες, εκπαίδευση και κυρίως όραμα για μια ακόμα, μέσα στην τελευταία δεκαετία, προσαρμογή της κοινωνίας στις συνθήκες λειτουργίας του ευρωπαϊκού νομισματικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος, με στόχο τη μέγιστη αξιοποίηση από τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις των ευκαιριών που παρέχουν τα σύγχρονα διεθνοποιημένα τραπεζικά συστήματα.

Πιστεύω ότι το αφιέρωμα του παρόντος τεύχους του Δελτίου στη σημαντική αυτή θεματική ενότητα θα συμβάλει θετικά στο διάλογο που είναι απαραίτητος, ώστε να οδηγηθούμε, υπό συνθήκες αποτελεσματικότητας, διαφάνειας, ασφάλειας και ανταγωνιστικότητας, στο νέο περιβάλλον διενέργειας πληρωμών στη χώρα μας.

Ο Ενιαίος Ευρωπαϊκός Χώρος Πληρωμών

Αφιέρωμα

Η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου πληρωμών

Στις αρχές Μαρτίου, με πρωτοβουλία του Ευρωσυστήματος, πραγματοποιήθηκε στη Φρανκφούρτη συνάντηση κορυφής μεταξύ εκπροσώπων των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών-μελών χωρίς παρέκκλιση, της ΕΚΤ και των τραπεζικών κοινοτήτων. Τη χώρα μας εκπροσώπησαν σε επίπεδο κεντρικής τράπεζας ο υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Παναγιώτης Θωμόπουλος και σε επίπεδο τραπεζικής κοινότητας, ο Γενικός Γραμματέας της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών κ. Χρήστος Γκόρτοος.

Βασικός στόχος της εν λόγω συνάντησης ήταν η επιβεβαίωση της βούλησης του ευρωπαϊκού τραπεζικού κλάδου να υλοποιήσει μέχρι το 2010, βάσει αυστηρού χρονοδιαγράμματος και με πρωτοβουλίες της αγοράς, τη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου πληρωμών σε ευρώ, καθώς και να συζητηθούν οι προβληματισμοί των τραπεζών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωσυστήματος για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Οι δύο ομιλίες και το άρθρο που παρατίθενται στις επόμενες σελίδες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αντικατοπτρίζουν τους στό-

χους του Ευρωσυστήματος και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών για τη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου πληρωμών, καθώς και την πορεία που καλείται να ακολουθήσει η ελληνική τραπεζική κοινότητα τα επόμενα χρόνια.

Η ομιλία του γενικού διευθυντή συστημάτων πληρωμών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, κ. Jean-Michel Godeffroy, η οποία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της συνάντησης κορυφής του Μαρτίου, επικεντρώνεται στην ανάγκη εξασφάλισης πρακτικών αποτελεσμάτων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών για τη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου πληρωμών. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών, κ. Gerard Hartsink, ανέπτυξε σε ομιλία που πραγματοποίησε στη συνάντηση του European Finance Convention (EUROFI) στο Λουξεμβούργο, στις 10 Μαρτίου, τις θέσεις του EPC όσον αφορά τη διαδικασία δημιουργίας του ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ. Τέλος ο διευθυντής συστημάτων πληρωμών της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, κ. Κώστας Ταβλαρίδης, παρουσιάζει στο άρθρο του την πορεία του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος στο πλαίσιο της διαδικασίας υλοποίησης του έργου που αφορά τη δημιουργία του ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ, τα επόμενα πέντε χρόνια.

Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ - Η θέση του Ευρωσυστήματος

JEAN-MICHEL GODEFFROY

Γενικός Διευθυντής Συστημάτων Πληρωμών και Υποδομής Αγοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

Κυρίες και Κύριοι καλησπέρα σας.

Η δημιουργία ενιαίας αγοράς υπηρεσιών πληρωμών δεν αποτελεί καινοτομία. Πριν από 15 περίπου χρόνια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε δημοσιεύσει σχετική έκθεση με τίτλο «Χωρίς εμπόδια».

Στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν έγινε αφορμή για άμεσες αλλαγές. Οι τράπεζες ισχυρίστηκαν ότι μια πρωτοβουλία για ουσιαστική βελτίωση των διασυνοριακών πληρωμών λιανικής δεν μπορούσε να στηριχτεί από επιχειρηματική άποψη και επιπλέον τα συστήματα πληρωμών, κατά κανόνα μονο-νομισματικά, δεν θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν το τότε πολυ-νομισματικό περιβάλλον.

Το θέμα των νομισμάτων έχει επιλυθεί, τουλάχιστον στο πλαίσιο της ευρωζώνης. Βέβαια, για κάποιες τράπεζες, όχι απαραίτητα για όλες, ο προβληματισμός ως προς τη σκοπιμότητα του εγχειρήματος από επιχειρηματική άποψη παραμένει. Ο αριθμός των διασυνοριακών πληρωμών υπολογίζεται ότι αντιπροσωπεύει γύρω στο 2% του συνολικού αριθμού των πληρωμών που διενεργούνται στην ευρωζώνη, δηλαδή όγκο που μάλλον φαίνεται και είναι πιθανό να παραμείνει μικρός. Ωστόσο αυτό δεν θα πρέπει να μας παραξενεύει. Οι περισσότερες πληρωμές όντως έχουν τοπικό χαρακτήρα, στο βαθμό που διενεργούνται μέσα στα όρια της ίδιας πόλης ή περιοχής. Με αυτή την έννοια η επιχειρηματική σκοπιμότητα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα υπέρ της διάσπασης των εθνικών συστημάτων πληρωμών σε τοπικά, π.χ. για τη Βαυαρία και τη Λομβαρδία, για το Παρίσι και τη Μαδρίτη.

Οι τράπεζες θα μπορούσαν να αποφύγουν το κόστος της μετάβασης, αν είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν να εφαρμόζουν διαφορετική τιμολόγηση μεταξύ εθνικών και διασυνοριακών πληρωμών. Ωστόσο, με τον Κανονισμό 2001 της ΕΕ, η επιλογή αυτή αποκλείστηκε. Κατά συνέπεια οι τράπεζες βρίσκονται τώρα προ διλήμματος: είτε να εξακολουθήσουν να επιδοτούν μεταξύ τους την αναποτελεσματική διαδικασία επεξεργασίας των διασυνοριακών πληρωμών στο διηνεκές, είτε να φέρουν το κόστος επεξεργασίας των διασυνοριακών πληρωμών σε εθνικά επίπεδα για να απαλλαγούν από το κόστος των πλασματικών ζημιών που προέκυψαν από τον Κανονισμό.

Το ευχάριστο είναι ότι τα οφέλη από τον Ενιαίο Χώρο Πληρωμών σε Ευρώ (SEPA) δεν περιορίζονται στις διασυνοριακές πληρωμές. Τα συστήματα πληρωμών σήμερα λειτουργούν με βάση τα εθνικά σύνορα επειδή στο παρελθόν τα εθνικά σύνορα αποτελούσαν παράλληλα και τα όρια των νομισμάτων της χώρας. Στο πλαίσιο των ορίων του νομίσματος μπορεί να επιτευχθεί μεγιστοποίηση οικονομικών κλίμακας. Σε νομισματικά πεδία με ικανό εύρος μπορεί επίσης να συντηρηθεί ο υγιής ανταγωνισμός μεταξύ διαφόρων συστημάτων. Η ευρωζώνη, με τη σημερινή κατάτμηση, δεν μπορεί να λειτουργήσει ως βέλτιστο πλαίσιο, δεδομένου ότι διαθέτει υπερβολικά μεγάλο αριθμό διατραπεζικών συστημάτων (σχεδόν 20, σύμφωνα με τον Οδηγό μας), πράγμα που μειώνει σημαντικά τις δυνατότητες ύπαρξης υγιούς ανταγωνισμού.

Με άλλα λόγια η αξιοποίηση του μεγέθους της ευρωζώνης για την επίτευξη χαμηλού κόστους επεξεργασίας και παράλληλα την απολαβή των πλεονεκτημάτων του ανταγωνισμού είναι επιχειρηματικά σκόπιμο εγχείρημα. Καμία από τις χώρες της ευρωζώνης δεν έχει καταφέρει ως τώρα να επιτύχει και τους δύο αυτούς στόχους.

Σκοπός μου δεν είναι να ισχυριστώ ότι θέμα επιχειρηματικής σκοπιμότητας δεν υφίσταται. Σκοπός μου είναι να επισημάνω απλώς ότι αυτό δεν είναι παρά προσωρινό πρόβλημα, που προκύπτει από τη μέχρι τώρα διαμόρφωση της υποδομής της αγοράς. Σε βάθος χρόνου δεν βλέπω κανένα λόγο, για τον οποίο η ευρωζώνη θα αποτελούσε εξαίρεση στο γενικό κανόνα που θέλει τα συστήματα πληρωμών να δομούνται γύρω από το νόμισμα. Θεωρώ ότι το πρόβλημα αυτό δεν είναι παρά πρόβλημα μετάβασης.

Ο SEPA όμως δεν αφορά μόνο υποδομές. Σήμερα υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση στις συνήθειες που επικρατούν όσον αφορά τα μέσα πληρωμών. Για παράδειγμα, οι επιταγές εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ευρύτατα σε ορισμένες χώρες και πολύ λιγότερο σε άλλες, ενώ και το επιχειρηματικό μοντέλο στο οποίο στηρίζονται οι χρεωστικές κάρτες ή οι απευθείας χρεώσεις διαφέρει πολύ από χώρα σε χώρα. Οι διαφορές αυτές δεν οφείλονται σε κάποια θεμελιώδη αιτία ή στις πολιτιστικές διαφορές μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης, αλλά προκύπτουν κυρίως από τη νομοθεσία και τις διατραπεζικές ρυθμίσεις.

Η νομοθεσία εξευρωπαϊάζεται ολοένα και περισσότερο. Σε αυτό αναμένεται να συμβάλει σημαντικά η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, καθώς και το νέο νομικό πλαίσιο που επεξεργάζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Αυτό που χρειάζεται τώρα είναι να εξασφαλίσουμε ότι οι διατραπεζικές ρυθμίσεις, που στο παρελθόν συμφωνούνταν σε εθνικό επίπεδο, θα σχεδιάζονται πλέον σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, ως προς τον ορισμό των ευρωπαϊκών προτύπων, τα οποία, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, υπολείπονται σημαντικά σε ποιότητα από τα κορυφαία αντίστοιχα εθνικά πρότυπα.

Σε αυτό το πλαίσιο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο. Στόχος της συνάντησης αυτής είναι, μεταξύ άλλων, η λήψη σαφούς έγκρισης, ώστε ο σχεδιασμός του επιχειρηματικού μοντέλου για τα μέσα, τις διαδικασίες και τα συστήματα πληρωμών της ευρωζώνης να γίνει στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών.

Ωστόσο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών μπορεί μόνο να θέτει τους στόχους. Εξίσου σημαντική είναι και η διαδικασία μετάβασης από τα εθνικά περιβάλλοντα στο περιβάλλον της ευρωζώνης και, στο βαθμό που τα σημεία εκκίνησης είναι διαφορετικά, οι πορείες προς τη μετάβαση θα είναι επίσης διαφορετικές, και η ποιότητά τους θα εξαρτηθεί κατά πολύ από την καλή συνεργασία μεταξύ των τραπεζών και των κεντρικών τραπεζών σε κάθε χώρα.

Το Ευρωσύστημα σαφώς αναγνωρίζει ότι η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα. Το 2002, όταν οι τράπεζες δεσμεύτηκαν στην ολοκλήρωση του SEPA μέχρι το 2010, είχαμε την εντύπωση ότι η ημερομηνία αυτή ήταν πολύ μακρινή. Πολύ θα θέλαμε να ακούσουμε τις σημερινές απόψεις σας για το στόχο αυτό.

Ένας από του λόγους στους οποίους οφείλεται η μεγάλη διάρκεια αυτών των χρονοδιαγραμμάτων είναι οι επενδυτικοί κύκλοι. Ορισμένες υποδομές έχουν αναπτυχθεί σχετικά πρόσφατα και κατά συνέπεια ο χρόνος που απαιτείται ακόμη για την απόσβεση του κόστους είναι πολύς. Το επιχείρημα αυτό είναι απόλυτα σεβαστό, στο βαθμό όμως που οι επενδυτικοί κύκλοι δεν είναι συγχρονισμένοι, υπάρχει κίνδυνος ένα τέτοιο επιχείρημα να προβάλλεται διαρκώς. Γι' αυτό το λόγο είναι απαραίτητο να συμφωνηθεί μια καταληκτική ημερομηνία για τον SEPA, ώστε η κάθε εθνική τραπεζική κοινότητα να έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τη χρονική στιγμή που θεωρεί πλέον κατάλληλη για να θέσει τέλος στη χρήση των εθνικών προϊόντων και υποδομών.

Όπως συμβαίνει με κάθε μεγάλο έργο, έτσι και για τον SEPA είναι απαραίτητο να οριστεί ημερομηνία περάτωσης. Ωστόσο είναι επίσης απαραίτητο να τεθούν ημερομηνίες περάτωσης επιμέρους τμημάτων του έργου αυτού. Σχετικά με αυτό το θέμα θα ήθελα να σας θυμίσω ότι, στην τελευταία έκθεση προόδου εργασιών για το SEPA, το Ευρωσύστημα πρότεινε να δεσμευτούν οι τράπεζες ότι μέχρι το 2008 θα διαθέσουν στην αγορά τα μέσα πληρωμής για την ευρωζώνη και θα είναι σε θέση να τα επεξεργάζονται παράλληλα με τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής. Δεδομένου ότι δεν έχουμε λάβει ακόμη την απάντηση των τραπεζών, πιστεύουμε ότι η σημερινή συνάντηση θα μας δώσει και αυτή την ευκαιρία.

Συνοψίζοντας, το Ευρωσύστημα, προκειμένου να αξιολογήσει το βαθμό δέσμευσής σας όσον αφορά το SEPA, προσδοκά ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών θα είναι σε θέση να παράσχει, μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους, τα εξής:

1. Σαφές πλαίσιο του σκοπού του έργου, δηλαδή τους συγκεκριμένους στόχους που καλείται να επιτύχει ο SEPA.
2. Οριστική ημερομηνία ολοκλήρωσης του SEPA.
3. Ρεαλιστικές ημερομηνίες ολοκλήρωσης επιμέρους τμημάτων του έργου.
4. Εθνικά σχέδια μετάβασης συμβατά με τους στόχους και τις ημερομηνίες ολοκλήρωσης των επιμέρους τμημάτων του έργου.

Το Ευρωσύστημα προτίθεται να συμβάλει όσο χρειάζεται σε αυτό το εγχείρημα. Με την ευκαιρία της σημερινής συνάντησης μάλιστα, θα θέλαμε να ακούσουμε και τις απόψεις σας όσον αφορά το ρόλο των κεντρικών τραπεζών στην όλη διαδικασία. Με ποιον τρόπο δηλαδή θεωρείτε ότι θα μπορούσαμε να συμβάλουμε αποτελεσματικότερα: με απλή ηθική συμπαράσταση, με ουσιαστική συμμετοχή μας στις εργασίες, όπως συμβαίνει με τα συστήματα πληρωμών σε μεγάλα ποσά, ή με τη χρήση των εξουσιών μας για την υποστήριξη στόχων του SEPA;

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ

GERARD HARTSINK

Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών

Κύριε Πρόεδρε, Κυρίες και Κύριοι,

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το EUROFI για την ευκαιρία που μου έδωσε να εκφράσω τις θέσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών όσον αφορά τη διαδικασία δημιουργίας του Ενιαίου Χώρου Πληρωμών σε Ευρώ (SEPA).

Για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών, ο SEPA αντιπροσωπεύει την περιοχή εκείνη, στην οποία οι πολίτες, οι επιχειρήσεις και οι άλλοι φορείς της οικονομίας θα μπορούν να διενεργούν και να λαμβάνουν, είτε εντός των εθνικών συνόρων είτε διασυνοριακά, πληρωμές σε ευρώ με τις ίδιες βασικές συνθήκες, δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπου και αν βρίσκονται. Σύμφωνα με την πραγματικότητα της αγοράς, περίπου 70% των πληρωμών χωρίς τη χρήση μετρητών στην ΕΕ των 25 (65 δισ. το 2002) ήδη διενεργούνται σε ευρώ. Έχει υπολογιστεί ότι ο αριθμός των πληρωμών σε μετρητά που διενεργούνται σε ευρώ είναι εξαπλάσιος.

Συμφωνούμε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) ότι η διαμόρφωση αποτελεσματικών συστημάτων πληρωμών αποτελεί κύριο συντελεστή της ανταγωνιστικότητας των τραπεζών στην Ευρώπη. Η δημιουργία του SEPA πράγματι αποτελεί σταθμό στην ανάπτυξη της ενιαίας εσωτερικής αγοράς ειδικά για την ευρωζώνη.

Η σύντομη εισαγωγή μου επικεντρώνεται σε τρία σημεία:

1. στους στόχους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών
2. στις προσδοκίες μας από τις δημόσιες αρχές
3. στις ενέργειες άλλων ενδιαφερόμενων μερών για την υλοποίηση του SEPA

1. Οι στόχοι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών διαθέτει 64 μέλη, που αποτελούνται από μεγάλες τράπεζες, καθώς και μικρότερες τράπεζες που εκπροσωπούνται επαρκώς, κυρίως από 4 ευρωπαϊκές και αρκετές εθνικές ενώσεις. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα εργασίας μας απασχολούνται περισσότεροι από 250 ειδικοί επί θεμάτων πληρωμών. Τα τελευταία δύο χρόνια έχουν εγκριθεί αρκετές αποφάσεις, που αφορούσαν κυρίως επιχειρηματικούς κανόνες και πρότυπα για τα ήδη ισχύοντα, καθώς και νέα συστήματα πληρωμών. Οι αποφάσεις αυτές έχουν κατά μεγάλο μέρος ήδη υλοποιηθεί με την αυτορρύθμιση, που αποτελεί το προτιμώμενο πρότυπο διακυβέρνησης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών.

Το Δεκέμβριο του 2004 εγκρίθηκε από την Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών το Χρονοδιάγραμμα της περαιτέρω πορείας υλοποίησης του SEPA. Οι τραπεζικές κοινότητες της Ευρώπης των 12 επεξεργάζονται τις διάφορες πτυχές της διαδικασίας υλοποίησης. Από τη μέχρι τώρα ανταπόκριση, είμαι βέβαιος πως στην επόμενη συνάντηση της Ολομέλειας θα αναδειχθεί η ευρεία υποστήριξη των βασικών στόχων και των κρίσιμων καμπών του εγχειρήματος.

Βασικοί στόχοι του Χρονοδιαγράμματος 2004-2010 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών είναι μεταξύ άλλων:

- να δημιουργηθούν δύο νέα σχήματα πληρωμών σε ευρώ για τα εμβάσματα και τις απευθείας χρεώσεις, που θα είναι στη διάθεση της πελατείας από το 2008,
- να αναβαθμιστούν τα υφιστάμενα σχήματα χρεωστικών καρτών σε σχήματα χρεωστικών καρτών SEPA, βάσει πλαισίου καρτών SEPA,
- να εξακολουθήσουν οι εργασίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών για τις πληρωμές σε μετρητά (το ακριβότερο μέσο πληρωμών που χρησιμοποιείται στην αγορά, με συμμετοχή 80% στο συνολικό κόστος πληρωμών),
- να διερευνηθούν πλαίσια συνεργασίας για τις ηλεκτρονικές πληρωμές και τις πληρωμές με τη χρήση κινητού τηλεφώνου.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του Χρονοδιαγράμματος αποσαφηνίζονται οι ρόλοι των διάφορων φορέων της τραπεζικής αγοράς, όπως π.χ. των τραπεζών, των φορέων των συστημάτων πληρωμών, των φορέων των προτύπων, των χειριστών των πληρωμών, των ευρωπαϊκών και εθνικών τραπεζικών ενώσεων, καθώς και του ίδιου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών.

Σύμφωνα με το πρότυπο συνεργασίας που υιοθετήθηκε, σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών μαζί με τις τρεις Ενώσεις του Ευρωπαϊκού Πιστωτικού Τομέα (ECSA) θα εκπροσωπούν τις τράπεζες έναντι του ΕΣΚΤ, των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και των διάφορων ομάδων συμφερόντων της ΕΕ.

Σε εθνικό επίπεδο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών θα επικοινωνεί μέσω των εθνικών τραπεζικών ενώσεων με τις εθνικές κρατικές αρχές και τις εθνικές ομάδες συμφερόντων.

2. Οι προσδοκίες μας από τις Δημόσιες Αρχές

α. ΕΣΚΤ

Το Δεκέμβριο του 2004 η ΕΚΤ δημοσίευσε έκθεση με θέμα «Προς έναν Ενιαίο Χώρο Πληρωμών σε ευρώ», εγκεκριμένη από το Εκτελεστικό Συμβούλιο. Στην Έκθεση αυτή το Ευρωσύστημα εξηγεί τις απόψεις του Εκτελεστικού Συμβουλίου όσον αφορά τη μέχρι τώρα πρόοδο που έχει συντελεστεί από πλευράς ευρωπαϊκών τραπεζών, με στόχο τη μετατροπή της ευρωζώνης σε πλήρως ενοποιημένο χώρο πληρωμών.

Συγκεκριμένα, στο Χρονοδιάγραμμα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών ζητά από το ΕΣΚΤ:

- να ολοκληρώσει την Πλατφόρμα Target2 το 2007, δεδομένου ότι αποτελεί βασικό συντελεστή του SEPA,
- να υποστηρίξει την υιοθέτηση των νέων προγραμμάτων πληρωμών από τους ευρωπαϊκούς και εθνικούς κρατικούς οργανισμούς από το 2008,
- να υποστηρίξει την έναρξη του σχεδιασμού για τον SEPA σε εθνικό επίπεδο από το 2005.

β. Νομοθέτες σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών προσδοκά από τους νομοθέτες:

- Να παράσχουν νομοθετική και κανονιστική υποστήριξη για την υλοποίηση του SEPA.
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών θεωρεί θετική εξέλιξη την εισαγωγή περισσότερο εναρμονισμένου θεσμικού περιβάλλοντος πληρωμών, σύμφωνα με τους στόχους του Νέου Νομικού Πλαισίου. Οι προβληματισμοί μας όσον αφορά επιμέρους σημεία διατυπώθηκαν στην απάντησή μας στο τελευταίο σχέδιο (5) του Νέου Νομικού Πλαισίου. Θα βλέπαμε θετικά τη δημιουργία πλαισίου συστηματικού και εποικοδομητικού τριμερούς διαλόγου με το Ευρωσύστημα και την Κομισιόν προς οριστικοποίηση των θεμάτων που παραμένουν σε εκκρεμότητα.
- Να στηρίξουν την εφαρμογή του SEPA βάσει διαλόγου και επικοινωνίας με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.

3. Ενέργειες άλλων ενδιαφερόμενων μερών για την υλοποίηση του SEPA

Το όλο εγχείρημα θα πρέπει να γίνει πλήρως κατανοητό από όλους τους χρήστες των συστημάτων πληρωμών. Η πρόκληση δεν αφορά μόνον τις τράπεζες που πρόκειται να επενδύσουν, αλλά και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη που πρόκειται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση του SEPA, όπως:

- Οι επιχειρήσεις και οι έμποροι, που θα πρέπει να αναβαθμίσουν τα συστήματα και τις διαδικασίες τους. Από την ανταπόκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Διευθυντών Διαθεσίμων Επιχειρήσεων (European Association of Corporate Treasurers) έχει καταστεί σαφές ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν αντιληφθεί την πρόσθετη αξία του SEPA. Ακόμη, θα πρέπει να γίνει κατανοητή η θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ).

- Οι κρατικοί οργανισμοί, για τους οποίους ισχύει ό,τι ισχύει και για τις επιχειρήσεις, αλλά προσδοκούμε να υιοθετήσουν αμέσως τα νέα μέσα πληρωμών.
- Τέλος, εξίσου σημαντικός είναι και ο ρόλος των καταναλωτών. Οι καταναλωτές, οι πολίτες της ευρωζώνης, θα πρέπει να πειστούν ότι η αλλαγή των μέσων πληρωμής, και κατ' επέκταση της συμπεριφοράς τους όσον αφορά στις μεθόδους πληρωμών, θα αποβεί προς όφελός τους σε βάθος χρόνου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών θεωρεί ότι οι δημόσιες αρχές και οι τράπεζες μοιράζονται κατά κύριο λόγο την ευθύνη να πείσουν τους καταναλωτές (τους πολίτες) της ευρωζώνης ότι η αποδοχή των νέων μέσων πληρωμών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την υλοποίηση του SEPA και είναι προς όφελος της οικονομικής τους ευμάρειας.

Συμπερασματικά:

1. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο της ΕΚΤ και η Κομισιόν προσβλέπουν στην υλοποίηση επιμέρους στόχων σε συγκεκριμένες ημερομηνίες για τη διαμόρφωση του SEPA.
2. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών έχει την ικανότητα να δημιουργήσει δέσμευση προς το όραμα του SEPA και τις περαιτέρω ενέργειες των ευρωπαϊκών τραπεζών για την υλοποίησή του.
3. Για τη διαχείριση των προσδοκιών όλων των ενδιαφερόμενων μερών και τη δημιουργία δέσμευσης για την υιοθέτηση των νέων μέσων πληρωμών από το 2008, θεωρείται απαραίτητη η διαμόρφωση συστηματικού πλαισίου επικοινωνίας σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Η πορεία του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος στην υλοποίηση της δημιουργίας του ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ

Διευθυντής Τομέα Συστημάτων Πληρωμών & Ηλεκτρονικής Τραπεζικής της ΕΕΤ

Στις 2 Δεκεμβρίου 2004 το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προχώρησε στην έκδοση της τρίτης έκθεσης προόδου σχετικά με τα συστήματα πληρωμών στη ζώνη του ευρώ, με τίτλο «Προς έναν ενιαίο χώρο πληρωμών σε ευρώ (Single Euro Payments Area – SEPA)».

Σύμφωνα με το Ευρωσύστημα¹, οι στόχοι του SEPA είναι «να δοθεί η δυνατότητα στους ευρωπαίους πολίτες να κάνουν τις πληρωμές τους σε όλη την περιοχή του SEPA, από έναν τραπεζικό λογαριασμό, χρησιμοποιώντας ένα μέσο πληρωμής, τόσο εύκολα και ακίνδυνα όσο σήμερα αυτό γίνεται σε εθνικό πλαίσιο».

Η Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών (European Payments Council – EPC) προχώρησε στην κατάρτιση ενός Οδηγού Δράσης για την περίοδο 2004-2010, με στόχο οι τράπεζες να ανταποκριθούν με **«αυτορρύθμιση»** στην εφαρμογή των συστάσεων του Ευρωσυστήματος.

Ωστόσο ένα έργο τόσο μεγάλης εμβέλειας, όπως είναι ο μετασχηματισμός των ευρωπαϊκών συστημάτων πληρωμών, δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί

από ενέργειες των τραπεζών και μόνο. Θα πρέπει να συμβάλουν και οι άλλοι άμεσα συνδεδεμένοι με τα συστήματα πληρωμών, ο καθένας στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του, όπως οι ομοσπονδίες και οι ενώσεις των τραπεζών, οι υπάρχοντες φορείς εκκαθάρισης και συμψηφισμού των πληρωμών (τα ACHs), οι πελάτες των τραπεζών (επιχειρήσεις, καταναλωτές και το Δημόσιο) και οι νομοθέτες.

Ο Οδηγός Δράσης του EPC προβλέπει συγκεκριμένες ενέργειες που θα πρέπει να υλοποιηθούν εντός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, τόσο από το ίδιο το EPC και τις τράπεζες, όσο και για όλους τους λοιπούς άμεσα συνδεδεμένους με το τεράστιο αυτό έργο του εκσυγχρονισμού και μετασχηματισμού των ευρωπαϊκών συστημάτων πληρωμών.

Στη χώρα μας, πλην των τραπεζών, άμεσα συνδεδεμένοι με το μετασχηματισμό που επιβάλλει ο SEPA, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η Πολιτεία, κυρίως δια του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών και του Υπουργείου Ανάπτυξης, η Τράπεζα της Ελλάδος, η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, η εταιρεία ΔΙΑΣ ΑΕ και οι πελάτες των τραπεζών.

¹ Το Ευρωσύστημα αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς παρέκκλιση (που έχουν υιοθετήσει το ευρώ).

Στα πλαίσια του Οδηγού Δράσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών και σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε μέχρι σήμερα, προβλέπονται τα ακόλουθα για τους άμεσα συνδεδεμένους:

2005

1. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών: α) θα ολοκληρώσει τους κανόνες και το πλαίσιο διοίκησης των πανευρωπαϊκών σχημάτων πληρωμών για τα τρία βασικά μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, που είναι οι μεταφορές πιστώσεων, οι άμεσες χρεώσεις και οι κάρτες, β) θα προχωρήσει σε τροποποιητικές βελτιώσεις των συμφωνιών CREDEURO και ICP², και γ) θα συνεργαστεί με όλους τους διεθνείς οργανισμούς και συστήματα (SWIFT, VISA, MASTERCARD, Euro Banking Association – EBA κ.λπ.) που ενέχονται στην ηλεκτρονική κίνηση κεφαλαίων, προκειμένου να τους εξηγήσει και τους πείσει να κάνουν όλες τις απαιτούμενες αλλαγές που επιβάλλει η υλοποίηση του SEPA.
2. Η Τράπεζα της Ελλάδος, η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, η ΔΙΑΣ και οι τράπεζες θα πρέπει να συνεργαστούν, προκειμένου:
 - να επεξεργαστούν σε βάθος τις θέσεις του Ευρωσυστήματος και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών και να κατανοήσουν και καταγράψουν τις επιπτώσεις που θα έχουν αυτές στις παρούσες λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος,
 - να δρομολογήσουν τη διάδοση της χρήσης του IBAN στα συστήματα κίνησης κεφαλαίων,
 - να επανακαθορίσουν το ρόλο που θα αναλάβει η ΔΙΑΣ αναφορικά με τα συστήματα κίνησης κεφαλαίων στον SEPA και να καταρτίσουν το Εθνικό Σχέδιο Μετάπτωσης, που θα αφορά τη διαδικασία και το χρονοπρόγραμμα που θα ακολουθήσει το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα για την υιοθέτηση των θέσεων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Πληρωμών.
3. Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών θα πρέπει να παρουσιάσει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών το Εθνικό Σχέδιο Μετάπτωσης και να δημιουργήσει την Ομάδα Διοίκησης, η οποία θα αναλάβει να το υλοποιήσει.
4. Η Τράπεζα της Ελλάδος και οι τράπεζες θα πρέπει να προετοιμαστούν, ώστε να αντιμετωπίσουν την από 1ης Ιανουαρίου 2006 αύξηση του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού 2560, από τα 12.500 ευρώ στα 50.000 ευρώ.

² Οι συμφωνίες Credeuro και ICP αποτελούν πρότυπα βασικής πανευρωπαϊκής μεταφοράς πίστωσης μεταξύ τραπεζών και εγγυώνται στον πελάτη χρέωση εξόδων στο επίπεδο της αντίστοιχης εγχώριας μεταφοράς πίστωσης, μέγιστο χρόνο ολοκλήρωσης της διαδικασίας πίστωσης του λογαριασμού του δικαιούχου σε τρεις εργάσιμες ημέρες, εναρμονισμένες διατραπεζικές πρακτικές χρέωσης, απαγόρευση της μέχρι σήμερα πρακτικής των διαμεσολαβουσών τραπεζών να αφαιρούν τα έξοδά τους από το ποσό της αρχικής μεταφοράς πίστωσης και πλήρως αυτοματοποιημένες (Straight Through Processing-STP) πληρωμές.

5. Η Τράπεζα της Ελλάδος θα πρέπει να αποσαφηνίσει, το συντομότερο δυνατό, τα βασικά θέματα που απασχολούν άμεσα τις ελληνικές τράπεζες και αφορούν το σύστημα TARGET2³, όπως:
- οι κατηγορίες συμμετεχόντων στο TARGET2,
 - οι πρόσθετες υπηρεσίες και τα home accounts,
 - ο διακανονισμός των επικουρικών συστημάτων, και
 - το ακριβές χρονικό διάστημα μετάπτωσης της τραπεζικής μας κοινότητας στο νέο σύστημα.
6. Οι τράπεζες, σε συνέχεια των ανωτέρω, θα πρέπει να λάβουν τις επιχειρηματικές τους αποφάσεις για τον τρόπο συμμετοχής τους στο σύστημα TARGET2 και να προχωρήσουν στον προϋπολογισμό και την εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων για την υλοποίηση αυτών των αποφάσεων.

2006

7. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών θα δώσει τα πλαίσια λειτουργίας και διοίκησης των τριών πανευρωπαϊκών σχημάτων πληρωμών σε φορείς της αγοράς, προκειμένου να τα αναπτύξουν και θα συστήσει κατά πάσα πιθανότητα νομικό πρόσωπο, στο οποίο θα αναθέσει την παρακολούθηση εφαρμογής των πιο πάνω σχημάτων από τις αγορές.
8. Η Τράπεζα της Ελλάδος και οι τράπεζες θα πρέπει να προβούν σε όλες τις προαπαιτούμενες ενέργειες, ώστε να καταστούν υποχρεωτικά πρότυπα για τις διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων οι συμφωνίες CREDEURO και ICP, σύμφωνα και με τις επιθυμίες του Ευρωσυστήματος.
9. Οι τράπεζες θα πρέπει να προχωρήσουν στην ανάπτυξη των απαιτούμενων υποδομών λειτουργίας τους στα πλαίσια του TARGET2 και να ξεκινήσουν τις δοκιμές του συστήματος με το συντονισμό της Τράπεζας της Ελλάδος.

³ Διερωπαϊκό αυτοματοποιημένο σύστημα ταχείας μεταφοράς κεφαλαίων σε συνεχή χρόνο (Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer-TARGET). Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) πήρε, τον Οκτώβριο του 2002, τη στρατηγική απόφαση για την αντικατάσταση του συστήματος TARGET από ένα νέο σύστημα που θα έχει το όνομα TARGET2. Στο νέο σύστημα θα υπάρχει ενιαία πλατφόρμα πληρωμών και όχι ο μηχανισμός διασύνδεσης των εθνικών Συστημάτων Διακανονισμού σε Συνεχή Χρόνο (Real Time Gross Settlement Systems-RTGS) για τη διενέργεια πληρωμών.

10. Η ΔΙΑΣ θα πρέπει να αρχίσει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του νέου ρόλου της, που θα έχει ήδη αποφασιστεί.
11. Οι τράπεζες θα πρέπει να διαμορφώσουν τον επιχειρηματικό τους σχεδιασμό και να αρχίσουν να αναπτύσσουν τις σχετικές υποδομές, για να αξιοποιήσουν τα πανευρωπαϊκά μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής, αλλά και τις υποδομές που θα επιβάλλονται για τη σύνδεσή τους με τη «νέα ΔΙΑΣ».

2007

12. Οι τράπεζες θα πρέπει να έχουν ετοιμάσει τα συστήματά τους, προκειμένου να κάνουν τις απαραίτητες δοκιμές για να αξιοποιήσουν τα πανευρωπαϊκά μέσα πληρωμής, αλλά και τις υποδομές της «νέας ΔΙΑΣ» που θα παρέχουν στην πελατεία τους.
13. Η ΔΙΑΣ και οι τράπεζες θα πρέπει να συνεχίσουν την προσαρμογή τους στο νέο τους ρόλο.
14. Η Τράπεζα της Ελλάδος και οι τράπεζες θα μεταπέσουν πλήρως στην ενιαία πλατφόρμα του συστήματος TARGET2.

2008

15. Οι τράπεζες και η ΔΙΑΣ θα πρέπει να λάβουν τις επιχειρηματικές αποφάσεις και να προετοιμαστούν τεχνολογικά, ώστε να λειτουργούν σε ένα περιβάλλον, όπου θα συνυπάρχουν εθνικά και πανευρωπαϊκά μέσα πληρωμής (CREDEURO, PRIEURO⁴, PEDD⁵, κάρτες πληρωμών⁶), καθώς και εθνικές και PEACH-compliant υποδομές⁷, αλλά η χρήση των πανευρωπαϊκών υποδομών θα πρέπει να είναι δυνατή και για εγχώριες πληρωμές.

16. Η Τράπεζα της Ελλάδος και οι τράπεζες θα λειτουργούν στα πλαίσια της ενιαίας πλατφόρμας του TARGET2.

2009

17. Για τις τράπεζες και τη ΔΙΑΣ θα εξακολουθούν να συνυπάρχουν τα εθνικά και τα πανευρωπαϊκά μέσα (CREDEURO, PRIEURO, PEDD, κάρτες πληρωμών), καθώς και οι εθνικές και οι πανευρωπαϊκές υποδομές, αλλά η χρήση των πανευρωπαϊκών υποδομών θα αυξάνεται διαρκώς, ενώ θα μειώνεται η χρήση των εθνικών υποδομών.

2010

18. Οι τράπεζες και η ΔΙΑΣ θα πρέπει να προσαρμοστούν για το μετασχηματισμό που οφείλουν να ολοκληρώσουν, έτσι ώστε να πάψουν να υφίστανται οι εγχώριες υποδομές κίνησης κεφαλαίων παράλληλα με τις πανευρωπαϊκές.

⁴ Με τον όρο PRIEURO αναφερόμαστε σε μεταφορές πιστώσεων σε ευρώ εντός του SEPA με ημερομηνία αξίας ίδιας ημέρας (same day value).

⁵ Πανευρωπαϊκή Άμεση Χρέωση σε ευρώ.

⁶ Πιστωτικές, χρεωστικές, ανάληψης μετρητών κ.ά.

⁷ Pan-European Automated Clearing Houses – PE-ACHs.

Η απόφαση του Αρείου Πάγου 430/2005 για τους καταχρηστικούς όρους συμβάσεων στεγαστικών δανείων

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥΡΓΕΛΑ
Νομικού Συμβούλου ΕΕΤ

Στις αρχές Μαρτίου δημοσιεύτηκε η απόφαση του Αρείου Πάγου (ΑΠ) 430/2005, αντικείμενο της οποίας ήταν η κρίση ως καταχρηστικών ή μη όρων σύμβασης στεγαστικού δανείου. Για την απόφαση αυτή πολλά γράφτηκαν στον ημερήσιο τύπο, σε μεγάλο όμως βαθμό αποσπασματικά και όχι ορθά. Έχοντας υπόψη τη σπουδαιότητα της εν λόγω απόφασης για τις σχέσεις των τραπεζών με τους πελάτες τους, θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε και να ερμηνεύσουμε την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου κατά τον πλέον αντικειμενικό τρόπο, χρησιμοποιώντας αυτούσια αποσπάσματά της.

Ο έλεγχος της καταχρηστικότητας των Γενικών Όρων Συναλλαγών

Σε έλεγχο της καταχρηστικότητας, κατά το άρθρο 2 του Ν. 2251/94 για την προστασία των καταναλωτών, υπόκεινται οι Γενικοί Όροι Συναλλαγών (ΓΟΣ), δηλαδή οι όροι που έχουν διατυπωθεί από το πιστωτικό ίδρυμα πριν και ανεξάρτητα από την κατάρτιση της κάθε επιμέρους σύμβασης και απευθύνονται σε απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων, των οποίων η κατ' ιδίαν διαπραγμάτευση είναι πρακτικά αδύνατη.

Αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι συμβατικοί όροι τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών που απευθύνονται σε απροσδιόριστο αριθμό πελατών είναι ΓΟΣ. Μία σύμβαση τραπεζικού προϊόντος μπορεί να συντίθεται από προδιατυπωμένους όρους και από όρους που είναι αποτέλεσμα συνεννόησης με τον κάθε πελάτη και αφορούν μόνο στον ίδιο. Στην περίπτωση αυτή ο έλεγχος της καταχρηστικότητας κατά το Ν. 2251/94 αφορά μόνο στο προδιατυπωμένο τμήμα της σύμβασης.

Κατόπιν αυτών, αν κάποιος ΓΟΣ περιλαμβάνεται στον κατάλογο των καταχρηστικών όρων της παρ. 7 του άρθρου 2 του Ν. 2251/94 είναι χωρίς άλλο καταχρηστικός. Τέτοιοι είναι π.χ.:

- ΓΟΣ που επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα να τροποποιήσει ή λύσει τη σύμβαση χωρίς ορισμένο ειδικό και σπουδαίο λόγο ή να καταγγείλει σύμβαση αόριστης διάρκειας χωρίς εύλογη προθεσμία,
- ΓΟΣ που αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν συνδέουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή,
- ΓΟΣ που εμποδίζουν τον καταναλωτή να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση σε περίπτωση αύξησης του τιμήματος και μάλιστα υπερβολικής.

Αν όμως δεν τίθεται θέμα ευθείας εφαρμογής του προαναφερθέντος καταλόγου, η τυχόν καταχρηστικότητα κρίνεται κατά περίπτωση με βάση:

- α) το βαθμό της διατάραξης της ισορροπίας των συμφερόντων του πελάτη-καταναλωτή, για τον προσδιορισμό των οποίων λαμβάνονται υπόψη οι καθοδηγητικού χαρακτήρα διατάξεις του ενδοτικού δικαίου που ισχύουν στη συγκεκριμένη περίπτωση, και
- β) το βαθμό διαφάνειας του όρου.

Σύμφωνα λοιπόν με τον ΑΠ, για να κριθεί ένας ΓΟΣ ως καταχρηστικός πρέπει να προκαλεί διατάραξη των συμφερόντων του

καταναλωτή ουσιώδη και «*ιδιαίτερα σημαντική σύμφωνα με τις αρχές της καλής πίστης*». Για να σταθμιστεί δε το ουσιώδες και σημαντικό «*λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα των συμβαλλομένων, στη συγκεκριμένη σύμβαση, μερών και εξετάζεται ποιο είναι το συμφέρον της Τράπεζας προμηθευτή για διατήρηση του όρου που ελέγχεται και ποιο είναι εκείνο του καταναλωτή για κατάργησή του. Δηλαδή ερευνάται ποιες συνέπειες θα έχει η διατήρηση ή κατάργηση του όρου για κάθε πλευρά, πώς θα μπορούσε κάθε μέρος να εμποδίσει την επέλευση του κινδύνου, που θέλει να αποτρέψει ο συγκεκριμένος γενικός όρος, και πώς μπορεί κάθε μέρος να προστατευθεί από τις συνέπειες της επέλευσης του κινδύνου με δικές του ενέργειες*».

Ένας ΓΟΣ εξάλλου πληροί την προϋπόθεση της διαφάνειας όταν είναι διατυπωμένος κατά τρόπο ορισμένο, ορθό και σαφή. Στη σχολιαζόμενη απόφαση δεν τέθηκαν τα κριτήρια για το «ορισμένο» και «σαφές». Παρά ταύτα πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι κριτήριο συνεχίζει να αποτελεί «*το ενδιάμεσο πρότυπο του συνήθως απρόσεκτου μεν ως προς την ενημέρωσή του, αλλά διαθέτοντας τη μέση αντίληψη κατά το σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του απόφασης, καταναλωτή του συγκεκριμένου είδους αγαθών ή υπηρεσιών*»¹. Σε κάθε περίπτωση πάντως πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη μέχρι τώρα σχετική νομολογία, όταν ένας ΓΟΣ είναι αδιαφανής, κρίνεται και καταχρηστικός, ενώ αν είναι διαφανής, είναι ερευνητέο αν είναι καταχρηστικός.

¹ ΑΠ 1219/2001: ΝΟΒ 2002, σελ. 354 επ.

Ο κατά τα παραπάνω έλεγχος της καταχρηστικότητας ΓΟΣ μπορεί να προκληθεί από συλλογική αγωγή ένωσης καταναλωτών, που πληροί τις προϋποθέσεις του νόμου². Όμως, σύμφωνα με τον ΑΠ, οι δυνατότητες των ενώσεων καταναλωτών δεν περιορίζονται μόνο σε αυτό, αλλά μπορούν να εγείρουν συλλογική αγωγή³ και για «κάθε παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί».

Ο ΑΠ στο σημείο αυτό χρησιμοποίησε την ακριβή διατύπωση του νόμου⁴. Όμως, στην ίδια διάταξη το εύρος της παράνομης συμπεριφοράς που μπορεί να ελεγχθεί με πρωτοβουλία ένωσης καταναλωτών περιορίζεται με την ενδεικτική απαρίθμηση παράνομων συμπεριφορών, που μεταξύ άλλων είναι: οι απαγορευμένες πωλήσεις εκτός καταστήματος ή από απόσταση, η παράβαση υποχρεώσεων μετά την πώληση, η διάθεση ελαττωματικών ή επικίνδυνων προϊόντων, η παραπλανητική διαφήμιση. Καθίσταται συνεπώς σαφές από το νόμο ότι η έγερση συλλογικής αγωγής από ένωση καταναλωτών μπορεί να αφορά και παράβαση κανόνα δικαίου από τον προμηθευτή. Όχι όμως κάθε κανόνα δικαίου αδιακρίτως, αλλά αυτών που έχουν τεθεί για την προστασία των καταναλωτών.

Τον εκ του νόμου αυτού περιορισμό παρέλειψε ο ΑΠ και το μόνο που θυμίζει στο συγκεκριμένο σημείο της απόφασης ότι το θέμα είναι η προστασία του καταναλωτή είναι ο προσδιορισμός του υποκειμένου της πα-

ράνομης συμπεριφοράς, που είναι ο προμηθευτής, ο οποίος προφανώς ενεργεί ή παραλείπει παρά το νόμο με αυτή του την ιδιότητα.

Τυχόν διαφορετική ερμηνεία της σχολιαζόμενης απόφασης δεν θα έβρισκε έρεισμα στο νόμο και θα οδηγούσε σε αδικαιολόγητη διεύρυνση των δυνατοτήτων των ενώσεων καταναλωτών που θα υπερέβαιναν κατά πολύ τους κατά το καταστατικό σκοπούς τους.

Χρονική βάση υπολογισμού του τόκου

Ο συμβατικός όρος που κρίθηκε αναφορικά με τη χρονική βάση υπολογισμού των τόκων προέβλεπε ότι οι τόκοι υπολογίζονται με βάση έτος 360 ημερών.

Τον όρο αυτό το Εφετείο (που προηγήθηκε του ΑΠ) έκρινε μη καταχρηστικό, γιατί αφενός τον θεώρησε διαφανή και αφετέρου δέχθηκε ότι δεν αποδείχθηκε πρόσθετη εξ αυτού επιβάρυνση των καταναλωτών.

Αντίθετα ο ΑΠ αποφάσισε ότι πρόκειται για καταχρηστικό όρο γιατί «με το να υπολογίζεται το επιτόκιο σε έτος 360 ημερών, ο καταναλωτής δεν πληροφορείται το (πραγματικό) ετήσιο επιτόκιο, όπως αυτό θα έπρεπε να προσδιορίζεται σύμφωνα και με τη διάταξη του άρθρου 243 παρ. 3 ΑΚ⁵. Η αναιρεσίβλητη διασπά με τον εν λόγω

² Πρέπει να έχει τουλάχιστον 500 μέλη και να έχει εγγραφεί στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών τουλάχιστον δύο χρόνια πριν από την άσκηση της αγωγής.

³ Κατά το άρθρο 10, παρ. 9 του Ν. 2251/94.

⁴ Ν. 2251/94, άρθρο 10, παρ. 9 α.

όρο, εντελώς τεχνητά και κατ' απόκλιση των δικαιολογημένων προσδοκιών του καταναλωτή, το χρονικό διάστημα (το έτος), στο οποίο όφειλε να αναφέρεται το επιτόκιο, δημιουργώντας έτσι μία πρόσθετη επιβάρυνση του καταναλωτή-δανειολήπτη, ο οποίος πλέον – όταν το επιτόκιο μιας ημέρας προσδιορίζεται με βάση έτος 360 ημερών – για κάθε ημέρα επιβαρύνεται, με κατά 1,3889% περισσότερο, τόκους, καθώς το επιτόκιο υποδιαιρείται για τον προσδιορισμό του τόκου προς 360 ημέρες, χωρίς αυτή η επιπλέον επιβάρυνση να μπορεί να δικαιολογηθεί».

Για να καταλήξει ο ΑΠ στην παραπάνω επιβάρυνση, προφανώς διαίρεσε τις 365 ημέρες του ημερολογιακού έτους με τις 360 ημέρες του «συμβατικού» έτους: $365:360 = 1,013888$, που ποσοτικοποιημένο ισούται με 1,3888%. Όμως η επιβάρυνση αυτή είναι αυτονόητο ότι δεν είναι ημερήσια, όπως εσφαλμένα αναφέρεται στην απόφαση, αλλά ετήσια. Η ημερήσια επιβάρυνση που προκύπτει είναι μόλις 0,0038%.

Πέρα όμως από αυτό, ο ΑΠ βάσισε την κρίση του και στο γεγονός ότι «το έτος των 365 ημερών ισχύει και εφαρμόζεται σήμερα, κατ' επιταγή της κοινοτικής οδηγίας 98/7/Ε.Κ. που ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο, με την ΚΥΑ 21-178/13.2.2001 (ΦΕΚ Β 255/8.3.2001) στην καταναλωτική πίστη, με τη στενή έννοια, ρύθμιση που δείχνει τη σημασία που απονέμει και ο κοινοτικός νομοθέτης για τον, κατ' αυτό τον τρόπο, ακριβή προσδιορισμό του επιτοκίου».

Κατόπιν αυτών και ανεξάρτητα από το προαναφερόμενο υπολογιστικό σφάλμα, οι τράπεζες θα πρέπει εφεξής να υπολογίζουν τον τόκο και στα δάνεια στεγαστικής πίστης με βάση το ημερολογιακό έτος των 365 ημερών. Άλλωστε με αυτή τη βάση υπολογίζεται κατ' ανάγκη και ο τόκος υπερημερίας στα δάνεια καταναλωτικής και στεγαστικής πίστης.

Καταγγελία της σύμβασης λόγω παράβασης συμβατικού όρου

Στην κρίση του ΑΠ παραπέμφθηκε επίσης το δικαίωμα της τράπεζας «να καταγγείλει τη σύμβαση και να αναζητήσει το σύνολο του ανεξόφλητου ποσού του δανείου σε περίπτωση παράβασης οποιουδήποτε όρου της σύμβασης, οι οποίοι λογίζονται όλοι ως ουσιώδεις».

Ο ΑΠ, υιοθετώντας την αντίστοιχη κρίση του Εφετείου, αποφάσισε ότι ο όρος αυτός δεν είναι καταχρηστικός, γιατί «δεν επιφυλάσσει στην Τράπεζα το δικαίωμα μονομερούς λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο και σπουδαίο λόγο, δεδομένου ότι ρητά αναφέρει ως λόγο λύσης της σύμβασης την παράβαση εκ μέρους του οφειλέτη των όρων που συνομολογήθηκαν. Υπάρχει, έτσι, ειδικός και ορισμένος λόγος. Περαιτέρω, όλοι οι όροι της σύμβασης, εφόσον δεν είναι παράνομοι και καταχρηστικοί, είναι και ουσιώδεις, αφού με αυτούς ο καταναλωτής αναλαμβάνει κάποιες συμβατικές

⁵ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η ετήσια προθεσμία λήγει μόλις περάσει η αντίστοιχη ημέρα του επόμενου έτους. Συνεπώς η ετήσια προθεσμία έχει διάρκεια 365 ημέρες.

υποχρεώσεις απέναντι στην Τράπεζα, οι οποίες είναι αναγκαίες για τη λειτουργία της σύμβασης και την προσήκουσα εξέλιξη της συμβατικής σχέσης των μερών. Προβλέπεται, έτσι, και ο σπουδαίος λόγος, για την παράβαση του οποίου επιφυλάσσεται στην Τράπεζα το δικαίωμα για μονομερή λύση της σύμβασης».

Μετακύλιση της εισφοράς του Ν. 128/75 στον καταναλωτή

Σύμφωνα με το άρθρο 1, παρ. 3 του Ν. 128/75 «*επιβάλλεται εισφορά βαρύνουσα τα πάσης φύσεως εν Ελλάδι λειτουργούντα πιστωτικά ιδρύματα, περιλαμβανομένης και της Τραπεζής της Ελλάδος*», την οποία τα πιστωτικά ιδρύματα από της επιβολής της μετακυλύουν στους δανειοδοτούμενους πελάτες τους. Τη μετακύλιση αυτή το Εφετείο είχε κρίνει παράνομη.

Ο ΑΠ αναίρεσε την εν λόγω απόφαση του Εφετείου και αποφάσισε αμετάκλητα ότι νομίμως τα πιστωτικά ιδρύματα μετακυλύουν την εισφορά αυτή στους δανειοδοτούμενους πελάτες τους, για τους παρακάτω λόγους:

α) Δεν προκύπτει από το Ν.128/75 ή από άλλη διάταξη νόμου απαγόρευση μετακύλισης της εισφοράς.

β) Έχοντας υπόψη ότι η εισφορά αυτή αποτελεί έσοδο του Δημοσίου, η σημασία της λέξης «βαρύνουσα» πρέπει να αναζητηθεί στο πλαίσιο της φορολογικής νομοθεσίας. Στο πλαίσιο αυτό «η ρυθμιστική ισχύς του ως άνω νόμου εξαντλείται στον καθορισμό του υπόχρεου έναντι του Δημοσίου, προσώπου στα πλαίσια της έννομης σχέσης που ιδρύεται με τη σχετική διάταξη και αφορά επομένως αποκλειστικά την (κάθετη) σχέση μεταξύ Κράτους και πιστωτικών ιδρυμάτων και όχι την οριζόντια σχέση μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων και δανειοληπτών».

γ) Σε καθεστώς ελεύθερου προσδιορισμού των επιτοκίων, η θέσπιση απαγόρευσης μετακύλισης της εισφοράς δεν είναι εφικτή, εφόσον αυτή θα μπορούσε να συνυπολογιστεί στο επιτόκιο και έτσι να μετακυλιθεί έμμεσα στο δανειοδοτούμενο.

δ) Μεταγενέστερα του Ν. 128/75 νομοθετήματα⁶, απάλλασσαν από την εισφορά συγκεκριμένους δανειολήπτες, με σκοπό την ελάφρυνσή τους, ώστε αν η εισφορά βάρυνε αποκλειστικά τις τράπεζες, τέτοιες απαλλαγές θα ήταν άνευ αντικειμένου.

ε) Η Τράπεζα της Ελλάδος, στο πλαίσιο των ελεγκτικών της αρμοδιοτήτων, ουδέποτε θεώρησε ότι η εν λόγω εισφορά βαρύνει αποκλειστικά τα πιστωτικά ιδρύματα. Υπό καθεστώς δε ελεύθερης διαμόρφωσης των επιτοκίων «η Τράπεζα της Ελλάδος επέβαλε την υποχρέωση για ξεχωριστή αναφορά της σχετικής επιβάρυνσης με τις αποφάσεις της»⁷.

⁶ Π.χ. Ν. 2459/97, άρθρο 8 ή Ν. 3152/03, άρθρο 19, παρ. 4β.

⁷ ΠΔ/ΤΕ 1969/91 και ΠΔ/ΤΕ 2501/02.

Αποδεικτική δύναμη των αποσπασμάτων των βιβλίων

Σύμφωνα με τον κρινόμενο ΓΟΣ, τα αποσπάσματα που εξάγονται από τα βιβλία της τράπεζας και εμφανίζουν το οφειλόμενο υπόλοιπο του δανείου αποτελούν πλήρη απόδειξη της απαίτησης της τράπεζας κατά του οφειλέτη.

Επ' αυτού ο ΑΠ σημείωσε ότι «γίνεται πάγια δεκτό, ότι η συμφωνία μεταξύ Τράπεζας και δανειολήπτη, με την οποία συμφωνείται, ότι το ύψος της οφειλής του τελευταίου προς την πρώτη θα αποδεικνύεται από το «απόσπασμα» των εμπορικών βιβλίων της Τράπεζας είναι έγκυρη και δεν στερεί τον πιστούχο οφειλέτη του δικαιώματος ανταπόδειξης και τούτο, για το λόγο, ότι η συμφωνία αποκλεισμού του δικαιώματος αμφισβήτησης από μέρους του οφειλέτη, πρέπει να περιέχεται ρητά στο σχετικό συμβατικό όρο και όχι να συνάγεται, σιωπηρά ή εξ αντιδιαστολής από τα συμφραζόμενα. Ο ερευνώμενος ΓΟΣ δεν συγκαταλέγεται στις αυτοδίκαια καταχρηστικές ρήτρες του άρθρου 2 παρ. 7 του Ν. 2251/94 δεδομένου ότι α) δεν αντιστρέφεται το βάρος απόδειξης, αφού η απόδειξη της οφειλής συντελείται από την Τράπεζα, η οποία εκπληρώνει το σχετικό δικονομικό βάρος (πρβλ. άρθρα 338 παρ. 1 ΚΠολΔ) με τη χρήση και προσκομιδή ως αποδεικτικού μέσου του αποσπάσματος από τα εμπορικά βιβλία της, το οποίο (απόσπασμα) αντλεί την αποδεικτική του δύναμη από τον ως άνω ΓΟΣ, και β) δεν αποκλείεται ρητά το δικαίωμα ανταπόδειξης από μέρους του δανειολήπτη, οπότε θα εισαγόταν πράγματι ανεπίτρεπτος περιορισμός των αποδεικτικών

μέσων του. Η δυνατότητα δε αυτή ανταπόδειξης, από μέρους του δανειολήπτη ενισχύεται σημαντικά ενόψει και της διάταξης του άρθρου 47 παρ. 3 του Ν. 2873/2000, σύμφωνα με την οποία “Οι τράπεζες και τα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα, υποχρεούνται εντός προθεσμίας τριών (3) μηνών, από την υποβολή της σχετικής αιτήσεως, να χορηγούν στον αιτούντα δανειολήπτη αντίγραφο του φακέλου του δανείου του και λεπτομερή κατάσταση, περιέχουσα όλες τις επί μέρους χρεωπιστωτικές πράξεις και σημειώσεις και την εν γένει εξέλιξη του χρέους του”.

Κατόπιν αυτών, ο ΑΠ αποφάσισε ότι τέτοιοι συμβατικοί όροι, που αποτελούν δικονομικές συμφωνίες, δεν διαταράσσουν την ισορροπία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων και συνεπώς δεν είναι καταχρηστικοί.

Πρόκειται για ορθή απόφαση, προς περαιτέρω επίρρωση της οποίας θα μπορούσε ακόμη να σημειωθεί ότι ο καταναλωτής-δανειολήπτης λαμβάνει αποσπάσματα από τα βιβλία της τράπεζας του σε τακτά χρονικά διαστήματα (συνήθως αντίστοιχα της περιοδικότητας των δόσεων που καταβάλλει) σε όλη τη διάρκεια του δανείου. Του παρέχονται έτσι επαναλαμβανόμενες ευκαιρίες να ελέγχει την ορθότητα του περιεχομένου τους, ώστε αν όλες παρέλθουν άπρακτες, το ερώτημα που πρέπει να τεθεί είναι αν ο συγκεκριμένος καταναλωτής ανήκει πράγματι στην προστατευτέα κατηγορία των, συνήθως απρόσεκτων ως προς την ενημέρωση, αλλά εχόντων τη μέση αντίληψη κατά το σχηματισμό της δικαιοπρακτικής τους απόφασης, καταναλωτών.

Αποζημίωση πρόωρης εξόφλησης του δανείου

Πρόκειται για το σημείο της απόφασης, στο οποίο επικεντρώθηκε η σχετική δημοσιογραφική έρευνα και για το οποίο διατυπώθηκε ένα πλήθος απόψεων, κάποιες φορές αντιφατικών.

Ο ΓΟΣ που κρίθηκε, προέβλεπε ότι ο δανειολήπτης μπορούσε να εξοφλήσει πρόωρα, μερικά ή ολικά, το δάνειο, καταβάλλοντας στην τράπεζα αποζημίωση ίση με το 2,5% του κεφαλαίου που θα κατέβαλε πρόωρα, εάν η προεξόφληση γινόταν μετά τον πρώτο χρόνο της διάρκειας του δανείου και το επιτόκιο που είχε επιλεγεί ήταν κυμαινόμενο.

Ο ΑΠ κρίνοντας το συγκεκριμένο ΓΟΣ ξεκίνησε τις σκέψεις του από το γεγονός ότι «οι συμβάσεις στεγαστικών δανείων είναι διαρκείς συμβάσεις με συγκεκριμένη ημερομηνία λήξης», είναι δηλαδή συμβάσεις ορισμένου χρόνου.

Παρά ταύτα, συνήθως οι τράπεζες παρέχουν στους δανειολήπτες-πελάτες τους το δικαίωμα της πρόωρης εξόφλησης, δηλαδή το δικαίωμα να τροποποιήσουν μονομερώς οι ίδιοι τη δανειακή σύμβαση, όσον αφορά στον τρόπο εξόφλησης (στην περίπτωση της μερικής πρόωρης εξόφλησης) ή και στη διάρκεια (στην περίπτωση της ολικής πρόωρης εξόφλησης).

Προκύπτει συνεπώς, σύμφωνα με τον ΑΠ, ότι «η πρόωρη εξόφληση είναι δικαίωμα του δανειολήπτη το οποίο αυτός ασκεί, προκειμένου να αποδεσμευτεί από τη διαρκή του σχέση. Προϋπόθεση είναι να γίνει αυτό αζημίως για την τράπεζα. Η τράπεζα ζημιώνεται από την πρόωρη εξόφληση και δικαίως αξιώνει αποκατάσταση της ζημίας της, από το δανειολήπτη. Ωστόσο δεν λαμβάνει κάποιο αντίτιμο-αντιπαροχή από το δανειολήπτη, αφού η πρόωρη εξόφληση δεν αποτελεί παροχή της τράπεζας. Αποτελεί η πρόωρη εξόφληση άσκηση δικαιώματος του δανειολήπτη, ο οποίος υποχρεούται να εξισορροπήσει την προκαλούμενη ζημία. Η ζημία που θα αποκαταθεί υπολογίζεται βάσει του κόστους χρήματος της τράπεζας, του περιθωρίου κέρδους της, του κέρδους από την επανατοποθέτηση του ποσού, αλλά και κάθε κέρδους, που έχει η τράπεζα από την πρόωρη εξόφληση».

Όμως η ζημία και η εντεύθεν αποζημίωση, σύμφωνα με τα κριτήρια της καταχρηστικότητας (βλ. παραπάνω), πρέπει να διατυπώνονται στους ΓΟΣ με σαφήνεια και κατά τρόπο κατανοητό.

«Η διαφάνεια και σαφήνεια πρέπει να υπάρχει τόσο ως προς την αιτία της παροχής, όσο και ως προς το περιεχόμενό της. Η διαφάνεια αφορά στη σαφή και κατανοητή διατύπωση, στην αρχή του ορισμένου ή οριστού περιεχομένου και στην αρχή της προβλεψιμότητας της ύπαρξης των όρων. Με αυτή την έννοια πρέπει να προκύπτει από το ΓΟΣ ο λόγος της υποχρέωσης του δανειολήπτη, το τελικό ύψος της επιβάρυνσής του, αλλά και τα κριτήρια από τα οποία προκύπτει και υπολογίζεται η επιβάρυνση αυτή».

Σαφώς λοιπόν ο ΑΠ έκρινε αμετάκλητα ότι σε περίπτωση πρόωρης αποπληρωμής δανείου προκύπτει ζημία της τράπεζας, η οποία πρέπει να αποκατασταθεί με την καταβολή αποζημίωσης. Προϋπόθεση δε για το νόμιμο της εκ μέρους της τράπεζας απαίτησης της καταβολής αυτής της αποζημίωσης είναι η σαφής, ορισμένη και κατανοητή περιγραφή της στους ΓΟΣ.

Ειδικά όμως στις περιπτώσεις που το επιτόκιο της δανειακής σύμβασης είναι κυμαινόμενο και συνεπώς ακολουθεί τις διακυμάνσεις των συνθηκών της αγοράς, ο ΑΠ διατύπωσε την άποψη ότι η αποζημίωση «δεν δικαιολογείται ή δικαιολογείται μόνο αν επικαλεστεί η Τράπεζα αδυναμία της να επανατοποθετήσει το επιστρεφόμενο κεφάλαιο στην αγορά».

Αλλά και πέραν αυτού, στην περίπτωση του κυμαινόμενου επιτοκίου, ενώ ο δανειολήπτης αντιλαμβάνεται και αναμένει ότι ο τόκος που θα καλείται να καταβάλει «θα κυμαίνεται αυξητικά ή πτωτικά βάσει των συνθηκών της αγοράς», δεν συμβαίνει το ίδιο και με τον τρόπο υπολογισμού της αποζημίωσης της τράπεζας σε περίπτωση πρόωρης εξόφλησης, εφόσον αυτή υπολογίζεται σε κάθε περίπτωση με σταθερό συντελεστή 2,5%. Έτσι είναι ενδεχόμενο, σε περίπτωση (περαιτέρω) μείωσης των επιτοκίων, το ποσό της αποζημίωσης, που ο δανειολήπτης θα κληθεί να καταβάλει, να είναι μεγαλύτερο από τον τόκο που θα κατέβαλε, εάν η σύμβαση εξελισσόταν κανονικά.

Κατόπιν αυτών ο ΑΠ αποφάσισε ότι «ο κρινόμενος ΓΟΣ με τη συγκεκριμένη διατύπωση προσβάλει την αρχή της διαφάνειας, που διαπνέει το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή και διαταράσσει ουσιαστικά την ισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων. Δεν διευκρινίζει στον καταναλωτή για ποιο λόγο καταβάλει τη συγκεκριμένη και σε αυτό το ύψος παροχή στην τράπεζα, τροποποιεί την παροχή του δανειολήπτη από κυμαινόμενο επιτόκιο σε σταθερό και ανατρέπει την προσδοκία του πώς θα εξισορροπήσει τις ζημιές της τράπεζας, χωρίς να έχει την υποχρέωση απόδοσης σε αυτήν ευκαιριακού κέρδους».

Κατόπιν όλων αυτών μένει μόνο να διευκρινίσουμε πότε μπορεί το ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης να θεωρηθεί ανεκτά ορισμένο στους ΓΟΣ.

Ο ΑΠ σχετικά σημείωσε ότι στην περίπτωση του συγκεκριμένου υπό κρίση ΓΟΣ «δεν υπάρχει σαφήνεια ούτε ως προς το περιεχόμενο της επιβάρυνσης, αφού στην περίπτωση της πρόωρης εξόφλησης με την πρόσθετη επιβάρυνση ο δανειολήπτης δεν γνωρίζει επί ποιου ποσού θα υπολογίζει το επιτόκιο της πρόσθετης επιβάρυνσης (2,5% επί αγνώστου, πρόωρα εξοφλούμενου ποσού, που κατά τη σύναψη της σύμβασης δεν γνωρίζει, ούτε αν, αλλά ούτε και σε ποιο ύψος θα προκύψει). Πράγματι γνωρίζει, πως η επιβάρυνση είναι 2,5% και είναι σαφές το ύψος αυτό, αλλά ο απλός αριθμητικός υπολογισμός δεν είναι δυνατός, παρά μόνο όταν προκύψει η πρόωρη εξόφληση και το συγκεκριμένο πρόωρα επιστρεφόμενο ποσό».

Ο ΑΠ στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έλαβε υπόψη του, ότι η σύμβαση δανείου δεν είναι στατική και ότι κατά τη διάρκειά της το ύψος του ποσού, που κάθε φορά οφείλεται, διαφοροποιείται συνεχώς. Δεν έλαβε επίσης υπόψη ότι, εφόσον η ζημία της τράπεζας από την πρόωρη αποπληρωμή είναι κατά κύριο λόγο επιτοκιακή, αντίστοιχα επιτοκιακό χαρακτήρα πρέπει να έχει και ο τρόπος υπολογισμού της αποζημίωσης. Συνεπώς, εφόσον το επιτόκιο εκφράζεται κατά τρόπο απόλυτα ορισμένο, με ποσοστό που εφαρμόζεται στο εκάστοτε υπόλοιπο οφειλόμενο κεφάλαιο, έτσι πρέπει να γίνει δεκτό και ότι ο προσδιορισμός της αποζημίωσης με ποσοστό, το οποίο θα εφαρμοστεί στο κεφάλαιο που ο δανειολήπτης θα επιλέξει να εξοφλήσει πρόωρα, είναι επίσης απόλυτα ορισμένος. Άλλωστε ο δανειολήπτης πληροφореύεται από την τράπεζα το εκάστοτε ύψος του υπολοίπου της οφειλής του, μέσω των αποσπασμάτων από τα βιβλία της τράπεζας, που τακτικά λαμβάνει (βλ. παραπάνω), ώστε μπορεί σε κάθε χρονικό σημείο της διάρκειας του δανείου, να υπολογίσει το ύψος της αποζημίωσης, που θα κληθεί να καταβάλει σε περίπτωση πρόωρης αποπληρωμής.

Κατ' ακολουθία των προαναφερθέντων και κατ' ανάλογη εφαρμογή και στην περίπτωση αυτή της ΕΝΠΘ⁸ 178/19.07.04 για τους παράγοντες διακύμανσης των κυμαινόμενων επιτοκίων, θα πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι επαρκώς ορισμένος θα είναι ο τρόπος υπολογισμού της αποζημίωσης, εάν αυτός γίνεται με παραπομπή σε δείκτες επιτοκιακού χαρα-

κτήρα, όπως π.χ. το Παρεμβατικό Επιτόκιο Κύριας Αναχρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το Euribor ή ακόμη και οι αποδόσεις ευρέως γνωστών ομολόγων.

Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης

Σύμφωνα με το Ν. 2251/94 για την προστασία των καταναλωτών, οι ενώσεις καταναλωτών μπορούν να ζητήσουν με συλλογική αγωγή και αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης. Το ύψος της αποζημίωσης αυτής καθορίζεται από το Δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη της έντασης της προσβολής από την καταχρηστική συμπεριφορά και το μέγεθος της επιχείρησης του εναγόμενου προμηθευτή⁹.

Αρμόδια Δικαστήρια για τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης αυτής, όπως επιβεβαιώθηκε από τον ΑΠ, είναι τα Δικαστήρια της ουσίας (Πρωτοδικεία και Εφετεία) και η κρίση τους αυτή «δεν υπόκειται στον έλεγχο του ΑΠ, γιατί ανάγεται στην εκτίμηση των πραγμάτων». Όμως, εάν αυτή η εκτίμηση των πραγμάτων δεν στηρίζεται σε σαφείς και επαρκείς αιτιολογίες, ο ΑΠ μπορεί να αναιρέσει τη σχετική επί της ουσίας απόφαση και να παραπέμψει το θέμα και πάλι στο Εφετείο.

Κατά τον ΑΠ εξάλλου, δεν υπάρχουν σαφείς και επαρκείς αιτιολογίες, εάν δεν προκύπτει ότι για τον προσδιορισμό του μεγέ-

⁸ Επιτροπή Νομισματικών και Πιστωτικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος.

⁹ Ν. 2251/94, άρθρο 10, παρ. 9β.

θους της παραβατικής επιχείρησης (που είναι ο ένας από τους δύο παράγοντες προσδιορισμού του ύψους της αποζημίωσης), λήφθηκε υπόψη, στη συγκεκριμένη περίπτωση της τράπεζας, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της, όπως προκύπτει από το σύνολο των χορηγήσεων της και το επ' αυτού ποσοστό των συγκεκριμένων χορηγήσεων, τα κέρδη της, οι καταθέσεις και τα ίδια κεφάλαιά της, ο αριθμός των καταστημάτων της και ο αριθμός των υπαλλήλων που απασχολεί.

Πρόκειται αναμφίβολα για μία λεπτομερή αναφορά στα στοιχεία που τα Δικαστήρια της ουσίας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη, για να προσδιορίζουν το μέγεθος της Τράπεζας-παραβάτη. Δυστυχώς όμως ο ΑΠ παρέλειψε να είναι όμοια σαφής και λεπτομερειακός και όσον αφορά στον προσδιορισμό και του άλλου παράγοντα για τον καθορισμό του ύψους της αποζημίωσης: της έντασης της προσβολής. Επ' αυτού ουδεμία αναφορά γίνεται στη σχολιαζόμενη απόφαση. Όμως κριτήρια πρέπει να υπάρχουν και στην περίπτωση αυτή, που κατ' ανάλογη εφαρμογή των προαναφερθέντων πρέπει να είναι το ποσοστό των δανειοληπτών στεγαστικών δανείων που εξοφλεί πρόωρα και από αυτό, το ποσοστό αυτών που στη στιγμή της πρόωρης εξόφλησης το επιτόκιο της σύμβασής τους ήταν κυμαινόμενο, όπως και η σχέση επιστρεφόμενων πρόωρα κεφαλαίων σε σχέση με το σύνολο των απασχολούμενων κεφαλαίων.

Από την παραπάνω αποτύπωση της απόφασης του ΑΠ προκύπτει ότι, παρά τις όποιες παραδρομές ή παραλείψεις της, επιλύθηκε μία σειρά αμφισβητήσεων μεταξύ ενώσεων

καταναλωτών και πιστωτικών ιδρυμάτων, που αποτελούσαν σημεία τριβής, αλλά και εφελκύσματα επιθέσεων κατά του τραπεζικού συστήματος της χώρας. Ξεφεύγοντας όμως από τη λογική των νικητών και ηττημένων, που κυριάρχησε κατά την παρουσίαση της απόφασης στον Τύπο, μπορούμε συμπερασματικά να σημειώσουμε ότι σύμφωνα και με αυτή την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, η σαφής και κατανοητή αποτύπωση των δανειακών και πιστωτικών συμβάσεων και ιδίως των εξ αυτών χρεώσεων είναι αναγκαία, αλλά και σε μεγάλο βαθμό ικανή συνθήκη, για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών.

Από την άλλη μεριά όμως, θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι είναι πλέον καιρός να αρχίσουμε να απομακρυνόμαστε από το πρότυπο του «συνήθως απρόσεκτου ως προς την ενημέρωσή του» καταναλωτή. Άλλωστε ο σχετικός νόμος έχει πλέον ηλικία 10 ετών, ενώ για πάνω από τα μισά από αυτά, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας με ιδιαίτερη έμφαση προβάλλουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και τη δραστηριότητα των φορέων που ασχολήθηκαν και ασχολούνται με την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών.

Πρόκειται αναμφίβολα για μια εκπαίδευση, της οποίας τα αποτελέσματα δεν είναι δυνατόν να μη λαμβάνονται πλέον υπόψη κατά τη στάθμιση των συμφερόντων και των προσδοκιών και των δύο συμβαλλομένων. Άλλωστε, τυχόν παραδοχή ότι η μακρά αυτή διαδικασία δεν επέφερε αποτελέσματα, θα οδηγούσε στο οδυνηρό συμπέρασμα ότι η απροσεξία κατατείνει πλέον σε αδιαφορία.

Η νομοθεσία για τη θέσπιση ανώτατων ορίων στις οφειλές προς τράπεζες

Θεμελιώδη δικαιώματα, κοινοτικές ελευθερίες και δημόσιο συμφέρον

ΤΟΥ **ΙΩΣΗΦ ΚΤΕΝΙΔΗ**

Δικηγόρου, ΔΝ

Οι βασικές ρυθμίσεις

Η επανειλημμένη τα τελευταία χρόνια νομοθετική θέσπιση ανώτατου ορίου στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα δημιούργησε πλειάδα νομικών ζητημάτων, τα οποία απασχολούν καθημερινά τα ενδιαφερόμενα μέρη (τράπεζες-δανειολήπτες), αλλά και τους νομικούς της πράξης που εμπλέκονται στην εφαρμογή της. Παρά τα επί μέρους ζητήματα όμως, τα οποία ανακύπτουν από την πολυπλοκότητα και τον αυξημένα τεχνικό χαρακτήρα της σχετικής νομοθεσίας σε συνδυασμό με τις συνεχείς τροποποιήσεις της, ο πυρήνας των εν λόγω ρυθμίσεων παραμένει απλός: με αυτές θεσπίζονται ανώτατα όρια στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα από δάνεια ή πιστώσεις, τα οποία ισχύουν (πλέον) τόσο για το παρελθόν όσο και για το μέλλον. Όσον αφορά το παρελθόν, οφειλές προς τράπεζες που έχουν υπερβεί τα όρια αυτά αποσβένονται κατά το υπερβάλλον ποσό, όσον αφορά δε το μέλλον, καμία οφειλή δεν μπορεί να υπερβεί τα τιθέμενα όρια, με συνέπεια η οφειλή να «παχώνει» όταν φτάσει στο όριο.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της τελευταίας παρέμβασης του νομοθέτη στο συγκεκριμένο τομέα, δηλαδή του άρθρου 39 Ν. 3259/2004, «με την προτεινόμενη νομοθετική ρύθμιση αντιμετωπίζεται κατά τρόπο οριστικό και αμετάκλητο το πρόβλημα του ανατοκισμού τόκων δανείων (πανωτόκια). Το πρόβλημα των πανωτοκίων δημιουργήθηκε κυρίως στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 και σε μεγάλο βαθμό ήταν αποτέλεσμα συνδυασμού υψηλών επιτοκίων και συχνότητας του ανατοκισμού των ληξιπρόθεσμων οφειλών... Αποσαφηνίζεται πλήρως ότι καμία οφειλή προς τις τράπεζες δεν μπορεί να υπερβαίνει το τριπλάσιο του ληφθέντος κεφαλαίου στην περίπτωση δανειακών συμβάσεων και στην περίπτωση αλληλόχρεου λογαριασμού του ποσού της οφειλής κατά το χρόνο της τελευταίας εκταμίευσης του λογαριασμού...».

Αντικείμενο των σκέψεων που θα ακολουθήσουν είναι το αν τίθενται περιορισμοί – και από ποιες διατάξεις – στην ελευθερία του νομοθέτη να θεσπίζει, κατά τον ανωτέρω τρόπο, ανώτατα όρια στις γεννημένες και μελλοντικές αξιώσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες, προκειμένου να αντιμετωπιστεί – κατά το δηλωμένο σκοπό του νομοθέτη – το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων, το οποίο διαπιστώνεται ότι δημιουργήσε κατά το

παρελθόν το πρόβλημα των «πανωτοκίων». Με άλλα λόγια, θα μας απασχολήσει το κατά πόσο η ίδια η βασική ρύθμιση του Ν. 3259/2004, με την οποία το ανώτατο όριο των παραπάνω οφειλών τίθεται στο τριπλάσιο του χορηγηθέντος κεφαλαίου, αναδεικνύει νομικά ζητήματα πέρα από την πλειάδα των ερμηνευτικών ερωτημάτων που αφορούν στην εφαρμογή της (όπως, ιδίως, αυτά που αφορούν στο εύρος των εξαιρέσεων από τη βασική ρύθμιση και στον προσδιορισμό της βάσης υπολογισμού των ορίων της οφειλής).

Η σχέση των βασικών ρυθμίσεων με τη νομοθεσία και τη νομολογία για τον τραπεζικό ανατοκισμό

Η νομική διάσταση του ζητήματος των «πανωτοκίων» αναδείχθηκε με τις γνωστές αποφάσεις 8 και 9/1998 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Με τις αποφάσεις αυτές ο Άρειος Πάγος μετέστρεψε τη μέχρι τότε πάγια νομολογία του, κατά την οποία οι τράπεζες, κατ' εφαρμογή της απόφασης ΝΕ. 289/1980, είχαν «την ευχέρεια, να "εκτοκίζουν", ήτοι κατά το χρησιμοποιούμενο αυτό οικονομικό όρο, να υπολογίζουν λογιστικώς τόκους επί των καθυστερούμενων τόκων από της ημέρας της καθυστερήσεώς τους, χωρίς κανένα χρονικό ή άλλο περιορισμό, ανεξάρτητα αν συμφωνήθηκε από τα μέρη της δανειακής σχέσεως τέτοιος ανατοκισμός ή ζητήθηκαν οι τόκοι τόκων με αγωγή» (Ολομ. ΑΠ 27/1988). Με τις αποφάσεις του 1998 ο Άρειος Πάγος έκρινε, πλέον, ότι ενώ οι τράπεζες είχαν πράγματι, βάσει της απόφασης ΝΕ 289/1980, τη δυνατότητα να προβαίνουν σε ανατοκισμό τόκων χωρίς τους περιορισμούς του Αστικού Κώδικα και του Εισαγωγικού του Νόμου, παρόλα αυτά δεν μπορούσαν να το πράττουν μονομερώς, χωρίς αυτό να έχει συμφωνηθεί από τα μέρη. Αναιρώντας, μάλιστα, συγκεκριμένα, την προηγούμενη θέση του, ο Άρειος Πάγος τόνισε ότι «η αναγνώριση στις τράπεζες του δικαιώματος να καθιστούν με μονομερή δήλωση τοκοφόρους τους καθυστερούμενους τόκους, θα σήμαινε την παραχώρηση σε

αυτές διαπλαστικού δικαιώματος και για άμετρη ή υπέρμετρη επαύξηση της χρεώσεως του οφειλέτη, εκδοχή που δε συμβιβάζεται προς τη γενική ρύθμιση του άρθρου 361 ΑΚ, κατά το οποίο για την ποσοτική επαύξηση ή αλλοίωση της οφειλόμενης παροχής απαιτείται σύμβαση» (Ολομ. ΑΠ 8 και 9/1998).

Αμέσως μετά τη μεταστροφή, κατά τα ανωτέρω, της νομολογίας του Αρείου Πάγου, ο νομοθέτης προσαρμοσε, πλέον, το νομοθετικό καθεστώς που ρυθμίζει το ζήτημα του τραπεζικού ανατοκισμού στα νέα δεδομένα που δημιούργησε η νομολογία. Συγκεκριμένα, με τη διάταξη του άρθρου 12 Ν. 2601/1998 α) καταργήθηκε η εξουσιοδοτική της απόφασης ΝΕ 289/1980 διάταξη του άρθρου 8 παρ. 6 του Ν. 1083/1980, β) προβλέφθηκε ότι, όσον αφορά στις συμβάσεις που καταρτίζονται μετά την ισχύ του Ν. 2601/1998, οι τράπεζες μπορούν να ανατοκίζουν τους τόκους σε καθυστέρηση μόνο ανά εξάμηνο και υπό την αυτονότητη (κατά τη νέα νομολογία του Αρείου Πάγου) προϋπόθεση ότι αυτό έχει συμφωνηθεί με τους δανειολήπτες, γ) προβλέφθηκε ότι για τις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν την ισχύ του Ν. 2601/1998 και περιείχαν συμφωνία περί ανατοκισμού, θα εξακολουθήσουν να ισχύουν οι αντίστοιχες συμφωνίες,

και δ) ειδικά όσον αφορά στις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν από την ισχύ του Ν. 2601/1998 και δεν περιείχαν συμφωνία ανατοκισμού, προβλέφθηκε ότι ο ανατοκισμός θα γίνεται αυτοδικαία ανά εξάμηνο. Οι ρυθμίσεις μάλιστα αυτές για τις καταρτισθείσες πριν την εφαρμογή του Ν. 2601/1998 συμβάσεις θα καταλάμβαναν και τις περιπτώσεις στις οποίες οι συμβάσεις είχαν καταγγελθεί ή οι λογαριασμοί είχαν κλείσει μετά την έναρξη ισχύος του Ν. 1083/1980. Η νομοθετική ratio των ρυθμίσεων αυτών είναι εμφανής: η απόφαση ΝΕ 289/1980 εκδόθηκε προκειμένου να δοθεί στις τράπεζες η δυνατότητα να ανατοκίζουν τους τόκους των δανείων με συχνότητα αντίστοιχη με αυτή των καταθέσεων. Για το μέλλον, λοιπόν, δεν δικαιολογείται οι τράπεζες να συμφωνούν με τους δανειολήπτες ανατοκισμό των τόκων με συχνότητα μικρότερη από το εξάμηνο, αφού ανά εξάμηνο κεφαλαιοποιούν συνήθως τους τόκους των καταθέσεων. Για το παρελθόν όμως (για το οποίο ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι ο ανατοκισμός επιτρέπεται σε οποιαδήποτε χρονική συχνότητα αρκεί να έχει συμφωνηθεί), αφενός οι συμφωνίες πρέπει να εξακολουθήσουν να τηρούνται και αφετέρου, όπου δεν υπήρξαν τέτοιες συμφωνίες (γεγονός αναμενόμενο αφού μέχρι το 1998 οι τράπεζες γνώριζαν ότι – σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου – αυτές δεν απαιτούνταν), οι τράπεζες μπορούν να εισπράξουν ανατοκισμό που λογίσθηκε ανά εξάμηνο, δηλαδή σε συχνότητα ίδια με αυτή με την οποία ανατοκίζονταν οι δικές τους υποχρεώσεις προς τους καταθέτες.

Οι παραπάνω αποφάσεις του Αρείου Πάγου και ο Ν. 2601/1998 εξακολουθούν και σήμερα να ρυθμίζουν το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων. Η νομοθεσία που εισήχθη από το έτος 2000 και αναθεωρήθηκε επανειλημμένα έκτοτε, σε καμία περίπτωση δεν τροποποίησε όσα διαμορφώθηκαν για το ζήτημα του ανατοκισμού το έτος 1998. Αντίθετα, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις του 2000, 2001 και 2004 και τις μικρότερης σημασίας ενδιάμεσες τροπολογίες, θεσπίστηκαν μεν ανώτατα όρια οφειλών προς τις τράπεζες, χωρίς όμως να γίνεται καμία σύνδεση των ορίων αυτών με το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων, το οποίο εξακολουθεί να ρυθμίζεται από το άρθρο 12 Ν. 2601/1998 σε συνδυασμό με την ανωτέρω νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα:

Η βασική ρύθμιση του άρθρου 30 Ν. 2789/2000 στην αρχική του μορφή, έθετε ανώτατο όριο στις συνολικές οφειλές από τόκους σε καθυστέρηση προς πιστωτικά ιδρύματα, χωρίς να διακρίνει αν οι τόκοι αυτοί προέρχονταν από ανατοκισμό ή όχι. Ένα χρόνο μετά, ο νομοθέτης αντικατέστησε τη βασική αυτή ρύθμιση με το άρθρο 42 Ν. 2912/2001, προβλέποντας πλέον ότι το ανώτατο όριο αφορά όχι στην οφειλή από τόκους αλλά στη συνολική ληξιπρόθεσμη οφειλή προς τις τράπεζες, χωρίς όμως και πάλι να ενδιαφέρει το πώς διαμορφώθηκε η οφειλή αυτή, αν δηλαδή σε αυτήν περιέχονται τόκοι εξ ανατοκισμού.

Μετά από σειρά τροπολογιών επί των ρυθμίσεων που αφορούσαν κυρίως στον περιορισμό της έκτασης των εξαιρέσεων από το ανώτατο όριο οφειλής, ο νομοθέτης εισήγαγε εκ νέου ανώτατα όρια στις ληξιπρόθεσμες οφειλές προς τις τράπεζες με το άρθρο 39 Ν. 3259/2004, τη φορά αυτή επεκτείνοντας το ανώτατο όριο και σε συμβάσεις που θα καταρτιστούν στο μέλλον – και πάλι, όμως, χωρίς να διακρίνει αν η διόγκωση της οφειλής οφείλεται σε ανατοκισμό ή όχι.

Είναι αυτονόητο ότι οι τελευταίες ρυθμίσεις, οι οποίες ισχύουν ταυτόχρονα (στο βαθμό που το άρθρο 39 Ν. 3259/2004 δεν αντικατέστησε το άρθρο 30 Ν. 2789/2000) με αποτέλεσμα, για τις παλαιές οφειλές τουλάχιστον, να ισχύουν σήμερα δύο ανώτατα όρια οφειλής, δεν έχουν τίξει το άρθρο 12 Ν. 2601/1998 το οποίο ρυθμίζει το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων. Κατά συνέπεια, η νομιμότητα της χρέωσης εκ μέρους των τραπεζών τόκων εξ ανατοκισμού τόσο για το παρελθόν όσο και για το μέλλον διέπεται και σήμερα από άρθρο 12 Ν. 2601/1998 σε συνδυασμό με τις αποφάσεις 8 και 9/1998 του Αρείου Πάγου, παρόλα αυτά όμως, ακόμη κι αν η χρέωση του ανατοκισμού είναι νόμιμη εκ μέρους των τραπεζών, η γεννημένη απαίτησή τους μπορεί να έχει περιοριστεί (ή να αποσβεστεί ολοσχερώς) κατ' εφαρμογή των άρθρων 30 Ν. 2789/2000 και 39 Ν. 3259/2004, ενώ η μελλοντική απαίτησή τους δεν μπορεί να υπερβεί το όριο που θέτει το άρθρο 39 Ν. 3259/2004.

Το Σύνταγμα και η ΕΣΔΑ ως περιορισμοί στη νομοθετική εισαγωγή ανώτατων ορίων στις τραπεζικές απαιτήσεις

Όπως σημειώσαμε, η νομοθεσία με την οποία εισάγονται ανώτατα όρια στις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων από τους δανειολήπτες έχει δύο διαστάσεις: αφενός, δυνάμει της νομοθεσίας αυτής, αποσβένονται, μερικώς ή ολικώς, νόμιμα γεννημένες – πριν την εισαγωγή της νομοθεσίας – απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες και αφετέρου, όσον αφορά στις απαιτήσεις που κατά την εισαγωγή του Ν. 3259/2004 δεν περιορίζονταν καθώς και αυτές που βασίζονται σε συμβάσεις που καταρτίζονται μετά τη θέση σε ισχύ του νόμου, αποκλείεται η εξέλιξή τους πέραν του εισαχθέντος ανώτατου ορίου, δηλαδή του τριπλασίου του χορηγηθέντος κεφαλαίου. Η πρώτη ιδίως διάσταση της νομοθεσίας αυτής θέτει ζητήματα συμβατότητάς της

με το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ). Τα ζητήματα αυτά θα θέσουμε επιγραμματικά, με αναφορά σε ορισμένες βασικές δικαστικές αποφάσεις, επισημαίνοντας ότι η θεωρητική ανάπτυξή τους εκφεύγει των ορίων της συγκεκριμένης παρουσίασης αλλά και των δυνατοτήτων του γράφοντος.

Όσον αφορά στο Σύνταγμα, ειδικότερα, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου ήδη με την απόφαση 2/1998 έχει κρίνει ότι η ελευθερία των συμβάσεων που διατυπώνεται στη διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ (στην οποία εντάσσεται και η ελευθερία διαμόρφωσης του περιεχομένου της σύμβασης) περιλαμβάνεται στο κανονιστικό περιεχόμενο της ελευθερίας συμμετοχής στην οικονομική ζωή της χώρας που θεσπίζεται με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος και, κατά συνέπεια, αποτελεί ατομικό δικαίωμα προστατευόμενο από το Σύνταγμα. Περαιτέρω, δε, σύμφωνα με την ίδια απόφαση, *«με την ελευθερία των συμβάσεων, ως εκδήλωση του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας, δε συμβιβάζεται, κατ' αρχήν, μεταγενέστερη επέμβαση του νομοθέτη, περιοριστική της ελευθερίας αυτής, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ελευθερία αυτή προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων ή ασκείται κατά παραβίαση του Συντάγματος ή ενέχει προσβολή των χρηστών ηθών, καθώς επίσης και κατά τις περιπτώσεις που αυτή ασκείται προς βλάβη της Εθνικής Οικονομίας...»*. Βασισόμενος στην ίδια διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος για την προστασία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, ο Άρειος Πάγος αναγνωρίζει ως συνταγματική τάξεως αρχή αυτή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ιδιώτη για τη μη μεταβολή μονομερώς των ισχυουσών εννόμων σχέσεων (ΑΠ 974/2003).

Ειδικότερα όσον αφορά απαιτήσεις που έχουν επιδικαστεί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις (όπως πολλές από τις τραπεζικές απαιτήσεις που αποσβένονται μερικώς ή ολικώς λόγω της νομοθε-

τικής εισαγωγής ανώτατων ορίων), ήδη από το 1995 η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έχει κρίνει ότι «είναι ανεπίτρεπτη, ως ενέχουσα παρέμβαση του νομοθέτη στα έργα της δικαστικής λειτουργίας, η ανατροπή αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων και η απόσβεση δικαιωμάτων εξ ενοχικών σχέσεων, που έχουν αναγνωρισθεί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις, καθώς και η κατάργηση των συνεπειών των αποφάσεων αυτών» (Ολομ. ΑΠ 2/1995. Έτσι, μεταξύ άλλων και Ολομ. ΣτΕ 542/1999).

Από την άλλη μεριά, η ελληνική έννομη τάξη ήδη από το έτος 1998 αναγνωρίζει ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το οποίο δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 1 Σ έχει αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του κοινού νόμου, κατοχυρώνει το σεβασμό «... της περιουσίας του προσώπου, το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα αλλά και όλα τα δικαιώματα "περιουσιακής φύσεως" και τα κεκτημένα "οικονομικά συμφέροντα". Καλύπτονται έτσι τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά» (Ολομ. ΑΠ 40/1998). Μάλιστα, από το 2002 ο Άρειος Πάγος δέχεται ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αποτελεί αυτοτελές μέτρο δικαστικού ελέγχου της νομοθεσίας, χωρίς να χρειάζεται συνδυασμένη εφαρμογή του με διάταξη του εθνικού Συντάγματος, ενώ η δεσμευτικότητα της εν λόγω διάταξης της διεθνούς συνθήκης έχει ως συνέπεια να μην έχει τη δυνατότητα ο κοινός νομοθέτης «να αποσβέσει περιουσιακά ενοχικά δικαιώματα, αν δεν συντρέχουν αποχρώντες προς τούτο λόγοι δημοσίου συμφέροντος ή ωφελείας, η συνδρομή των οποίων υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων, αφού διαφορετικά η έναντι του κοινού νομοθέτη προστασία των περιουσιακών αυτών δικαιωμάτων θα έμενε χωρίς πρακτικό απο-

τέλεσμα» (ΑΠ 43/2002).

Τέλος, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η διάταξη του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, περιέχει τρεις ξεχωριστούς κανόνες: ο πρώτος είναι γενικής φύσεως και καθιερώνει την αρχή της ειρηνικής απόλαυσης της ιδιοκτησίας. Ο δεύτερος κανόνας καλύπτει στερήσεις της ιδιοκτησίας και τις θέτει υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ενώ ο τρίτος αναγνωρίζει στα κράτη, ανάμεσα στα άλλα, το δικαίωμα να ρυθμίζουν τη χρήση της ιδιοκτησίας σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον (μεταξύ άλλων απόφαση ΕΔΔΑ της 23.11.2000, πρώην βασιλιάς της Ελλάδας/Ελλάδα). Το ΕΔΔΑ ελέγχει πρώτα αν υφίσταται παραβίαση του δεύτερου και τρίτου κανόνα, και μόνο αν διαπιστώσει ότι αυτοί δεν παραβιάστηκαν ελέγχει αν τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις του πρώτου – γενικού – κανόνα (ειρηνική απόλαυση της ιδιοκτησίας). Όσον αφορά δε στον κανόνα του σεβασμού της ειρηνικής απόλαυσης της ιδιοκτησίας, το ΕΔΔΑ ελέγχει ειδικότερα αν με την κρατική επέμβαση εξασφαλίζεται μια «δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των προϋποθέσεων της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ιδιώτη» (μεταξύ άλλων απόφαση ΕΔΔΑ της 9.12.1994, Stran/Ελλάδα). Πρόκειται, στην ουσία, για στάθμιση, στην οποία προβαίνει ο δικαστής του Στρασβούργου, μεταξύ από τη μια μεριά του εξυπηρετούμενου από το εθνικό μέτρο γενικού συμφέροντος και από την άλλη του θυγόμενου θεμελιώδους δικαιώματος. Κατά τη στάθμιση αυτή, το ΕΔΔΑ αξιολογεί, μεταξύ άλλων, αν υπάρχει δικαιολογημένη προσδοκία του θυγόμενου ιδιώτη σχετικά με την ικανοποίηση του περιουσιακού του δικαιώματος και αν η κρατική παρέμβαση στην ειρηνική απόλαυση των περιουσιακών αγαθών είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (μεταξύ άλλων, απόφαση ΕΔΔΑ της 20.11.1995, Pressos Compania Naviera/Βέλγιο, απόφαση ΕΔΔΑ 16.4.2002, Dangeville/Γαλλία).

Από την προηγούμενη ανάπτυξη προκύπτει με σαφήνεια ότι η νομοθεσία για τη θέσπιση ανώτατων ορίων στις οφειλές προς πιστωτικά ιδρύματα, ιδίως στο βαθμό που περιορίζει ή οδηγεί σε απόσβεση τις νόμιμα γεννημένες και πολλές φορές αμετάκλητα επιδικασθείσες πριν την εισαγωγή ανώτατων ορίων απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες, οπωσδήποτε θίγει τα θεμελιώδη δικαιώματά τους στην οικονομική ελευθερία και στο σεβασμό της περιουσίας τους. Αυτό, βέβαια, δε συνεπάγεται άνευ ετέρου ότι η αντίστοιχη νομοθεσία παραβιάζει το Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ: όπως προαναφέρθηκε, η νομοθεσία αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί εν πολλοίς αν εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και αν είναι ανάλογη (σύμφωνα, πλέον, και με τη ρητή επιταγή του άρθρου 25 παρ. 1 Σ) προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ζήτημα στο οποίο θα επανέλθουμε.

Το κοινοτικό δίκαιο ειδικότερα: περιορισμοί της ρυθμιστικής αρμοδιότητας των κρατών-μελών στον τομέα της εσωτερικής αγοράς

Από τη σκοπιά του κοινοτικού δικαίου ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάσταση της νομοθεσίας, με την οποία τίθεται ανώτατο όριο στις απαιτήσεις των τραπεζών από τους δανειολήπτες που αφορά στη μελλοντική εξέλιξη των οφειλών και συνεπάγεται αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν ποσό μεγαλύτερο από το τριπλάσιο του αρχικά χορηγηθέντος κεφαλαίου. Ειδικότερα, τίθεται ζήτημα συμβατότητας της βασικής ρύθμισης με τις διατάξεις της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που αφορούν στην εσωτερική αγορά, συγκεκριμένα δε με τις διατάξεις που αφορούν στην ελευθερία κίνησης κεφαλαίων (άρθρο 56 επ. ΣΕΚ) σε συνδυασμό με το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης (άρθρο 43 επ. ΣΕΚ).

Σύμφωνα με την «κλασική» νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οποία έχει ως αφετηρία την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, έχει όμως επεκταθεί πλέον και στις υπόλοιπες κοινοτικές ελευθερίες, κάθε εθνικό μέτρο που μπορεί να επηρεάσει *«άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά»* την πραγμάτωση κάποιας κοινοτικής ελευθερίας, αντιβαίνει στη Συνθήκη και μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (απόφαση ΔΕΚ της 11.7.1974, Dassonville). Η βασική αυτή αρχή του κοινοτικού δικαίου της εσωτερικής αγοράς, εξειδικεύεται – στον τομέα της ελευθερίας κίνησης κεφαλαίων – με την αντίστοιχη απαγόρευση *«κάθε [εθνικής] ρύθμισης, η οποία δυσχεραίνει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική τη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων και, ως εκ τούτου, δύναται να αποτρέψει τους επενδυτές από αυτήν»*, ενώ κατά τη ρητή θέση του ΔΕΚ *«... η έννοια του περιορισμού στην κυκλοφορία κεφαλαίων είναι αντίστοιχη με την έννοια του περιορισμού την οποία ανέπτυξε το Δικαστήριο εν σχέσει προς τις λοιπές θεμελιώδεις ελευθερίες, ιδίως δε εν σχέσει προς την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων»*. (απόφαση ΔΕΚ της 3.3.2005, Επιτροπή κ. Ιταλικής Δημοκρατίας). Η εν λόγω απαγόρευση καταλαμβάνει τόσο μέτρα που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος αλλοδαπών επιχειρήσεων ή διασυνοριακών κινήσεων κεφαλαίων όσο και εθνικά μέτρα που εφαρμόζονται αδιακρίτως επί εσωτερικών και διασυνοριακών κινήσεων κεφαλαίων (ενδεικτικά απόφαση ΔΕΚ της 14.10.1999, Sandoz).

Περαιτέρω, παγίως το ΔΕΚ αλλά και ο κοινοτικός νομοθέτης θεώρησαν ότι η ελευθερία κίνησης κεφαλαίων περιλαμβάνει τα χρηματοδοτικά δάνεια και τις πιστώσεις (Οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου και – ενδεικτικά – απόφαση ΔΕΚ της 14.10.1999, Sandoz).

Η εθνική νομοθεσία που θέτει περιορισμούς στους όρους χορήγησης χρηματοδοτήσεων είναι αυτονόητο ότι καθιστά λιγότερο ελκυστική τη διασυνοριακή χορήγηση δανείων, καθώς και τη χορήγηση δανείων από εγκατεστημένες ή προτιθέμενες να εγκατασταθούν στην εθνική επικράτεια κοινοτικές επιχειρήσεις (στο βαθμό που η σχετική νομοθετική ρύθμιση δεν εξαιρεί τα χορηγούμενα από την αλλοδαπή ή από αλλοδαπά πιστωτικά ιδρύματα δάνεια). Περαιτέρω, η ίδια νομοθεσία αποθαρρύνει τις άμεσες επενδύσεις σε μετοχές πιστωτικών ιδρυμάτων και συνιστά, σύμφωνα με τα παραπάνω, απαγορευμένο εμπόδιο τόσο στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων όσο και στην ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών πιστωτικών ιδρυμάτων, αφού – στη δεύτερη περίπτωση – με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται η πρόσβασή τους στην αγορά (απόφαση ΔΕΚ της 5.10.2004, *Caixa-Bank France*, με την οποία το ΔΕΚ έκρινε ότι γαλλική κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την καταβολή τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση δραστηριοτήτων στη Γαλλία από εταιρείες άλλων κρατών-μελών, παρόλο που η ρύθμιση ίσχυε αδιακρίτως για γαλλικές και μη επιχειρήσεις).

Βεβαίως, πρέπει να σημειωθεί ότι μια εθνική κανονιστική ρύθμιση που εισάγει εμπόδια στην εσωτερική αγορά δεν αντιβαίνει οπωσδήποτε στο κοινοτικό δίκαιο. Στον τομέα της κίνησης κεφαλαίων, ειδικότερα, το ΔΕΚ έκρινε ότι οι απαγορευμένοι περιορισμοί, που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 58 ΣΕΚ (με το οποίο θεσπίζονται εξαιρέσεις από την παραπάνω απαγόρευση), «... μπορεί πάντως να επιτρέπονται, αν οι εθνικοί κανόνες επιδιώκουν, χωρίς να δημιουργούν διακρίσεις, σκοπό γενικού συμφέροντος και τηρούν την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή αν το ίδιο αποτέλεσμα δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με άλλα, λιγότερο επαχθή, μέτρα» (απόφαση ΔΕΚ της 5.3.2002, *Hans Reisch*). Πρόκειται επίσης για μεταφορά στον τομέα της κίνησης κεφαλαίων της γνωστής νομολογίας των «επιτακτικών αναγκών» που έχει αναπτυχθεί από το ΔΕΚ σε σχέση με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

(απόφαση ΔΕΚ της 20.2.1979, *Cassis de Dijon*).

Στην περίπτωση αυτή, όμως, η δικαιολόγηση του μέτρου από τις εθνικές αρχές αντιμετωπίζει ένα πρόσθετο εμπόδιο: σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΚ, «ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, των οποίων το σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο» (απόφαση ΔΕΚ της 17.12.1970, *Internationale Handelsgesellschaft*). Ελλείπει δε καταγεγραμμένος καταλόγος θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κείμενο της Συνθήκης, το ΔΕΚ αντλεί το κανονιστικό τους περιεχόμενο από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών-μελών και από τις διεθνείς συνθήκες για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τις οποίες έχουν υπογράψει όλα τα κράτη-μέλη, ιδίως δε την ΕΣΔΑ. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κοινοτικό επίπεδο έχει ως συνέπεια τα κράτη-μέλη, όταν κινούνται στο πεδίο του κοινοτικού δικαίου, να ελέγχονται για την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και από τη σκοπιά του δικαίου αυτού. Ο έλεγχος αυτός ενεργοποιείται ιδίως όταν τα κράτη-μέλη επικαλούνται το δημόσιο συμφέρον προκειμένου να αποφύγουν την τήρηση μιας υποχρέωσης που απορρέει από το κοινοτικό δίκαιο (απόφαση ΔΕΚ της 18.6.1991, *EPT*). Στα πλαίσια της νομολογίας αυτής το ΔΕΚ έκρινε πρόσφατα ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που επηρεάζει την εσωτερική αγορά, ακόμη κι αν ανήκει στην εθνική αρμοδιότητα των κρατών-μελών και – κατά συνέπεια – δεν τίθεται ζήτημα συμβατότητάς της με το κοινοτικό δίκαιο, ελέγχεται σε κάθε περίπτωση ως προς την ενδεχόμενη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά προστατεύονται από το κοινοτικό δίκαιο, ακριβώς επειδή επηρεάζει τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (απόφαση ΔΕΚ της 25.3.2004, *Karner*).

Σημαντική θέση στον άγραφο κατάλογο των προστατευόμενων από το κοινοτικό δίκαιο θεμελιωδών δικαιωμάτων που έχει διαμορφωθεί από το ΔΕΚ κατέχει τόσο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας όσο και το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια, τα κράτη-μέλη όταν δρουν στο πεδίο της εσωτερικής αγοράς, πέρα από την υποχρέωσή τους για τήρηση των κανόνων του πρωτογενούς και παράγωγου κοινοτικού δικαίου, πρέπει να μεριμνούν και για την προάσπιση των θεμελιωδών αυτών δικαιωμάτων (ενδεικτικά, απόφαση ΔΕΚ 9.9.2004, Ισπανία και Φινλανδία κ. Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου ΕΕ). Πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο το δικαίωμα ιδιοκτησίας όσο και η επιχειρηματική ελευθερία έχουν περιληφθεί στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης (άρθρα II-76 και II-77), ο οποίος αποτελεί το δεύτερο μέρος της υπό επικύρωση από τα κράτη-μέλη Συνταγματικής Συνθήκης, ήδη δε αποτελεί κείμενο που αξιοποιείται από το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τη διαμόρφωση του κανονιστικού περιεχομένου των προστατευόμενων από το κοινοτικό δίκαιο θεμελιωδών δικαιωμάτων (ενδεικτικά, απόφαση ΠΕΚ της 3.5.2002, Jegou-Quérel & Cie). Και στο σημείο αυτό, πάντως, πρέπει να τονιστεί ότι, σύμφωνα με το ΔΕΚ, η επιχειρηματική ελευθερία δεν είναι απόλυτη, αλλά η άσκηση της είναι δυνατό να περιορίζεται, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αντιστοιχούν σε σκοπούς γενικού συμφέροντος και ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας (απόφαση ΔΕΚ, 10.12.2002, British American Tobacco).

Σύμφωνα με τις παραπάνω προϋποθέσεις που θέτει το κοινοτικό δίκαιο, η εθνική νομοθεσία που εισάγει περιορισμούς στους όρους χορήγησης από τα πιστωτικά ιδρύματα χρηματοδοτήσεων στους πελάτες τους, προκειμένου να κριθεί συμβατή με το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διπλής στάθμισης συμφερόντων: από τη μια πρέπει να σταθμιστεί το επικαλούμενο δημόσιο συμφέρον με τη θεμελιώδη κοινοτική ελευ-

θερία της κυκλοφορίας κεφαλαίων σε συνδυασμό με την ελευθερία εγκατάστασης και από την άλλη να σταθμιστεί το ίδιο δημόσιο συμφέρον – από κοινοτική σκοπιά – με το θεμελιώδες δικαίωμα της επιχειρηματικής ελευθερίας υπό την κοινοτική του εκδοχή (ενδεικτικά, απόφαση ΔΕΚ 26.6.1997, Familiapress). Και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να αξιολογηθεί το επικαλούμενο από το κράτος-μέλος γενικό (δημόσιο) συμφέρον και να ελεγχθεί το αν το ληφθέν εθνικό μέτρο είναι δυσανάλογο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος και αρχή της αναλογικότητας: ένα κοινό μέτρο ελέγχου

Η ανάπτυξη που προηγήθηκε επιτρέπει τη διαπίστωση ότι η θέσπιση ανώτατων ορίων στις προερχόμενες από χρηματοδοτήσεις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων θίγει αναμφίβολα αρχές που έχουν «υπερνομοθετική» ισχύ, και άρα μπορεί να δικαιολογηθεί καταρχήν μόνο εφόσον εξυπηρετείται το γενικό (δημόσιο) συμφέρον και πληρούνται οι προϋποθέσεις της αρχής της αναλογικότητας. Αποφεύγοντας την ειδικότερη ανάλυση των ζητημάτων που άπτονται της αναλογικότητας του μέτρου, η οποία διαφοροποιείται ανάλογα με τον εφαρμοζόμενο κανόνα δικαίου (Σύνταγμα, ΕΣΔΑ, κοινοτική ελευθερία, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο), πρέπει να τονίσουμε ότι οι δύο εκφάνσεις του εξεταζόμενου κανόνα δικαίου (παλαιές και μελλοντικά καταλαμβανόμενες απαιτήσεις) καλούνται να σταθμιστούν με περισσότερες προστατευτικές των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών αρχές της εθνικής και ευρωπαϊκής έννομης τάξης, γεγονός που συνεπάγεται την ανάγκη εξειδικευμένης δικαιολόγησης του περιοριστικού μέτρου, κατά τρόπο που να επιτρέπει τη στάθμισή του με το διαφορετικό κάθε φορά θιγόμενο δικαίωμα ή την περιοριζόμενη ελευθερία. Στα πλαίσια αυτά επισημαίνονται τα εξής:

Όπως προαναφέρθηκε, είναι αμφίβολο αν το μέτρο της θέσπισης ανώτατων ορίων στις τραπεζικές χρηματοδοτικές απαιτήσεις εξυπηρετεί το σκοπό για τον οποίο υιοθετήθηκε. Ενώ η σχετική νομοθεσία έχει εισαχθεί για την αντιμετώπιση του ζητήματος των «πανωτοκίων», δηλαδή του τραπεζικού ανατοκισμού των τόκων, οι βασικές ρυθμίσεις της δεν αφορούν στον ανατοκισμό. Αντίθετα, τίθενται ανώτατα όρια στις απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων, ανεξάρτητα από το αν αυτές ενσωματώνουν τόκους εξ ανατοκισμού. Μάλιστα, κατ' εφαρμογή των εξεταζόμενων ρυθμίσεων, περιορίζεται ή αποτρέπεται η περαιτέρω εξέλιξη τραπεζικών απαιτήσεων που περιλαμβάνουν καθόλου νόμιμο ανατοκισμό (σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 12 Ν. 2601/1998 και τις αποφάσεις 8 και 9/1998 του Αρείου Πάγου) ή και καθόλου ανατοκισμό. Ουδέποτε όμως υποστηρίχθηκε ότι παρίσταται ανάγκη περιορισμού των απαιτήσεων των τραπεζών από χρηματοδοτήσεις, ανεξάρτητα από το αν αυτές έχουν διογκωθεί ή θα διογκωθούν στο μέλλον λόγω ανατοκισμού.

Η αμηχανία του νομοθέτη μπροστά στην αντιμετώπιση ενός ζητήματος που το έχει ήδη αντιμετωπίσει με ρύθμιση η οποία θεωρείται επαρκής και γι' αυτό δεν τροποποιείται (δηλαδή το άρθρο 12 Ν. 2601/1998) καταδεικνύεται από το ότι επανειλημμένα, χωρίς να προηγηθεί καμία οικονομικής φύσης ανάλυση, αναθεωρεί (πάντοτε μειώνοντάς τα) τα ανώτατα όρια των τραπεζικών απαιτήσεων. Δεν εξηγείται πώς προκύπτουν τα όρια που κάθε φορά τίθενται, καθώς και αν αυτά συνδέονται με τις οικονομικές παραμέτρους του δανεισμού (πορεία επιτοκίων, εξελίξεις στις χρηματαγορές, κόστος δέσμευσης των χρημάτων από τα πιστωτικά ιδρύματα) ή αν είναι, απλώς, συμπτωματικά.

Τα παραπάνω επιτείνονται από το γεγονός ότι η τελευταία ρύθμιση του άρθρου 39 Ν. 3259/2004 δεν θέτει ανώτατο όριο στην οφειλή, όπως αυτή διαμορφώνεται από το κεφάλαιο και τους τόκους, αλλά περιλαμβάνει στο ποσό της οφειλής, που

δεν μπορεί να υπερβαίνει το ανώτατο όριο, και τα έξοδα που πραγματοποίησαν οι τράπεζες. Είναι όμως φανερό ότι καμία σχέση δεν έχει το ζήτημα του ανατοκισμού των τραπεζικών τόκων με τα έξοδα που πραγματοποιούν οι τράπεζες για λογαριασμό των δανειοληπτών κατά την ομαλή εξέλιξη της δανειακής σχέσης, καθώς και αυτά που αφορούν στην αναγκαστική είσπραξη της απαίτησής τους. Τα έξοδα αυτά, που εν πολλοίς είναι ανελαστικά και καθορίζονται με δεσμευτικές για τις τράπεζες κανονιστικές πράξεις, είναι αυτονόητο ότι οδηγούν στη διόγκωση της οφειλής, χωρίς όμως η διόγκωση αυτή να σχετίζεται με το ζήτημα του ανατοκισμού των τόκων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο νομοθέτης, παρόλο που απέδωσε τη διόγκωση των οφειλών προς τα τραπεζικά ιδρύματα στα υψηλά επιτόκια που επικράτησαν στις δεκαετίες του 1980 και 1990, δεν έθεσε κανένα ανώτατο όριο στις αντίστοιχες απαιτήσεις των καταθετών από τις τράπεζες. Έτσι, ένας καταθέτης που επένδυσε (ή θα επενδύσει) κεφάλαια σε τραπεζικά προϊόντα, μπορεί ανεμπόδιστα να εισπράξει το πολλαπλάσιο των επενδύσεών του χωρίς κανένα περιορισμό. Μάλιστα, κανονιστικός περιορισμός δεν υφίσταται σήμερα ούτε όσον αφορά στη συχνότητα ανατοκισμού των τόκων από τις τραπεζικές καταθέσεις: παρότι η συνήθης πρακτική είναι ο εξαμηνιος ανατοκισμός όσον αφορά στις καταθέσεις ταμειευτηρίου, οι καταθέτες μπορούν ελεύθερα να διαπραγματεύονται με τις τράπεζες την κεφαλαιοποίηση των τόκων των καταθέσεών τους ακόμη και κάθε ημέρα (γεγονός που συμβαίνει συχνότατα όσον αφορά στις προθεσμιακές κα-

ταθέσεις).

Δεν μπορεί, περαιτέρω, να αποφευχθεί και μια ακόμη επισήμανση: κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, όταν δηλαδή ανέκυψε το ζήτημα των «πανωτοκίων» το τραπεζικό σύστημα ελεγχόταν διπλά από το Δημόσιο: αφενός σχεδόν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα ελέγχονταν από το Δημόσιο και αφετέρου οι τραπεζικές εργασίες ρυθμίζονταν με κανονιστικές πράξεις. Έτσι, τόσο το ύψος των επιτοκίων (μέχρι το έτος 1991) όσο και η συχνότητα του ανατοκισμού (μέχρι τη μεταστροφή της νομολογίας του Αρείου Πάγου το έτος 1998) προβλέπονταν από κανονιστικές πράξεις της διοίκησης, ενώ την υπερβολική αύξηση των τραπεζικών απαιτήσεων εισέπραττε ο μέτοχος των πιστωτικών ιδρυμάτων, δηλαδή το Δημόσιο. Από την άλλη μεριά, η νομοθετική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση του ζητήματος κινήθηκε μόλις το έτος 2000, σε χρόνο δηλαδή κατά τον οποίο το τραπεζικό σύστημα είχε σε μεγάλο βαθμό απελευθερωθεί τόσο με την εν όλω ή εν μέρει ιδιωτικοποίηση των περισσότερων κρατικών τραπεζών όσο και με την κατάργηση των διοικητικών περιορισμών στις τραπεζικές δραστηριότητες. Είναι, όμως, χαρακτηριστικό ότι σε αυτό το νέο τραπεζικό περιβάλλον, καλούνται οι ιδιωτικές, πλέον, τράπεζες και στην πραγματικότητα οι χιλιάδες μέτοχοί τους να επωμιστούν το κόστος μιας πολιτικής, τα οφέλη της οποίας εισέπραξε κατά το παρελθόν το Δημόσιο, ενώ ο νομοθέτης, όσο το Δημόσιο ήταν μέτοχος των περισσότερων τραπεζών, ουδόλως ασχολήθηκε με το ζήτημα, αλλά ενεργοποιήθηκε μόνο αφού τα δικαστήρια μετέστρεψαν τη νομολογία τους.

Τέλος, το σύνολο της θεσπισθείσας νομοθεσίας φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη της έναν ακόμη παράγοντα: η διόγκωση των τραπεζικών απαιτήσεων, τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον, όσο υψηλά κι αν είναι τα επιτόκια, μπορεί να τις οδηγήσει στα επίπεδα των ορίων που θέτουν οι σχολιαζόμενες ρυθμίσεις μόνον όταν οι χρηματοδοτήσεις δεν εξυπηρετούνται κανονικά. Το στοιχείο αυτό είναι σε γνώση του νομοθέτη, ο οποίος εντάσσει στο κανονιστικό περιεχόμενο των περιοριστικών ρυθμίσεων μόνον ληξιπρόθεσμες οφειλές προς πιστωτικά

ιδρύματα. Δεν εξηγείται όμως γιατί απαιτείται εξειδικευμένη προστασία αυτών των δανειοληπτών, οι οποίοι αποδείχθηκαν ή θα αποδειχθούν ασυνεπείς προς τις νόμιμες υποχρεώσεις τους προς τα πιστωτικά ιδρύματα, ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους δεν εξυπηρέτησαν κανονικά τις ληφθείσες χρηματοδοτήσεις. Η νομοθεσία, με άλλα λόγια, οδηγεί στον περιορισμό ή την απόσβεση των τραπεζικών απαιτήσεων προς όλους τους υπερήμερους δανειολήπτες των οποίων οι οφειλές έχουν υπερβεί τα ανώτατα όρια, χωρίς να θέτει ποιοτικά κριτήρια που να συνδέουν τον περιορισμό με το συμφέρον της οικονομίας. Τέτοια κριτήρια είχαν τεθεί στο παρελθόν από κανονιστικές πράξεις, οι οποίες συνέδεαν τη ρύθμιση των ληξιπρόθεσμων οφειλών επιχειρήσεων προς πιστωτικά ιδρύματα μόνο εφόσον αποδεικνυόταν η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων που είχαν χρηματοδοτηθεί και, σε κάθε περίπτωση, με εξασφάλιση της αποπληρωμής του συνόλου των οφειλών προς τις τράπεζες. Αντίθετα, με τις σχολιαζόμενες ρυθμίσεις, εξυπηρετούνται (μέσω του περιορισμού ή της απόσβεσης των υπερνομοθετικά προστατευόμενων δικαιωμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων) εξίσου όλοι οι ασυνεπείς (και μόνο αυτοί) οφειλότες (αρκεί οι οφειλές τους να φθάνουν ή να υπερβαίνουν τα ανώτατα όρια), ανεξάρτητα από τους λόγους που τους οδήγησαν στην ασυνέπεια, ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα που οι οφειλές δεν εξυπηρετούνται και ανεξάρτητα από το αν λειτουργούν ακόμη ή αν λειτούργησαν ποτέ οι επιχειρήσεις που χρηματοδοτήθηκαν.

Τα παραπάνω θέτουν εύλογα ερωτήματα σε σχέση με το ίδιο το εξυπηρετούμενο από τη βασική ρύθμιση της νομοθεσίας για τα «πανωτόκια» γενικό (δημόσιο) συμφέρον, αλλά και σε σχέση με την αναλογία του μέτρου προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Η στάθμιση δε των θιγόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών με το δημόσιο συμφέρον που εξυπηρετεί το εν λόγω μέτρο, ενόψει των ανωτέρω, είναι αμφίβολο αν μπορεί να καταλήξει στη σύμφωνη με τους υπερνομοθετικούς κανόνες δικαίου που μνημονεύθηκαν δικαιο-

Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες (θεσμικό πλαίσιο)

ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΑΙΓΥΠΤΙΑΔΟΥ

Επικουρης καθηγήτριας Πανεπιστημίου Μακεδονίας, δικηγόρου παρ' Αρείω Πάγω

1. Εισαγωγή

Οι τράπεζες, για την υποστήριξη της οικονομικής τους δραστηριότητας, χρησιμοποιούν ευρύτατα, με πολύπλοκη υποδομή σε εξοπλισμό και εγκαταστάσεις, την πληροφορική τεχνολογία τόσο για την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που πραγματοποιούν οι ίδιες, όσο και για την αποδοχή ροής προσωπικών δεδομένων που επεξεργάζονται άλλοι φορείς. Η πρακτική αυτή συμβαδίζει με το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των τραπεζών στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α ισχύοντος Συντάγματος) και υπαγορεύεται από το ιδιαίτερο (οικονομικό) συμφέρον τους να γνωρίζουν στοιχεία της οικονομικής κατάστασης και δραστηριότητας, αλλά και προσωπικές πτυχές (οικογενειακή κατάσταση, ηλικία, τρόπο ζωής, συνήθειες κ.λπ.) όχι μόνο των ήδη πελατών, αλλά και των υποψήφιων¹ πελατών τους. Από την άλλη πλευρά ο κάθε πελάτης (ή υποψήφιος πελάτης) τράπεζας έχει το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα προστασίας των προσωπικών του δεδομένων από τη «συλλογή, επεξεργασία και χρήση τους, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα» (άρθρο 9Α ισχύοντος Συντάγματος).

¹ Υποψήφιοι με την έννοια είτε ότι τα ίδια τα πρόσωπα-υποκείμενα των δεδομένων επιθυμούν να γίνουν πελάτες (π.χ. να δανειοδοτηθούν) είτε ότι ανήκουν σε πληθυσμιακή κατηγορία στην οποία επιθυμεί να στραφεί η τράπεζα στο πλαίσιο του επιχειρηματικού της σχεδίου.

Όπως είναι κατανοητό, το πρόβλημα της παραπάνω σύγκρουσης δικαιωμάτων παύει να είναι μόνο θεωρητικό και καθίσταται και πρακτικό, όταν ο πελάτης (ή ο υποψήφιος πελάτης) της τράπεζας δεν παρέχει τη συγκατάθεσή του στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, είτε γιατί δεν το επιθυμεί είτε γιατί αγνοεί την παραπάνω επεξεργασία. Για να είναι σύνηθες η επεξεργασία στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει, παρότι συντελείται χωρίς τη συγκατάθεση του πελάτη-υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων, αφενός να είναι «απολύτως αναγκαία» για τον επιδιωκόμενο σκοπό, αφετέρου να εξυπηρετεί έννομο συμφέρον του υπευθύνου επεξεργασίας ή του αποδέκτη «προφανώς υπέρτερο» σε σχέση με εκείνο του πελάτη-υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 5 παρ. 2 περ. ε' Ν. 2472/1997).

Το ζήτημα ήταν αναμενόμενο να απασχολήσει την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα², η οποία εξέδωσε σχετικές αποφάσεις. Η παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες, το οποίο διαμορφώνεται με βάση τις αποφάσεις της Αρχής, που εφαρμόζουν την αντίστοιχη νομοθεσία, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Το παραπάνω πλαίσιο αφορά την επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς φυσικών προσώπων-πελατών και υποψήφιων πελατών των τραπεζών, αλλά και την επεξεργασία λοιπών προσωπικών δεδομένων, η οποία επιτελείται από τις τράπεζες στο πεδίο της καθημερινής συναλλακτικής τραπεζικής δραστηριότητας.

2. Επεξεργασία οικονομικών δεδομένων

Στον τομέα της επεξεργασίας των οικονομικών δεδομένων των πελατών ή υποψήφιων πελατών τους, οι τράπεζες συνεργάζονται στενά με τη διατραπεζική ανώνυμη εταιρεία «ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ Α.Ε.», που φέρει το διακριτικό τίτλο «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.». Η συνεργασία αυτή αφορά αμφίδρομη διασύνδεση των αρχείων των τραπεζών με το αρχείο της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.³, η οποία αποτελεί μορφή επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. στ' Ν. 2472/1997.

² Πρόκειται για ανεξάρτητη επταμελή διοικητική Αρχή, που λειτουργεί από το 1997 (άρθρα 15 επ. Ν. 2472/1997) και έχει ως κύρια αποστολή της τον έλεγχο της εφαρμογής του προστατευτικού για τα προσωπικά δεδομένα νομοθετικού πλαισίου. Στη συνέχεια της παρούσας μελέτης, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, που συχνά αποκαλείται και «Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων», θα αναφέρεται, χάριν συντομίας, ως «Αρχή». Κριτική παρουσίαση της Αρχής και του έργου της βλ. σε Μήτρου, Λ., Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ό.π., Δόνο, Π. Μήτρου, Λ.- Μίτλεττον, Φ. Παπακωνσταντίνου, Ε., Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002 και τις εκεί παραπομπές. Για την Αρχή βλ. επίσης Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., Ζητήματα από το Δίκαιο Πληροφορικής, ό.π., σελ. 42 επ., Γέροντα, Β., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 235 επ.

³ Περισσότερα για την ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. και για το θεσμικό πλαίσιο της επεξεργασίας οικονομικών δεδομένων από τη διατραπεζική αυτή εταιρεία βλ. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., «Ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από την ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. (θεσμικό πλαίσιο)», Δελτίον Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, Β' τριμηνία 2004, σελ. 25 επ.

Συγκεκριμένα, οι τράπεζες συλλέγουν και τηρούν αρχείο με δυσμενή στοιχεία πελατών τους (απλήρωτες συναλλαγματικές, ακάλυπτες επιταγές κ.λπ.), που ηλεκτρονικά διαβιβάζουν στην ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. Το υποκείμενο των δυσμενών οικονομικών στοιχείων που τηρούνται στην ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. και στις τράπεζες-μετόχους δικαιούται να έχει πρόσβαση σε αυτά, ιδίως αν πρόκειται για οικονομικά στοιχεία που δεν υπάρχουν σε άλλη πηγή. Έτσι, μεταξύ άλλων, ακάλυπτες επιταγές και απλήρωτες συναλλαγματικές που διαβιβάζονται ηλεκτρονικά στην ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. από το αρχείο των εμπλεκόμενων τραπεζών πρέπει να τηρούνται για καθορισμένη χρονική περίοδο, στη διάρκεια της οποίας η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. και οι εμπλεκόμενες τράπεζες οφείλουν να ικανοποιούν τα δικαιώματα πρόσβασης και αντίρρησης των υποκειμένων (υπ' αριθ. 523/19.10.1999 απόφαση της Αρχής, http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/191099_teiresias.doc, που επαναλήφθηκε με την υπ' αριθ. 25/2004 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 52(2004) 685). Η τυχόν αδυναμία ικανοποίησης των παραπάνω δικαιωμάτων του υποκειμένου (π.χ. απώλεια των επίμαχων στοιχείων ή λειτουργική αδυναμία ανεύρεσής τους από την εμπλεκόμενη τράπεζα) δημιουργεί υποχρέωση διαγραφής των σχετικών στοιχείων από το αρχείο της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. (υπ' αριθ. 28/2003 απόφαση της Αρχής (<http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/28/2003.doc>)).

Εξάλλου, η απευθείας πρόσβαση των τραπεζών στη βάση δεδομένων της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε., που γεννά και υποχρέωσή τους για σχετική ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων, επιτρέπεται μόνο για τον προληπτικό έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας των πελατών ή των υποψήφιων πελατών τους, ο οποίος δεν μπορεί να επεκτείνεται σε άλλα πρόσωπα που δεν μετέχουν στη συναλλακτική σχέση. Έτσι, με την υπ' αριθ. 45/2002 απόφαση της Αρχής (ΚΝοΒ 51(2003) 737), κρίθηκε νόμιμη η επεξεργασία από τράπεζα, με πηγή το αρχείο της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε., των οικονομικών δεδομένων προσώπου, που επρόκειτο να συμμετάσχει σε δανειακή σύμβαση ως εγγυητής, ενώ με την υπ' αριθ. 54/2001 απόφαση της Αρχής (ΚΝοΒ 50(2002) 1677) κρίθηκε μη νόμιμη η εξέταση από τράπεζα της πιστοληπτικής ικανότητας του συζύγου της αιτούσας δάνειο, χωρίς προηγούμενη συγκατάθεση και ενημέρωσή του και χωρίς οποιαδήποτε ανάμειξή του στη δανειακή σχέση. Επίσης απαγορεύεται η χρησιμοποίηση των παραπάνω δεδομένων για άλλο σκοπό, πέραν του ελέγχου της φερεγγυότητας, π.χ. για την υποστήριξη έννομου συμφέροντος της τράπεζας σε δίκη ενώπιον Δικαστηρίου (υπ' αριθ. 61/2001 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 50(2002) 1676), όπως και η περαιτέρω διαβίβαση από τις τράπεζες στοιχείων που άντλησαν από το αρχείο της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. (υπ' αριθ. 109/31.3.1999 απόφαση της Αρχής, http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/109_310399_APOFASI%20TEIRESIA.doc, που επαναλήφθηκε με την υπ' αριθ. 24/2004 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 52(2004) 683). Κατ' εξαίρεση οι τράπεζες μπορούν να παρέχουν σε εταιρείες, οι οποίες έχουν σκοπό τη διαπίστωση της πιστοληπτικής ικανότητας, τα δεδομένα που έχουν οι ίδιες διαβιβάσει στην ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. και όχι εκείνα, των οποίων είναι αποδέκτριες (υπ' αριθ. 71/2001 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 50(2002) 1675).

Επίσης, στο πεδίο επιδίωξης είσπραξης από τις τράπεζες των απαιτήσεών τους, κρίθηκε νόμιμη ενέργεια τράπεζας να αναζητήσει τα στοιχεία της διεύθυνσης οφειλέτριας μέσω των γονέων της, χωρίς να αναφέρει τα περί οφειλής (υπ' αριθ. 70/2002 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 51(2003) 735), όπως και να επιδώσει διαταγή πληρωμής στο χώρο εργασίας του οφειλέτη, όταν δεν είναι δυνατή η εξεύρεσή του με άλλο τρόπο (υπ' αριθ. 72/2002 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 51(2003) 737). Αντίθετα η Αρχή, με τις υπ' αριθ. 59/2002 (ΚΝοΒ 51(2003) 738) και 69/2002 (ΚΝοΒ 51(2003) 737) αποφάσεις της, αποφάνθηκε ότι δεν είναι σύνηθες η ανακοίνωση από τραπεζικό υπάλληλο χρηματικής οφειλής του οφειλέτη στον προϊστάμενο του τελευταίου ή γενικά στην υπηρεσία του και επέβαλε πρόστιμο στη δανειστρια τράπεζα.

Ένα συναφές ζήτημα που απασχόλησε την Αρχή ήταν αν είναι νόμιμη η επεξεργασία οικονομικών δεδομένων οφειλέτη τράπεζας από εταιρεία, η οποία λειτουργούσε ως αντιπρόσωπος της τράπεζας και εκτελούσε την επεξεργασία με σκοπό την είσπραξη του οφειλόμενου ποσού. Η Αρχή, με την υπ' αριθ. 482/2001 απόφασή της (http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/482_01032001.doc), έκρινε νόμιμη την επεξεργασία με το σκεπτικό ότι έγινε στα πλαίσια του σκοπού της αντιπροσώπευσης, που ήταν η πραγματοποίηση εξωδικαστικών ή δικαστικών ενεργειών για λογαριασμό της αντιπροσωπευόμενης τράπεζας. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε η Αρχή και όταν έκρινε, με την υπ' αριθ. 158/2002 απόφασή της (Συνήγορος 2002.71), ότι είναι νόμιμη η πρόσβαση στο αρχείο της ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. εταιρείας, η οποία, ενεργώντας για λογαριασμό τράπεζας, δέχεται αιτήσεις για υπηρεσίες πιστωτικών καρτών, παρεχόμενες από την αντιπροσωπευόμενη τράπεζα.

Σε σχέση με τη διαβίβαση οικονομικών στοιχείων πελατών των τραπεζών σε τρίτους, η Αρχή, με την υπ' αριθ. 22/2004 απόφασή της (http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/22_2004.doc) έκρινε ότι είναι νόμιμη η χορήγηση, σε τρίτο, αντιγράφων επιταγών, που η τράπεζα διατηρεί και που αποτελούν το μόνο τρόπο απόδειξης δικαιώματος του αιτούντος-τρίτου ενώπιον Δικαστηρίου.

3. Επεξεργασία λοιπών προσωπικών δεδομένων

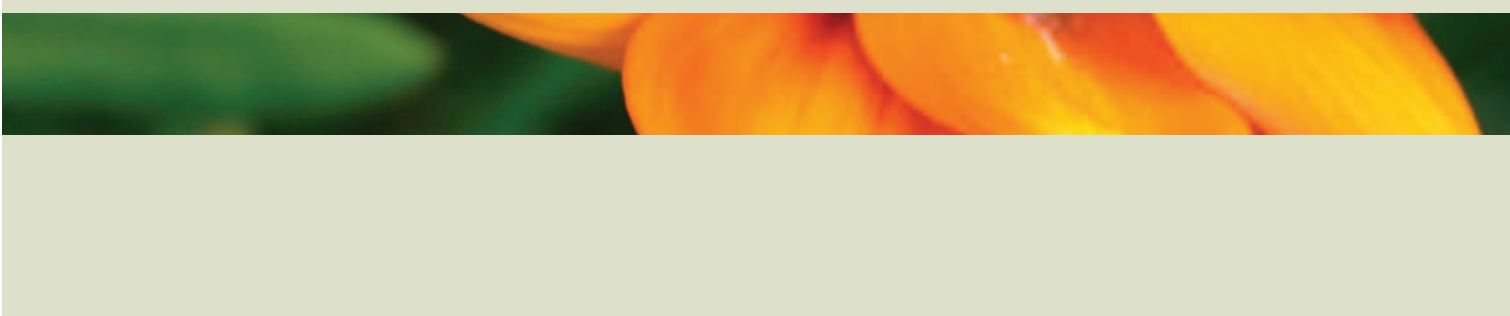
Στο πλαίσιο των καθημερινών τραπεζικών συναλλαγών, κρίθηκε, με την υπ' αριθ. 55/2002 απόφαση της Αρχής (ΚΝοΒ 51(2003)738 και <http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/55-901%2016.05.2002.doc>) ότι δεν συνιστά παραβίαση των προσωπικών δεδομένων η μετάδοση εικόνας και ήχου προσώπου μέσω εικονοτηλεφώνου με σκοπό την πιστοποίηση της ταυτότητας του συναλλασσομένου με τράπεζα, εφόσον υπάρχει συγκατάθεση του υποκειμένου και τα δεδομένα που δημιουργούνται δεν αποθηκεύονται σε αρχείο. Ακόμη, με την υπ' αριθ. 152/2001 απόφαση της Αρχής (ΚΝοΒ 50(2002) 1679), θεωρήθηκε νόμιμη η ενέργεια τράπεζας, εκδότριας πιστωτικής κάρτας, να καταγράφει τηλεφωνική συνδιάλεξη πελάτη της με αντικείμενο την πληροφόρησή του για τον τρόπο ακύρωσης της πιστωτικής κάρτας, προκειμένου να διασφαλίσει το ακριβές περιεχόμενο της συνδιάλεξης, το χρόνο πραγματικής της διάρκειας και να αποκλείσει τη δυνατότητα συναλλαγών, από μη εξουσιοδοτημένο πρόσωπο, με χρήση κάρτας που έχει απολεσθεί ή κλαπεί. Επίσης η Αρχή, λαμβάνοντας υπόψη την αναγκαιότητα πρόληψης και αποτροπής εγκλημάτων σε τράπεζες, καθώς και την ανάγκη επίλυσης διενέξεων που αφορούν αμφισβητήσεις οικονομικών συναλλαγών, επέτρεψε, με την υπ' αριθ. 40/2001 απόφασή της (ΚΝοΒ 50(2002) 1677), την παράταση του χρόνου διατήρησης των δεδομένων που συλλέγονται από την εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων σε τράπεζες από 15 ημέρες σε 45 ημέρες κατ' ανώτατο όριο. Αντίθετα η Αρχή έκρινε μη νόμιμη την έκδοση από τράπεζα πιστωτικής κάρτας χωρίς τη συγκατάθεση του φερομένου ως κατόχου (υπ' αριθ. 41/2001 απόφαση της Αρχής, ΚΝοΒ 50(2002) 1677), καθώς και την παρακράτηση από την τράπεζα και την άρνηση απόδοσης σε υποψήφιο πελάτη των δικαιολογητικών που αυτός είχε προσκομίσει για την υποστήριξη αίτησής του για χορήγηση πιστωτικής κάρτας, η οποία απορρίφθηκε (υπ' αριθ. 26/2003 απόφαση της Αρχής http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/26_2003.doc).

Σε ό,τι αφορά στη νομιμότητα των όρων που περιλαμβάνονται στα έντυπα των τραπεζών σχετικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, η Αρχή αποφάνθηκε, στην ετήσια Έκθεση πεπραγμένων της Αρχής 2000 (http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Com/annual_report_00_ver3_FINAL.doc, σελ. 22) ότι η υπογραφή από τον πελάτη του σχετικού εντύπου δεν στοιχειοθετεί τη συγκατάθεσή του για επεξεργασία των δεδομένων του από όλες τις Διευθύνσεις της τράπεζας ή και τις εταιρείες του ίδιου επιχειρηματικού ομίλου για σκοπούς άσχετους με το αντικείμενο της συγκεκριμένης συναλλακτικής σχέσης (π.χ. διαφημιστικούς). Η Αρχή, στην ίδια Έκθεσή της, επισήμανε επίσης το δικαίωμα του πελάτη να αρνηθεί τη χρησιμοποίηση των δεδομένων του για άλλους σκοπούς, χωρίς αυτό να έχει επιπτώσεις στην αντιμετώπιση του αιτήματός του για ίδρυση συναλλακτικής σχέσης με την τράπεζα.

Στο χώρο της προώθησης ή διαφήμισης προϊόντων ή υπηρεσιών της τράπεζας, είναι νόμιμη η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για τους παραπάνω σκοπούς, με τις ακόλουθες διακρίσεις: Εφόσον παρέχεται η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, η επεξεργασία είναι κατ' αρχήν νόμιμη. Εάν δεν υπάρχει συγκατάθεση του υποκειμένου, η επεξεργασία είναι νόμιμη υπό τους ακόλουθους όρους, τους οποίους θέτει η υπ' αριθ. 50/20.1.2000 απόφαση της Αρχής «Όροι για τη νόμιμη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για τους σκοπούς της άμεσης εμπορίας ή διαφήμισης και της διαπίστωσης πιστοληπτικής ικανότητας» (<http://www.dpa.gr/Documents/Gre/Apofaseis/etaireies.doc>): α) τα δεδομένα να προέρχονται από καταλόγους που απευθύνονται στο ευρύ κοινό (π.χ. τηλεφωνικός κατάλογος ΟΤΕ) και να υπάρχει η βεβαιότητα ότι τα υποκείμενα που έχουν συμπεριληφθεί σε αυτόν έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους, ή από πηγές δημόσια προσβάσιμες που προορίζονται για την παροχή πληροφοριών στο ευρύ κοινό, εφόσον στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουν τηρηθεί οι νόμιμες προϋποθέσεις για την πρόσβαση σε αυτές ή το ίδιο το υποκείμενο να δημοσιοποίησε τα προσωπικά του δεδομένα για συναφείς σκοπούς (π.χ. διανομή διαφημιστικών φυλλαδίων, συμμετοχή σε καταλόγους εμπορικών εκθέσεων κ.λπ.), β) ο υπεύθυνος επεξεργασίας να έχει συμβουλευτεί το Μπτρώο που τηρεί η Αρχή, σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 4 εδ. δ' σε συνδυασμό με το άρθρο 13 παρ. 3 Ν. 2472/1997, στο οποίο καταχωρούνται τα πρόσωπα που δηλώνουν ότι δεν επιθυμούν την επεξεργασία δεδομένων τους με σκοπό την προώθηση προμήθειας αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών εξ αποστάσεως και να μην έχει συμπεριλάβει τα δεδομένα των ανωτέρω προσώπων στην επεξεργασία, γ) ο υπεύθυνος επεξεργασίας να περιορίζεται στα απολύτως αναγκαία δεδομένα για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, δηλ. στο ονοματεπώνυμο, τη διεύθυνση και το επάγγελμα των υποκειμένων των δεδομένων, και δ) ο σκοπός της επεξεργασίας να περιορίζεται στη διαφήμιση ή στην προώθηση πώλησης αγαθών ή στην παροχή υπηρεσιών εξ αποστάσεως και να μην αντίκειται στα χρηστά ήθη⁴.

Τέλος, στον τομέα της διαβίβασης στοιχείων προς τις τράπεζες, η Αρχή έκρινε, με την υπ' αριθ. 14/2002 απόφασή της (ΚΝοΒ 51(2003) 738), ότι η ανακοίνωση από επαγγελματικό σύλλογο σε τράπεζα του ονοματεπωνύμου και του αριθμού μπτρώου των μελών του, με σκοπό την άμεση ανάληψη του μερίσματος που ο παραπάνω σύλλογος διανέμει στα μέλη του από τις αυτόματες ταμειολογιστικές μηχανές, είναι νόμιμη, αφού έγινε για την ικανοποίηση έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο πιο πάνω σύλλογος, αλλά και τα ίδια τα μέλη του, για την ασφάλη και αποτελεσματική διανομή μερίσματος.

⁴ Είναι αυτονόητο ότι και στο πεδίο της άμεσης εμπορίας και διαφήμισης προϊόντων και υπηρεσιών των τραπεζών στο καταναλωτικό κοινό ισχύουν οι περιορισμοί των άρθρων 9 παρ. 10 και 14 παρ. 6 Ν. 2251/1994. Σύμφωνα με το πρώτο από τα προηγούμενα άρθρα, η μετάδοση διαφημιστικού μηνύματος απευθείας στον καταναλωτή μέσω τηλεφώνου, τηλεομοιοτυπίας (φαξ), ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αυτόματης κλήσης ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου επικοινωνίας επιτρέπεται μόνο αν συναίνει ρητά ο καταναλωτής. Σύμφωνα με το δεύτερο, απαγορεύεται χωρίς τη συναίνεση του καταναλωτή η χρησιμοποίηση τεχνικών επικοινωνίας, για την πρόταση σύναψης σύμβασης, όπως τηλεφώνου αυτόματης κλήσης, τηλεομοιοτυπίας (φαξ), ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλου ηλεκτρονικού μέσου επικοινωνίας.

4. Τελικές παρατηρήσεις

Στην παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την επεξεργασία, από τις τράπεζες, των προσωπικών δεδομένων των πελατών και των υποψήφιων πελατών τους, όπως αυτό διαμορφώνεται από τις αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Η Αρχή, στοχεύοντας στην εξεύρεση της χρυσής τομής μεταξύ του οικονομικού συμφέροντος των τραπεζών και του προσωπικού συμφέροντος και δικαιωμάτων των πελατών τους, και συγκεκριμένα ανιχνεύοντας, σε κάθε περίπτωση, το «απολύτως αναγκαίο» της επεξεργασίας και την «προφανή υπεροχή» του συμφέροντος που υποδεικνύει την επεξεργασία έναντι των διακυβευόμενων αγαθών του υποκειμένου των δεδομένων, κατέληξε τις περισσότερες φορές σε επιτυχημένες λύσεις. Είναι βέβαιο ότι όσο περισσότερο ευαισθητοποιούνται οι πολίτες-πελάτες των τραπεζών και προσφεύγουν στην Αρχή, αλλά και οι ίδιες οι τράπεζες με τη μορφή ερωτημάτων προς την Αρχή, σχετικών με την αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων που ανακύπτουν στο πεδίο της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που επιτελούν, τόσο θα αναπτύσσεται και θα ολοκληρώνεται το σχετικό θεσμικό πλαίσιο.

Έχουμε επίσης τη γνώμη ότι η συνεργασία της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και των αντιπροσώπων των εμπλεκόμενων μερών (τραπεζών και πελατών τους) με σκοπό την εκπόνηση ειδικής Οδηγίας, που θα διέπει στο μεγαλύτερο δυνατό εύρος τη συμπεριφορά των τραπεζών κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των πελατών τους, θα συμβάλει σημαντικά στην περαιτέρω αποσαφήνιση των ορίων λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος και στην αναβάθμιση της ασφάλειας των συναλλαγών.

Ηλεκτρονικά μέσα πληρωμών και παρεχόμενες υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής

Σκοπός του σεμιναρίου:

- Να καταγράψει όλες τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής όπως αυτές παρέχονται μέσα από όλα τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα και τις συσκευές πρόσβασης (PC, κινητό τηλέφωνο, κλπ).
- Να υποδείξει τα θέματα που απασχολούν τους πελάτες των τραπεζών/χρήστες των υπηρεσιών και τους τρόπους αντιμετώπισής τους.
- Να περιγράψει τα θέματα ασφάλειας, τους νέους κινδύνους για τους πελάτες και τις τράπεζες, τους σύγχρονους τρόπους αντιμετώπισής τους και τις αποδοτικές μεθόδους ενημέρωσης και προφύλαξης των πελατών.
- Να ασχοληθεί με τα ιδιαίτερα θέματα που απασχολούν τις επιχειρήσεις/χρήστες όπως μαζικές πληρωμές, εισπράξεις με αποδοχή πιστωτικών καρτών μέσω internet, χρήση από πολλαπλούς χρήστες κλπ.
- Να δώσει στους εκπαιδευόμενους ευρεία γνώση των σχετικών θεμάτων κυρίως από την πλευρά της εξυπηρέτησης πελατών και της ανάπτυξης εργασιών και δευτερευόντως από την άποψη της τεχνολογίας.

Τη στιγμή που στο εξωτερικό οι υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής ήδη αποτελούν για τους καταναλωτές ένα από τα πρώτα κριτήρια επιλογής τράπεζας, στην Ελλάδα παρατηρούμε την ωρίμανση των αντίστοιχων υπηρεσιών, τόσο από άποψη ποιότητας όσο και μεγεθών. Το εύρος των υπηρεσιών, το κόστος παροχής, η υποστήριξη των πελατών και η ασφάλεια είναι τα κυριότερα σημεία που θα απασχολήσουν τις τράπεζες και τους πελάτες τους τα επόμενα χρόνια.

Απευθύνεται σε:

- Στελέχη του χρηματοοικονομικού χώρου (τράπεζες, χρηματιστηριακές, ασφαλιστικές) από Διευθύνσεις Προϊόντων και Υπηρεσιών (Καταθέσεων, Καρτών, Κίνησης Κεφαλαίων κλπ.), Εξυπηρέτησης Πελατών, Οργάνωσης, Νομικών Υπηρεσιών κ.ο.κ.
- Στελέχη Επιχειρήσεων από Διευθύνσεις Οικονομικών Υπηρεσιών, Εμπορικές Διευθύνσεις ή Διευθύνσεις Πωλήσεων.
- Τελειόφοιτους φοιτητές Οικονομικών Πανεπιστημίων και Σχολών Πληροφορικής καθώς και μεταπτυχιακούς φοιτητές σε αντικείμενα Οικονομίας, MBA, Τεχνολογίας κλπ.

Διάρκεια: 4 ώρες

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σίνα 11, 106 80 Αθήνα
Τηλ: 210 3386404
e-mail: eti@hba.gr
URL: <http://www.hba.gr>

Καταθέσεις του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου στα πιστωτικά ιδρύματα

Προστατεύονται από το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων (ΤΕΚ);
Υπολογίζονται στη βάση υπολογισμού της εισφοράς προς το ΤΕΚ;

ΤΟΥ **ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ. ΜΟΥΣΑ**

Νομικού Συμβούλου Ταμείου Εγγύησης Καταθέσεων

Εισαγωγή

Με το Ν. 2324/1995, όπως εν συνεχεία τροποποιήθηκε και κωδικοποιήθηκε με το Ν. 2832/2000, μεταφέρθηκε στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 94/19/ΕΟΚ «περί Συστημάτων Εγγύησης των Καταθέσεων» και ιδρύθηκε, ως φορέας διαχείρισης του συστήματος, το ΝΠΙΔ με την επωνυμία «Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων» (ΤΕΚ). Σκοπός του ΤΕΚ είναι η καταβολή αποζημιώσεων στους καταθέτες των πιστωτικών ιδρυμάτων που συμμετέχουν σε αυτό υποχρεωτικά ή προαιρετικά, στην περίπτωση που τα ιδρύματα αυτά περιέλθουν σε αδυναμία επιστροφής καταθέσεων στους δικαιούχους τους.

Στο ΤΕΚ συμμετέχουν υποχρεωτικά όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν λάβει άδεια λειτουργίας στην Ελλάδα, εκτός από το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Υπάρχει δυνατότητα επίσης προαιρετικής ή συμπληρωματικής κάλυψης, υπό προϋποθέσεις.

Η υποχρεωτικότητα της συμμετοχής στο ΤΕΚ συνίσταται στην καταβολή αρχικής εισφοράς και ετησίων χρηματικών εισφορών, που αποτελούν τους βασικούς πόρους χρηματοδότησεως του συστήματος εγγύησης καταθέσεων. Βάση υπολογισμού της εισφοράς αυτής αποτελεί ένας μέσος όρος καταθέσεων κάθε τράπεζας, ενώ εξαιρούνται από τη βάση αυτή ορισμένες κατηγορίες καταθέσεων, όπως πιο κάτω εκτίθεται.

Συχνά γεννώνται ερωτήματα σχετικά με τις καλυπτόμενες και εξαιρούμενες καταθέσεις, τόσο από τη βάση υπολογισμού των εισφορών όσο και από την κάλυψη. Μεταξύ αυτών, γεννήθηκε και το ερώτημα εάν οι καταθέσεις του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου εξαιρούνται από τη βάση υπολογισμού της εισφοράς.

Ανάλυση

1. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1(α) Ν. 2832/2002, οι ετήσιες τακτικές εισφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων στο ΤΕΚ υπολογίζονται *«επί του μέσου υπολοίπου του μηνός Ιουνίου κάθε έτους του συνόλου των καταθέσεων τους σε δραχμές και συνάλλαγμα με εξαίρεση:*

...

1) τα υπόλοιπα κατηγοριών καταθέσεων που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10 και 11 του άρθρου 11 του παρόντος ...».

2. Ακολούθως, στο άρθρο 11 με τίτλο «Εξαιρούμενες Καταθέσεις», ορίζεται ότι *«Εξαιρούνται από την κάλυψη του συστήματος του ΤΕΚ οι ακόλουθες κατηγορίες καταθέσεων:*

...

4. Καταθέσεις των χρηματοδοτικών ιδρυμάτων, κατά την έννοια της παραγράφου 6 του άρθρου 2 του Ν. 2076/1992, ασφαλιστικών εταιρειών, καθώς και των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες.

Ερευνητέο λοιπόν τυγχάνει το εάν το Συνεγγυητικό Κεφάλαιο δύναται να θεωρηθεί χρηματοδοτικό ίδρυμα, κατά την έννοια της παρ. 6 του άρθρου 2 Ν. 2076/1992, ή ακόμη και να υπαχθεί στην έννοια της ασφαλιστικής εταιρείας.

3. Κατά τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 6 Ν. 2076/1992, ως χρηματοδοτικό ίδρυμα ορίζεται η επιχείρηση *«η οποία δεν είναι πιστωτικό ίδρυμα και της οποίας η κύρια δραστηριότητα συνίσταται σε τοποθετήσεις σε τίτλους ή στην άσκηση μιας ή περισσότερων από τις δραστηριότητες, που αναφέρονται στα σημεία β'-ιβ' του άρθρου 24 του παρόντος».* Οι δραστηριότητες αυτές κατά την αμέσως προηγούμενη διάταξη είναι:

....

- β. χορήγηση πιστώσεων συμπεριλαμβανομένων και των πράξεων πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων,
- γ. χρηματοδοτική μίσθωση (leasing),
- δ. πράξεις διενέργειας πληρωμών και μεταφοράς κεφαλαίων,
- ε. έκδοση και διαχείριση μέσων πληρωμής (πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, ταξιδιωτικών και τραπεζικών επιταγών),
- στ. εγγυήσεις και αναλήψεις υποχρεώσεων,

- ζ. συναλλαγές για λογαριασμό του ιδίου του ιδρύματος ή της πελατείας του, σε:
 - α. μέσα χρηματαγοράς (αξιόγραφα, πιστοποιητικά καταθέσεων κ.λπ.),
 - β. συνάλλαγμα,
 - γ. προθεσμιακά συμβόλαια χρηματοπιστωτικών τίτλων ή χρηματοοικονομικά δικαιώματα,
 - δ. συμβάσεις ανταλλαγής επιτοκίων και νομισμάτων,
 - ε. κινητές αξίες.
 - η. συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων και παροχή συναφών υπηρεσιών περιλαμβανομένων ειδικότερα και των υπηρεσιών αναδόχου εκδόσεων τίτλων,
 - θ. παροχή συμβουλών σε επιχειρήσεις όσον αφορά τη διάρθρωση του κεφαλαίου, τη βιομηχανική στρατηγική και συναφή θέματα και συμβουλών, καθώς και υπηρεσιών στον τομέα της συγχώνευσης και της εξαγοράς επιχειρήσεων,
 - ι. μεσολάβηση στις διαπραγματικές αγορές,
 - ια. διαχείριση χαρτοφυλακίου ή παροχή συμβουλών για τη διαχείριση χαρτοφυλακίου,
 - ιβ. φύλαξη και διαχείριση κινητών αξιών.
4. Κατά το άρθρο 61 του Ν. 2533/1997, ως ισχύει σήμερα, μετονομάστηκε το «Συνεγγυητικόν Κεφάλαιον Ασφαλείας των Χρηματιστηριακών Συναλλαγών» του Ν.Δ. 3087/1954 σε «Συνεγγυητικό Κεφάλαιο Εξασφάλισης Επενδυτικών Υπηρεσιών» και ορίστηκε ότι αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με χαρακτήρα εξασφαλιστικό, διεπόμενο από τις σχετικές διατάξεις του Ν. 2533/1997. Κατά το άρθρο 63 του ιδίου νόμου, «Σκοπός του Συνεγγυητικού είναι η καταβολή αποζημίωσης σε εντολείς και σε αντισυμβαλλόμενα μέλη σε περίπτωση διαπιστωμένης οριστικής ή μη ανατρέψιμης αδυναμίας ΕΠΕΥ να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την παροχή των καλυπτόμενων επενδυτικών υπηρεσιών και την υποστήριξη, με τον τρόπο αυτό, της σταθερότητας και αξιοπιστίας της λειτουργίας της αγοράς επενδυτικών υπηρεσιών». Το περιεχόμενο του σκοπού, που καθορίζει και την κύρια δραστηριότητα του Συνεγγυητικού Κεφαλαίου, όπως η κύρια δραστηριότητα εννοείται από το άρθρο 6 παρ. 2 Ν. 2076/1992, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο νομικό πρόσωπο δεν δύναται να θεωρηθεί χρηματοδοτικό ίδρυμα με την έννοια της ανωτέρω διατάξεως.

Είναι βέβαια γεγονός ότι στο αποθεματικό κεφάλαιο του Συνεγγυητικού συμμετέχουν υποχρεωτικά οι ΕΠΕΥ, οι οποίες περιλαμβάνονται στα χρηματοδοτικά ιδρύματα και των οποίων οι καταθέσεις πράγματι εξαιρούνται από την κάλυψη και κατά συνέπεια από τη βάση υπολογισμού των εισφορών, κατά το άρθρο 4 σε συνδυασμό με το άρθρο 11 Ν. 2832/2000.

Τούτο όμως δεν δύναται να οδηγήσει στο χαρακτηρισμό και του ιδίου του Συνεγγυητικού ως χρηματοδοτικού ιδρύματος και στην εξαίρεση των καταθέσεών του από την κάλυψη και τη βάση υπολογισμού των εισφορών του συστήματος του ΤΕΚ, με βάση την εξαίρεση του άρθρου 11 παρ. 4, δεδομένου ότι κάθε νομικό πρόσωπο πρέπει να αντιμετωπίζεται αυτοτελώς με κριτήριο την κύρια δραστηριότητά του, όπως προκύπτει από το σκοπό του.

5. Εξεταστέο είναι επίσης εάν το Συνεγγυητικό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί (α) εταιρεία (β) ασφαλιστική (ας ληφθεί υπόψη ότι ενώ η Οδηγία, άρθρο 7 παρ. 2, παράρτ. 1 περ. 2 αναφέρει περί ασφαλιστικών «επιχειρήσεων», η εξαίρεση του νόμου αναφέρει περί ασφαλιστικών «εταιρειών», επιλογή που συστέλλει την εξαίρεση).

(α) Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το Συνεγγυητικό χαρακτηρίστηκε από τον ιδρυτικό του Νόμο ως ΝΠΙΔ και όχι ως «εταιρεία»¹, παρά το γεγονός ότι πολλά χαρακτηριστικά του προσομοιάζουν με εκείνα των εταιρειών, κυρίως ανωνύμων εταιρειών και συγκεκριμένα:

- προβλέπονται ως όργανα το Διοικητικό Συμβούλιο, η Γενική Συνέλευση των συμμετεχόντων μελών και οι ελεγκτές. Των οργάνων αυτών η λειτουργία είναι ανάλογη με αυτή των αντιστοίχων οργάνων των ανωνύμων εταιρειών
- η πλειοψηφία των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση
- προβλέπονται κέρδη από τις επενδύσεις των διαθεσίμων του και διανομή μερίσματος εξ αυτών στα μέλη του.

(β) Σχετικά με τον ασφαλιστικό του χαρακτήρα, προβλέφθηκε ρητώς στο Ν. 2533/97 ότι το Συνεγγυητικό έχει χαρακτήρα «εξασφαλιστικό» και όχι «ασφαλιστικό»². Περαιτέρω, ορίστηκε ρητά ότι ως προς κάθε θέμα που αφορά τη λειτουργία του διέπεται από τις ειδικές διατάξεις του Ν. 2533/1997 και δεν προβλέφθηκε δυνατότητα συμπληρωματικής εφαρμογής της κοινής ασφαλιστικής νομοθεσίας³.

Ενόψει των εκτεθέντων, είναι αμφίβολο εάν το Συνεγγυητικό θα μπορούσε να υπαχθεί στην εξαίρεση των ασφαλιστικών εταιρειών.

¹ Κατ' αντιδιαστολή με άλλες διατάξεις που χαρακτηρίζουν ορισμένα νομικά πρόσωπα ειδικού δημοσίου σκοπού ως δημόσιες «εταιρείες».

² Η διαφοροποίηση κρίνεται μάλλον σκόπιμη. Πρβλ. την αντίστοιχη διάταξη του Ν. 2324/1995 περί ΤΕΚ, άρθρο 41 παρ. 1 «... και έχει χαρακτήρα ασφαλιστικό», η οποία σκοπίμως απαλείφθηκε από τη νέα αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 2 παρ. 1 Ν. 2832/2000 με την αιτιολογία ότι δεν πρέπει να εφελκείται η εφαρμογή των λοιπών διατάξεων του ασφαλιστικού δικαίου αλλά να υπάρχει περιοριστική εφαρμογή των ρυθμίσεων του ειδικού νόμου.

³ Πρβλ Ν. 1796/1988 περί Οργανισμού Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων (ΟΑΕΠ), άρθρο 17, που προβλέπει ρητώς τη συμπληρωματική εφαρμογή των διατάξεων του κοινού ασφαλιστικού δικαίου.

6. Τέλος, ας σημειωθεί ότι η εξαίρεση των «μεγάλων εταιρειών» για τις οποίες προέβλεπε δυννητικά η Οδηγία (άρθρο 7 παρ. 2, παράρτ. 1 περ. 14) και στις οποίες ενδεχομένως να μπορούσε να υπαχθεί το Συνεγγυητικό, δεν υιοθετήθηκε από τον έλληνα νομοθέτη.
7. Μία ανάλυση πέραν του γράμματος των ανωτέρω διατάξεων, θα δικαιολογούσε ενδεχομένως την εξαίρεση των καταθέσεων του Συνεγγυητικού, με το δικαιολογητικό λόγο ότι η φύση, λειτουργία, τα μέλη του (που είναι εξαιρούμενοι καταθέτες) και η διοικητική του δομή, του παρέχουν τη δυνατότητα προνομιακής, σε σχέση με τον κοινό καταθέτη, αξιολόγησης της ποιότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων στα οποία τοποθετεί τις καταθέσεις αυτές και κατά τούτο δεν χρήζει προστασίας⁴.
8. Είναι γεγονός ότι κατά το γράμμα και το πνεύμα της διατάξεως του άρθρου 11 Ν. 2832/2000, η απαρίθμηση των εξαιρουμένων καταθέσεων και καταθετών είναι περιοριστική και όχι ενδεικτική. Με την παραδοχή αυτή και λαμβανομένων υπόψη όσων εκτέθηκαν ανωτέρω, επί αμφιβολίας θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι καταθέτης ή κατάθεση μη αναφερομένη στην ανωτέρω απαρίθμηση δεν υπάγεται στην εξαίρεση και ότι γι' αυτήν απαιτείται ειδική νομοθετική ρύθμιση, με την προϋπόθεση βέβαια ότι η νομοθετική αυτή ρύθμιση επιτρέπεται διότι ευρίσκεται εντός των πλαισίων της Οδηγίας. Ακολουθώντας, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι καταθέσεις αυτές δεν εξαιρούνται της προστασίας του ΤΕΚ και συνεπώς περιλαμβάνονται στη βάση υπολογισμού της εισφοράς.

⁴ Βλ. Προοίμιο της Οδηγίας.

Διεθνές και κοινοτικό δίκαιο διενέργειας και διακανονισμού πληρωμών

Σε διεθνές επίπεδο, η διαπίστωση της σπουδαιότητας του ρόλου που διαδραματίζουν τα συστήματα πληρωμών μεγάλης αξίας για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας οδήγησε στη διαμόρφωση ενός κανονιστικού πλαισίου, κυρίως στους κόλπους της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών.

Σε κοινοτικό επίπεδο, η εισαγωγή του ευρώ και η προοδευτική ολοκλήρωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την ενιαία τραπεζική αγορά επέφεραν ριζικές αλλαγές, τόσο σε επίπεδο πληρωμών μικρής αξίας, όσο και κατά τη διενέργεια μεταφορών πιστώσεων μεγάλης αξίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σίνα 11, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3386404
e-mail: eti@hba.gr
URL: <http://www.hba.gr>

Σκοπός του σεμιναρίου:

Η παρουσίαση του κανονιστικού πλαισίου για τη διενέργεια πληρωμών μικρής και μεγάλης αξίας σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο, με παράλληλη επικουρική αναφορά στις συναφείς διατάξεις του ελληνικού θεσμικού πλαισίου.

Η παρουσίαση εστιάζει ειδικότερα στα εξής:

- Σύσταση και τρόπος λειτουργίας της Continuous Link Settlement Bank και διενέργεια πληρωμών μέσω αυτής.
- TARGET 2: Η αιτιολογική βάση, η δομή, η διαχείριση ρευστότητας, η μετάβαση στο νέο σύστημα και ο ρόλος των εθνικών κεντρικών τραπεζών.
- Η κοινοτική νομοθεσία για τις διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων:
 - Η αρχή της ευθυγράμμισης των εξόδων του Κανονισμού 2560/2001 και το πεδίο εφαρμογής της.
 - Οι υποχρεώσεις διαφάνειας της Οδηγίας 97/5/EK και του Κανονισμού 2560/2001.
 - Οι πρωτοβουλίες των ευρωπαϊκών τραπεζών για τη διαμόρφωση ενός ενιαίου χώρου πληρωμών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Απευθύνεται σε:

Στελέχη και υπαλλήλους τραπεζών, που απασχολούνται στις Διευθύνσεις Κίνησης Κεφαλαίων, Διαχείρισης Διαθεσίμων και Μάρκετινγκ.

Διάρκεια: 8 ώρες

Επιστημονική Εσπερίδα Ελληνικής Εταιρείας Τραπεζικού Δικαίου και Δικαίου της Κεφαλαιαγοράς

Με πρωτοβουλία της ΕΕΤ ιδρύθηκε πρόσφατα η Ελληνική Εταιρεία Τραπεζικού Δικαίου και Δικαίου της Κεφαλαιαγοράς. Η εταιρεία αυτή αποτελεί επιστημονικό σωματείο που έχει ως σκοπό τη μελέτη, καλλιέργεια και έρευνα του τραπεζικού δικαίου και του δικαίου της κεφαλαιαγοράς για την ανάπτυξη των εν λόγω κλάδων του δικαίου, την παρακολούθηση του συναφούς νομοθετικού έργου και την υποβοήθησή του. Μέλος της εταιρείας μπορεί να γίνει κάθε φυσικό πρόσωπο που ασχολείται με τη μελέτη και την εφαρμογή του τραπεζικού δικαίου και του δικαίου της κεφαλαιαγοράς.

Στις 28 Ιανουαρίου 2005 διοργανώθηκε η πρώτη επιστημονική Εσπερίδα της Ελληνικής Εταιρείας Τραπεζικού Δικαίου και Δικαίου της Κεφαλαιαγοράς, η οποία ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του Προέδρου της, Θεόδωρου Β. Καρατζά. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους πολλοί συμμετέχοντες, προερχόμενοι ιδίως από τον ακαδημαϊκό, τραπεζικό και δικηγορικό χώρο, ενώ υπήρξε σημαντική συμμετοχή εκπροσώπων εποπτικών αρχών και θεσμικών φορέων.

Η Εσπερίδα είχε δύο θεματικές ενότητες. Στην πρώτη θεματική ενότητα, με τίτλο «Το θεσμικό πλαίσιο για μια ενιαία εποπτική αρχή του Χρηματοπιστωτικού Τομέα» και συντονιστή τον Καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Κεραμέα, ομιλητές ήταν (με βάση τη σειρά με την οποία μίλησαν) οι κ.κ. Χρήστος Χατζηγεωργίου, Καθηγητής LSE, με θέμα: *«Η αναγκαιότητα της λειτουργίας μιας ενιαίας εποπτικής αρχής του Χρηματοπιστωτικού Τομέα»*, Δημήτριος Τσιμπανούλης, Δ.Ν. Δικηγόρος, με θέμα: *«Η προβληματική της δημιουργίας ενιαίας εποπτικής αρχής του Χρηματοπιστωτικού Τομέα στην Ελλάδα»* και Χρήστος Γκόρτσος, Επίκουρος Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου και Γενικός Γραμματέας της ΕΕΤ, με θέμα: *«Προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ενιαίας εποπτικής αρχής του Χρηματοπιστωτικού Τομέα»*.

Στη δεύτερη θεματική ενότητα, με τίτλο «Το ρυθμιστικό πλαίσιο για την τιτλοποίηση απαιτήσεων» και συντονιστή τον Καθηγητή κ. Γεώργιο Καλλιμόπουλο, ομιλητές ήταν (με βάση τη σειρά με την οποία μίλησαν) η κα Κατερίνα Καρατζά, Δικηγόρος, με θέμα: *«Η αναγκαιότητα του θεσμού της τιτλοποίησης απαιτήσεων και τα βασικά χαρακτηριστικά του»*, και οι κ.κ. Δημήτρης Λιάπης, Δ.Ν. Δικηγόρος, Λέκτορας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με θέμα: *«Η αρχιτεκτονική του θεσμού της τιτλοποίησης απαιτήσεων: οι συμβατικές σχέσεις»*, Πέτρος Δρακόπουλος, Δικηγόρος, με θέμα: *«Το ρυθμιστικό πλαίσιο των τιτλοποιήσεων του δημόσιου τομέα»*, Γιώργος Λέκκας, Δ.Ν. Δικηγόρος, με θέμα: *«Η δημοσιότητα της εκχώρησης στην τιτλοποίηση απαιτήσεων»* και Αλέξανδρος Μεταλληνός, Δ.Ν. Δικηγόρος, με θέμα: *«Ζητήματα συμψηφισμού»*.

Κατωτέρω παρατίθενται περιλήψεις των περισσότερων εκ των ως άνω ομιλιών. Στο άμεσο μέλλον θα ακολουθήσει η δημοσίευση σχετικού τόμου πρακτικών.

Η προβληματική της δημιουργίας ενιαίας εποπτικής αρχής του χρηματοπιστωτικού τομέα στην Ελλάδα

Δημήτρη Γ. Τσιμπανούλη
Dr. jur., Δικηγόρου

Το πεδίο αρμοδιοτήτων των τριών εποπτικών αρχών του ελληνικού χρηματοπιστωτικού τομέα (της Τράπεζας της Ελλάδος, της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και της Επιτροπής Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης) διακρίνεται βάσει του κριτηρίου της χαρακτηριστικής υπηρεσίας που παρέχουν οι επιχειρήσεις, οι οποίες υπάγονται στην εποπτεία της κάθε αρχής, δηλαδή τα πιστωτικά ιδρύματα, οι εταιρείες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις.

Στο σύγχρονο χρηματοπιστωτικό περιβάλλον αμβλύνονται συνεχώς οι διαφορές μεταξύ πολλών προϊόντων που προσφέρουν οι ως άνω τρεις μορφές επιχειρήσεων και κάθε κατηγορία από αυτές δραστηριοποιείται πλέον, άμεσα ή έμμεσα, σε ευρύτατο φάσμα του χρηματοπιστωτικού χώρου, πέρα από τα παραδοσιακά όρια του τραπεζικού τομέα, των επενδυτικών υπηρεσιών ή των ασφαλιστικών εργασιών. Η εξέλιξη αυτή απαιτεί να αντιμετωπίζεται η άσκηση της ίδιας δραστηριότητας στο χρηματοπιστωτικό τομέα βάσει κοινών κανόνων και πρακτικών σε κανονιστικό, εποπτικό και κυρωτικό επίπεδο, ανεξάρτητα από το είδος του επιχειρηματικού φορέα που την ασκεί.

Ο αναγκαίος εξορθολογισμός του συστήματος εποπτείας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού τομέα επιβάλλεται να αναζητηθεί, υπό τις σημερινές συνθήκες, στο συντονισμό του έργου των υφιστάμενων εποπτικών αρχών και την ουσιαστική ενίσχυση της συνεργασίας τους, με προσδιορισμένες διαδικασίες, βασισμένες στις αρχές της διαφάνειας, της συστηματικής ενότητας και της υποχρέωσης λογοδοσίας. Η όσμωση των εποπτικών αρχών, με την κατάλληλη αξιοποίηση της λειτουργικής εξειδίκευσης εκάστης, θα συντελέσει στη διάχυση της τεχνογνωσίας, στην ενοποίηση και αναβάθμιση των εποπτικών μεθόδων και στην ουσιαστική αφομοίωση των προηγμένων κανόνων εποπτείας που επιβάλλουν οι ραγδαίες διεθνείς εξελίξεις. Σκοπός είναι η τόνωση της εποπτικής αποτελεσματικότητας και η προώθηση της επί ίσοις όροις δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα (level playing field), που ενδυναμώνει τον υγιή ανταγωνισμό και συντελεί στην αύξηση της αποδοτικότητας και τη βελτίωση του ποιοτικού επιπέδου των υπηρεσιών τους.

Προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής εποπτικής αρχής του χρηματοπιστωτικού τομέα

Χρήστου Βλ. Γκόρτσου

Επικ. Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου

Η διερεύνηση των προϋποθέσεων για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής εποπτικής αρχής του χρηματοπιστωτικού τομέα προϋποθέτει καταρχήν την επισκόπηση του ισχύοντος καθεστώτος, στο βαθμό που θα πρέπει να εξεταστούν αφενός μεν οι δυνατότητες που τυχόν παρέχονται από το υφιστάμενο πλαίσιο και τις υπάρχουσες υποδομές και αφετέρου οι αλλαγές που θα πρέπει να επέλθουν στο ισχύον καθεστώς.

Οι αρχές που ασκούν την εποπτεία των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών φορέων και των κεφαλαιαγορών είναι, βάσει του ισχύοντος παραγώγου δικαίου, οι εθνικές αρμόδιες αρχές. Η εποπτεία ασκείται σε τρία επίπεδα (ατομική, ενοποιημένη και συμπληρωματική για τους ομίλους ετερογενών δραστηριοτήτων) και διέπεται από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης. Το καθεστώς που διέπει σε κοινοτικό επίπεδο την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα χαρακτηρίζεται από τομεακό κατακερματισμό, καθώς και από τις επιλογές για μερική και ελάχιστη εναρμόνιση των εποπτικών κανόνων σε κοινοτικό επίπεδο.

Σημαντική είναι η αλλαγή που επήλθε στη ρυθμιστική διαδικασία στο χρηματοπιστωτικό τομέα με την εισαγωγή της διαδικασίας Lamfalussy, σύμφωνα με την οποία οι κανόνες παράγονται σε τρία επίπεδα, ενώ ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής δραστηριοποιούνται επιμέρους επιτροπές ανά τομέα, οι οποίες δεν είναι κοινοτικά όργανα, αλλά εμπλέκονται ενεργά στην παραγωγή των κανόνων.

Η δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής εποπτικής αρχής θα πρέπει να εξεταστεί μέσα από το πρίσμα των εναλλακτικών επιλογών που διαφαίνονται και αφορούν την ενεργοποίηση του άρθρου 105.6 ΣυνθΕΚ για την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, τη δημιουργία τομεακών ευρωπαϊκών εποπτικών αρχών στη βάση των επιμέρους επιτροπών που δημιουργήθηκαν με τη διαδικασία Lamfalussy και, τέλος, τη δημιουργία μιας ενιαίας εποπτικής αρχής.

Για το σκοπό αυτό και εφόσον υπάρχει πράγματι η πολιτική βούληση, σταδιακά θα πρέπει να υπάρξει εμβάθυνση στη διαδικασία εναρμόνισης (ολική και μέγιστη εναρμόνιση των εποπτικών κανόνων), ενώ θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο της διάκρισης μεταξύ «συστημικά σημαντικών» και μη φορέων και αγορών σε κοινοτικό επίπεδο, προκειμένου η ενιαία εποπτεία να αφορά μόνο την πρώτη κατηγορία. Επίσης, θα πρέπει να εξεταστούν οι δυνατότητες ενίσχυσης της συνεργασίας των εποπτικών αρχών σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Η αναγκαιότητα του θεσμού της τιτλοποίησης απαιτήσεων και τα βασικά χαρακτηριστικά του

Κατερίνας Καρατζά
Δικηγόρου

Η τιτλοποίηση (securitization) συνίσταται στην εκχώρηση από επιχείρηση κατηγορίας απαιτήσεων της, έναντι τιμήματος, σε εταιρεία ειδικού σκοπού, η οποία εν συνεχεία εκδίδει και διαθέτει σε επενδυτές ομολογίες που από οικονομικής πλευράς «ενσωματώνουν» τις απαιτήσεις, αφού η αποπληρωμή τους εξαρτάται από την είσπραξη των απαιτήσεων, και με το προϊόν διάθεσης των ομολογιών καταβάλλει στην επιχείρηση το τίμημα για τις απαιτήσεις.

Η πραγματοποίηση τιτλοποιήσεων ξεκίνησε στο εξωτερικό ήδη από τη δεκαετία του 1970, αλλά στην Ελλάδα κατέστη ρεαλιστικά εφικτή για τον ιδιωτικό τομέα με την ψήφιση του Νόμου 3156/2003, ο οποίος παρέχει τις αναγκαίες νομικές διευκολύνσεις και τα κατάλληλα εκέγγυα και κίνητρα (συμπεριλαμβανομένων φοροαπαλλαγών) για την προώθηση του θεσμού αυτού.

Κύρια χαρακτηριστικά της τιτλοποίησης από οικονομικής σκοπιάς είναι η μεταφορά του κινδύνου που σχετίζεται με τις τιτλοποιούμενες απαιτήσεις στον ομολογιούχο και η αντικατάσταση των απαιτήσεων, όσον αφορά στην επιχείρηση που την πραγματοποιεί, με χρήματα.

Η τιτλοποίηση αποτελεί ελκυστική λύση για τις επιχειρήσεις λόγω, μεταξύ άλλων, των θετικών της επιπτώσεων στον ισολογισμό τους, την αντικατάσταση λιγότερο παραγωγικών επενδύσεων από άλλες, παραγωγικότερες, με επανεπένδυση των κεφαλαίων που εισπράττονται μέσω αυτής, τη μείωση εξάρτησης από τον τραπεζικό δανεισμό, την απελευθέρωση κεφαλαίου, στην περίπτωση χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, και τη μεταφορά του κινδύνου των απαιτήσεων στους επενδυτές με ταυτόχρονη δυνατότητα διατήρησης της πελατειακής σχέσης με τους οφειλέτες των απαιτήσεων.

Η αρχιτεκτονική του θεσμού της τιτλοποίησης απαιτήσεων: Οι συμβατικές σχέσεις

Δημήτρη Χ. Λιάπη, Dr. jur., Δικηγόρου
Λέκτορα Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η τιτλοποίηση απαιτήσεων συντίθεται από μια αλυσίδα συμβατικών σχέσεων. Έτσι είναι αναγκαία η σύλληψη της τιτλοποίησης ως σύνθετου νομικού μορφώματος, που εγγίζει και θέτει σε κίνδυνο στη συνθετότητά του τα συμφέροντα περισσότερων προσώπων. Πρώτη ενδιαφέρουσα σύμβαση είναι η γενεσιουργός της τιτλοποιούμενης απαίτησης. Χάριν της λειτουργίας της τιτλοποίησης το άρθρο 10 του Ν. 3156/2003 εισάγει για αυτήν αποκλίσεις από το δίκαιο του Αστικού Κώδικα (ανίσχυρο όρου για το ανεκχώρητο της απαίτησης (§ 8), όχι αναγκαία εξατομικευμένη αναγγελία (§ 10).

Στη βάση του μηχανισμού της τιτλοποίησης ο νόμος τοποθετεί την πώληση και τη λόγω αυτής εκχώρηση της απαίτησης από τη μεταβιβάζουσα επιχείρηση στην Εταιρεία Ειδικού Σκοπού (ΕΕΣ). Ο αιτιώδης χαρακτήρας της εκχώρησης ανταποκρίνεται καλύτερα στο νομοθετικό σκοπό. Η ερμηνεία πάντως μπορεί και πρέπει να συνεκτιμήσει και τα εύλογα συμφέροντα των ομολογιούχων δανειστών. Για το αντιτάξιμο εξάλλου τυχόν συμβατικής υπαναχώρησης ή αναμεταβίβασης των απαιτήσεων προκρίνεται η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 10 § 11 εδ. γ' Ν. 3156.

Ο επόμενος κρίκος συμβατικών σχέσεων προέρχεται από την έκδοση και διάθεση του ομολογιακού δανείου. Ο νόμος προβλέπει την υποχρεωτική ιδιωτική τοποθέτηση των ομολογιών. Παρά τη στενότητα της σχέσης του ομολογιακού δανείου με την εκχώρηση των τιτλοποιούμενων απαιτήσεων, το κύρος του δανείου δεν εξαρτάται από το κύρος της εκχώρησης. Η εξόφληση των ομολογιών πρέπει εξάλλου πάντοτε να στηρίζεται στα έσοδα

από τις τιτλοποιούμενες απαιτήσεις, είτε αποκλειστικά είτε σε συνδυασμό με δάνεια και χρηματοοικονομικά παράγωγα.

Προαιρετικός κρίκος συμβατικών σχέσεων είναι ο προερχόμενος από την ανάθεση της διαχείρισης τιτλοποιούμενων απαιτήσεων σε χρηματοδοτικό ίδρυμα, στο μεταβιβάζοντα ή σε τρίτο με εγγράφως καταρτιζόμενη σύμβαση μεταξύ του διαχειριστή και της ΕΕΣ.

Το ρυθμιστικό πλαίσιο των τιτλοποιήσεων του δημόσιου τομέα

Πέτρου Π. Δρακόπουλου
Δικηγόρου

Οι τιτλοποιήσεις του δημόσιου τομέα αποτελούν αντικείμενο ιδιαίτερης νομοθετικής ρύθμισης. Με βάση τις διατάξεις του άρθρου 14 Ν. 2801/2000 το Δημόσιο, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και δημόσιες επιχειρήσεις που ανήκουν αποκλειστικά σε φορείς του δημόσιου τομέα μπορούν να προβούν σε τιτλοποίηση των πάσης φύσεως απαιτήσεών τους, εκτός από άμεσους και έμμεσους φόρους. Προβλέπονται δύο είδη τιτλοποίησης απαιτήσεων: α) η απευθείας τιτλοποίηση από το φορέα του δημόσιου τομέα, ο οποίος εκδίδει προς το σκοπό αυτό ειδικά αξιόγραφα καλούμενα «τίτλοι προεσόδων», για την εξόφληση των οποίων χρησιμοποιούνται οι τιτλοποιούμενες απαιτήσεις, και β) η τιτλοποίηση μέσω τρίτου νομικού προσώπου (ημεδαπού ή αλλοδαπού). Στη δεύτερη περίπτωση, το τρίτο νομικό πρόσωπο προβαίνει σε ομολογιακό δάνειο και με το προϊόν του αγοράζει από το φορέα του δημόσιου τομέα τις τιτλοποιούμενες απαιτήσεις (από την είσπραξη των οποίων θα εξοφληθεί το ομολογιακό δάνειο).

Επίσης ιδιαίτερη περίπτωση τιτλοποίησης αποτελεί και η κατά το άρθρο 11 Ν. 3156/2003 τιτλοποίηση «απαιτήσεων από ακίνητα», στην οποία, εκτός από ορισμένες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, μπορούν να προβούν και το Δημόσιο και ορισμένοι άλλοι φορείς του δημόσιου τομέα.

Τέλος, καθοριστικό ρόλο για τις τιτλοποιήσεις στο δημόσιο τομέα έχουν και οι κανόνες που έχει θεσπίσει η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) το έτος 2002, με τους οποίους διευκρινίστηκε αναλυτικά ο λογιστικός χειρισμός τους, ιδιαίτερα ως προς τον υπολογισμό του δημοσίου χρέους και ελλείμματος.

Η δημοσιότητα της εκχώρησης στην τιτλοποίηση απαιτήσεων

Γιώργου Κ. Λέκκα
Δ.Ν. Δικηγόρου

I. Καταχώριση της εκχώρησης σε δημόσιο βιβλίο κατά το άρθρο 3 του Ν. 2844/2000.

II. Το ειδικότερο περιεχόμενο της καταχώρισης κατά την απόφαση του Υπουργείου Δικαιοσύνης 161339/30.10.2003 (ΦΕΚ Β'1688).

III. Οι έννομες συνέπειες της δημοσιότητας της εκχώρησης

A. Μεταβίβαση των τιτλοποιούμενων απαιτήσεων
Από της καταχώρισεως μεταβιβάζονται οι τιτλοποιούμενες απαιτήσεις στον εκδοχέα, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση εκχώρησης.

B. Αναγγελία της εκχώρησης

Ως αναγγελία λογίζεται η καταχώριση της σύμβασης εκχώρησης στο δημόσιο βιβλίο. Ο οφειλέτης ελευθερώνεται τόσο έναντι του μεταβιβάζοντος όσο και έναντι του αποκτώντος και των δανειστών του, εφόσον πριν από την καταχώριση της εκχώρησης καταβάλει το χρέος στον αποκτώντα. Αν με-

τά την καταχώριση της εκχώρησης ο οφειλέτης καταβάλει το χρέος στο μεταβιβάζοντα, τότε δεν ελευθερώνεται έναντι του αποκτώντος, εφόσον, έστω και από ελαφρά αμέλεια, αγνοούσε την εκχώρηση. Ελαφρά αμέλεια θα υπάρχει ιδίως όταν ο οφειλέτης της απαίτησης δεν συμβουλευτήκε το δημόσιο βιβλίο πριν από την καταβολή του χρέους. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν στοιχειοθετείται, καταρχήν, η ελαφρά αμέλεια του οφειλέτη, όταν δεν του έχει γνωστοποιηθεί με οποιονδήποτε τρόπο η εκχώρηση.

Γ. Εφαρμογή του ν.δ. 17.7/13.8.1923

Η καταχώριση συνεπάγεται την αυτοδίκαιη εφαρμογή στο συμβατικό ενέχυρο, που τυχόν ασφαρίζει την εκχωρημένη απαίτηση, των άρθρων 39 και 44 του ν.δ. 17.7/13.8.1923.

Δ. Σύσταση νομίμου ενεχύρου

Από της καταχώρισης δημιουργείται νόμιμο ενέχυρο (α) επί των τιτλοποιούμενων απαιτήσεων και (β) επί των απαιτήσεων του αποκτώντος που απορρέουν από τους τραπεζικούς λογαριασμούς όπου κατατίθενται εντόκως τα χρηματικά ποσά που προέρχονται από την είσπραξη των τιτλοποιούμενων απαιτήσεων.

Ε. Κατάργηση της «ύποπτης περιόδου»

Η καταχώριση συνεπάγεται την κατάργηση των συνεπειών της ύποπτης περιόδου (άρθρα 537, 538 ΕμπΝ) στην πώληση και εκχώρηση των απαιτήσεων σε περίπτωση επιγενόμενης πτώχευσης του μεταβιβάζοντος, καθώς επίσης και στις υποθήκες, ενέχυρα ή άλλες εμπράγματα ασφάλειες, καθώς και στα άλλα παρεπόμενα δικαιώματα ή προνόμια προς εξασφάλιση των εκχωρημένων απαιτήσεων, σε περίπτωση επιγενόμενης πτώχευσης του εγγυητή, του κυρίου του ενυπόθηκου ακινήτου ή του ενεχυρασμένου κινητού, του προσώπου που χορήγησε άλλο παρεπόμενο δικαίωμα προς ασφάλεια των εκχωρημένων απαιτήσεων κ.λπ.

Ζητήματα συμψηφισμού στην τιτλοποίηση απαιτήσεων

Αλέξανδρου Σ. Μεταλληνού

Δ.Ν. Δικηγόρου

Ο ομιλητής σημείωσε ότι το ζήτημα της δυνατότητας των οφειλετών των τιτλοποιούμενων απαιτήσεων να προβάλλουν σε συμψηφισμό κατά του αποκτώντος τις απαιτήσεις τους κατά του μεταβιβάζοντος έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία, επειδή αίρει ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της τιτλοποίησης, την ανεξάρτηση των μεταβιβαζομένων απαιτήσεων από τη φερεγγυότητα του μεταβιβάζοντος. Ο τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού στις τιτλοποιήσεις που έχουν λάβει μέχρι σήμερα χώρα στην Ελλάδα είναι η δημιουργία ενός αποθεματικού συμψηφισμού. Αυτό όμως μειώνει τη ρευστότητα που εξασφαλίζει ο μεταβιβάζων μέσω της τιτλοποίησης και συνεπώς καθιστά αυτήν λιγότερο ελκυστική. Για το λόγο αυτό κρίσιμη σημασία έχει ο ορθός καθορισμός του απαιτούμενου ύψους του αποθεματικού συμψηφισμού. Η σημαντικότερη κατηγορία απαιτήσεων που μπορούν να προβληθούν σε συμψηφισμό κατά του αποκτώντος στην περίπτωση τιτλοποίησης απαιτήσεων τραπεζών είναι οι απαιτήσεις από καταθέσεις. Ο ομιλητής υποστήριξε την άποψη ότι για τον προσδιορισμό του ποσού των απαιτήσεων που μπορεί να προβληθεί σε συμψηφισμό, κάθε κατάθεση θεωρείται ως χωριστή απαίτηση, οι καταθέσεις που λαμβάνουν χώρα μετά από την πλασματική αναγγελία δεν μπορούν να προβληθούν σε συμψηφισμό και οι αναλήψεις μετά από την αναγγελία πρέπει να θεωρηθεί ότι αφαιρούνται από τις παλαιότερες καταθέσεις, κατ' εφαρμογή του άρθρου 422 ΑΚ. Συνέπεια αυτής της άποψης είναι η κίνηση του λογαριασμού να επιφέρει μείωση του ποσού που μπορεί να προβληθεί σε συμψηφισμό και συνεπώς και του αποθεματικού συμψηφισμού.

Απόψεις για την ενίσχυση του πλαισίου που διέπει την ανάπτυξη του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου στα πιστωτικά ιδρύματα – Αναθεώρηση της ΠΔ/ΤΕ 2438/1998*

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΠΑΣΧΑ

Γενικού Διευθυντή Εσωτερικού Ελέγχου – Επιθεώρησης της ΕΤΕ

Α. Η έκδοση της ΠΔ/ΤΕ 2438/1998 (εφεξής Πράξη) συντέλεσε ώστε να διαμορφωθεί για πρώτη φορά μια ενιαία αντίληψη στα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας μας για τις βασικές αρχές λειτουργίας του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου (εφεξής ΣΕΕ), κάτι που στις λοιπές χώρες με ανεπτυγμένα χρηματοπιστωτικά συστήματα ήταν ήδη επαρκώς θεσμοθετημένο. Δεδομένου ότι ως ΣΕΕ ορίζεται το σύνολο των πολιτικών, πρακτικών και διαδικασιών που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία ενός οργανισμού, σημειώνουμε ότι τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, σχεδόν από την ίδρυσή τους, είχαν αναπτύξει ΣΕΕ διαφορετικά, εν γένει, μεταξύ τους και προσαρμοσμένα στις ανάγκες του καθενός από αυτά.

Η Πράξη συντέλεσε ώστε να αναπτυχθεί κοινή γλώσσα επικοινωνίας στα ιδρύματα του χρηματοπιστωτικού τομέα, για θέματα του ΣΕΕ, καθώς και σύγκλιση του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας τους, θέτοντας ελάχιστα πρότυπα για την ανάπτυξη του ΣΕΕ σε καθένα από αυτά, καθώς και κριτήρια για την αξιολόγηση της επάρκειάς του. Επιπλέον, μερίμνησε ώστε να διενεργείται ανεξάρτητη και συστηματική αξιολόγηση της επάρκειας και αποτελεσματικότητας του ΣΕΕ, ενισχύοντας το ρόλο της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης (εφεξής ΜΕΕ) στα πιστωτικά ιδρύματα. Κατά την άποψή μας, η ανάθεση στα πιστωτικά ιδρύματα της αρμοδιότητας για την ανάληψη πρωτοβουλιών, βάσει συγκεκριμένων κανόνων, για την ανάπτυξη ενός επαρκούς και αποτελεσματικού ΣΕΕ και ενός μηχανισμού συστηματικής και ανεξάρτητης αξιολόγησής του, συνεισφέρει στη δημιουργία μιας επιπλέον ασφαλιστικής δικλείδας, μέσω της οποίας ενισχύεται η εύρυθμη λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και η ασφαλής λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

* Το ως άνω κείμενο συντάχθηκε σε συνεργασία με τους κ.κ. Νικόλαο Κουτρούλη, Ειδικό Συνεργάτη και Κωνσταντίνο Α. Ντόστογλου, Επιθεωρητή.

Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι κύριος σκοπός λειτουργίας του ΣΕΕ σε ένα πιστωτικό ίδρυμα είναι η επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

- (α) η συνεπής υλοποίηση της επιχειρησιακής του στρατηγικής με την αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων,
- (β) η συστηματική παρακολούθηση και αντιμετώπιση των αναλαμβανόμενων κινδύνων και η διαφύλαξη των περιουσιακών του στοιχείων,
- (γ) η διασφάλιση της πληρότητας και αξιοπιστίας των στοιχείων και πληροφοριών που απαιτούνται για τον ακριβή και έγκαιρο προσδιορισμό της οικονομικής του κατάστασης και την παραγωγή αξιόπιστων λογιστικών καταστάσεων,
- (δ) η συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του, καθώς και με τους πάσης φύσεως εσωτερικούς κανονισμούς του.

Β. Αν και η εν λόγω Πράξη αποτέλεσε, για τα δεδομένα της εποχής της, μία καινοτόμο προσέγγιση, κυρίως για θέματα διαχωρισμού καθηκόντων (segregation of duties), ανάθεσης αρμοδιοτήτων/ευθυνών (accountability), και ανάπτυξης ελεγκτικών μηχανισμών (internal controls), θεωρούμε ότι δεν κάλυπτε - ή δεν καλύπτει πλέον - επαρκώς όλα τα σημαντικά ζητήματα που αφορούν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του ΣΕΕ στα πιστωτικά ιδρύματα, όπως οι περιπτώσεις που οι δραστηριότητές τους διεκπεραιώνονται μέσω θυγατρικών εταιρειών τους, οι οποίες ενδέχεται να δραστηριοποιούνται και σε χώρες εκτός Ελλάδος. Επίσης, δεν αντιμετωπίζονται οι περιπτώσεις που το πιστωτικό ίδρυμα δραστηριοποιείται και σε μη αμιγώς χρηματοπιστωτικές εργασίες, μέσω θυγατρικών εταιρειών, η ύπαρξη των οποίων έχει ουσιαστική επίπτωση στις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις του.

Επιπλέον, στο διάστημα που μεσολάβησε από την έκδοση της Πράξης, εκδόθηκαν νομικές πράξεις που επηρέασαν το σχεδιασμό και την εφαρμογή του ΣΕΕ και αφορούσαν σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης και παραγωγής οικονομικής πληροφόρησης (π.χ. Ν. 3016/2002, Αποφ. Επιτρ. Κεφαλ. 5/204/2000, Ν. 3229/2004 & Ν 3301/2004). Παράλληλα, διαμορφώνονται διεθνώς εξελίξεις (π.χ. Βασιλεία II, Οδηγίες για τα Συστήματα Πληρωμών), των οποίων οι κατευθύνσεις υλοποίησης είναι, σε μεγάλο βαθμό, γνωστές και αναμένεται να επηρεάσουν με την εφαρμογή τους το ΣΕΕ στα πιστωτικά ιδρύματα.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι όλα τα νέα κείμενα που αφορούν σε θέματα συμμόρφωσης επιδιώκουν να καθορίσουν μάλλον το κατά περίπτωση πλαίσιο βασικών αρχών, παρά συγκεκριμένες διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν. Αυτό, κατά την άποψή μας, αντικατοπτρίζει την τάση για έκδοση οδηγιών και κατευθυντήριων γραμμών εκ μέρους των Εποπτικών Αρχών που συμβάλλουν στην "αυτορρύθμιση" (self-regulation) των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, που, όπως έχει δείξει η διεθνής εμπειρία, είναι ο πλέον αποτελεσματικός τρόπος για την οργάνωση και λειτουργία των οργανισμών του σύνθετου πλέον χρηματοπιστωτικού τομέα, σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Γ. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, θεωρούμε αναγκαία, πλέον, την εξέταση από την Κεντρική Τράπεζα, ως αρμόδια Εποπτική Αρχή, της αναθεώρησης των υφιστάμενων, στην Πράξη, κατευθύνσεων συμμόρφωσης, αλλά και τη θέσπιση νέων, προκειμένου, μέσω του νέου κειμένου που θα εκδοθεί, να συνεχίζει να επιτυγχάνεται η εύρυθμη λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων και η ασφαλής λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Ειδικότερα, κρίνουμε σκόπιμο το νέο κείμενο να συγκεντρώσει υπό μορφή βασικών αρχών όλες τις νομικές πράξεις και οδηγίες που κυκλοφόρησαν ή αναμένεται να κυκλοφορήσουν μετά την έκδοση της Πράξης, παρέχοντας ταυτόχρονα επαρκείς κατευθύνσεις στους χρηματοπιστωτικούς ομίλους, ώστε να αναπτύξουν πολιτικές, πρακτικές και διαδικασίες, ανάλογες του εύρους των δραστηριοτήτων τους, για το σκοπό επίτευξης των στόχων του ΣΕΕ, οι οποίες θα ενισχύουν, μεταξύ άλλων, τους θεσμούς:

- (α) της εταιρικής διακυβέρνησης,
- (β) της παραγωγής αξιόπιστης και έγκαιρης πληροφόρησης προς τους μετόχους-επενδυτές, και
- (γ) της ασφαλούς και αποτελεσματικής λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών ομίλων.

Στο πλαίσιο αυτό, πιστεύουμε ότι έχουν δημιουργηθεί πλέον οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ομοιόμορφη αντιμετώπιση των θεμάτων που αφορούν στις αρμοδιότητες, στην οργάνωση και στον τρόπο λειτουργίας του Διοικητικού Συμβουλίου, της Επιτροπής Ελέγχου, της Διοίκησης, της Δραστηριότητας Διαχείρισης Κινδύνων και της Δραστηριότητας Εσωτερικού Ελέγχου στα πιστωτικά ιδρύματα που είναι μητρικές εταιρείες χρηματοπιστωτικού ομίλου, ο οποίος περιλαμβάνει και ετερογενείς δραστηριότητες (όχι αμιγώς του χρηματοπιστωτικού φάσματος).

Ειδικότερα, κρίνουμε ότι κατά την αναθεώρηση της ΠΔ/ΤΕ πρέπει να αντιμετωπιστούν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

1. Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου σε επίπεδο τραπεζικού ομίλου

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, θεωρούμε ότι στη νέα Πράξη θα πρέπει να γίνει σαφής αναφορά στην ανάγκη ανάπτυξης, με μέριμνα του πιστωτικού ιδρύματος, ΣΕΕ σε επίπεδο Ομίλου, αλλά και σε καθεμία εκ των εταιρειών του, περιλαμβανομένων και εκείνων που ασκούν μη αμιγώς χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Έχοντας υπόψη τα προβλεπόμενα από την ήδη ισχύουσα Πράξη, θεωρούμε ότι το Διοικητικό Συμβούλιο του πιστωτικού ιδρύματος οφείλει να μεριμνά, ενώ η Διοίκησή του να είναι αρμόδια για την ανάπτυξη και τη λειτουργία ενός επαρκούς, αποδοτικού και αποτελεσματικού ΣΕΕ σε επίπεδο Ομίλου. Περαιτέρω, σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να αναπτυχθούν οι κατάλληλες διαδικασίες, τόσο από το Διοικητικό Συμβούλιο, όσο και από τη Διοίκηση, προκειμένου να καθίσταται δυνατόν να διαπιστώνεται από τρίτους (π.χ. αρμόδιες Εποπτικές Αρχές, εξωτερικούς ελεγκτές), η εκπλήρωση των σχετικών καθηκόντων των ως άνω οργάνων διοίκησης των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρούμε ότι, τουλάχιστον μια φορά το χρόνο, το Διοικητικό Συμβούλιο θα πρέπει να διαμορφώνει άποψη για την επάρκεια, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του ΣΕΕ σε επίπεδο ομίλου. Επιπλέον, η Διοίκηση θα πρέπει να μεριμνά ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες πολιτικές, πρακτικές και διαδικασίες, μέσω των οποίων θα ενημερώνεται για θέματα σχεδιασμού και εφαρμογής του ΣΕΕ στον όμιλο, προκειμένου να ενημερώνει σχετικά το Διοικητικό Συμβούλιο.

Αναγνωρίζοντας ωστόσο την ύπαρξη τραπεζικών ομίλων με σημαντικό αριθμό εταιρειών, θεωρούμε ότι το νέο κείμενο θα πρέπει να παρέχει τη δυνατότητα στη Διοίκηση να ενημερώνεται, αλλά και να ενημερώνει το Διοικητικό Συμβούλιο της μητρικής εταιρείας, για τα εν λόγω θέματα, βάσει κάποιου κριτηρίου σημαντικότητας (on a materiality basis), για το οποίο θα πρέπει να δοθούν συγκεκριμένες κατευθυντήριες οδηγίες από την Εποπτική Αρχή.

Πέραν των παραπάνω και για το σκοπό της υποβοήθησης της Διοίκησης στη διαμόρφωση άποψης σχετικά με το βαθμό συμμόρφωσης, αφενός με το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο που διέπει τις εταιρείες του Ομίλου και αφετέρου με τους εσωτερικούς κανονισμούς που διέπουν τη λειτουργία τους, θα πρέπει να εξεταστεί η θεσμοθέτηση Μονάδας Κανονιστικής Συμμόρφωσης (Compliance Unit), κάτι που αποτελεί διεθνή πρακτική. Ο επικεφαλής της Μονάδας Κανονιστικής Συμμόρφωσης (Compliance Officer) θα πρέπει να αναφέρεται απευθείας στη Διοίκηση, ενώ θα πρέπει να καθοριστούν επαρκώς οι βασικές αρχές που θα διέπουν τη δραστηριότητα, τόσο του ιδίου, όσο και της Μονάδας Κανονιστικής Συμμόρφωσης, σύμφωνα με το σχετικό κείμενο της Επιτροπής της Βασιλείας.

Τέλος, θεωρούμε ότι έχουν ωριμάσει πλέον και στη χώρα μας οι συνθήκες για την καθιέρωση ενός ενιαίου πλαισίου καταγραφής και αξιολόγησης του ΣΕΕ, τόσο σε επίπεδο ομίλου, όσο και σε κάθε εταιρεία αυτού, ανάλογου με εκείνα που έχουν υιοθετηθεί διεθνώς (π.χ. COSO). Κρίνουμε ότι με τον τρόπο αυτό θα υποβοηθηθούν αφενός τα αρμόδια συλλογικά όργανα και οι μονάδες των εταιρειών του ομίλου και αφετέρου οι Εποπτικές Αρχές στο έργο τους.

2. Επιτροπές του Διοικητικού Συμβουλίου

Για την υποβοήθηση του ως άνω έργου του Διοικητικού Συμβουλίου, κρίνουμε σκόπιμο να θεσμοθετηθεί η Επιτροπή Αμοιβών (Remuneration Committee) και να ενισχυθούν οι αρμοδιότητες της Επιτροπής Ελέγχου στο πιστωτικό ίδρυμα.

Συγκεκριμένα, θεωρούμε ότι έργο της Επιτροπής Αμοιβών του πιστωτικού ιδρύματος πρέπει να αποτελεί η αξιολόγηση των ανώτατων Διευθυντικών στελεχών του και η επικύρωση του ύψους των πάσης φύσεως αμοιβών τους, ενώ ως προς τα ανώτατα διευθυντικά στελέχη των εταιρειών του ομίλου πρέπει τουλάχιστον να λαμβάνει γνώση των αμοιβών τους. Στην Επιτροπή Αμοιβών, σύμφωνα και με τη διεθνή πρακτική, σκόπιμο είναι να μετέχουν μη εκτελεστικά και ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

Η Επιτροπή Ελέγχου του πιστωτικού ιδρύματος, λόγω του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζει στη λειτουργία του ΣΕΕ, αλλά και για λόγους εναρμόνισης με τις τελευταίες εξελίξεις σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης που αφορούν τις εισηγμένες στο ΧΑ εταιρείες, προτείνουμε να αποτελείται πλέον από μη εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Ακόμη, κρίνουμε ότι τουλάχιστον ένα από αυτά πρέπει να διαθέτει επαρκή κατάρτιση και εμπειρία σε θέματα ελέγχου λογιστικών καταστάσεων τραπεζικών οργανισμών. Επιπλέον, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον άλλα μέλη της Επιτροπής πρέπει να διαθέτουν γνώσεις και εμπειρίες που σχετίζονται με άλλες σημαντικές δραστηριότητες του πιστωτικού ιδρύματος (π.χ. θέματα διαχείρισης κινδύνων).

Επίσης, θεωρούμε ότι οι βασικές αρμοδιότητες της Επιτροπής Ελέγχου του πιστωτικού ιδρύματος ως μητρικής εταιρείας του ομίλου, θα πρέπει να εμπλουτιστούν ώστε να περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

(α) Τη διαμόρφωση άποψης, μέσω των εκθέσεων της Μονάδας Εσωτερικής Επιθεώρησης του πιστωτικού ιδρύματος, σχετικά με την αξιολόγηση της επάρκειας και αποτελεσματικότητας του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου σε επίπεδο ομίλου, και ειδικότερα των πολιτικών, πρακτικών και διαδικασιών που αφορούν σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης.

(β) Τη διατύπωση άποψης για την επιλογή των ορκωτών ελεγκτών, των εξωτερικών συμβούλων-ελεγκτών, τον προσδιορισμό του εύρους του έργου τους, καθώς και τα θέματα των αμοιβών τους.

(γ) Τη μέριμνα για την ανάπτυξη διαύλων πληροφόρησης (whistle blowing information), μέσω των οποίων οι υπάλληλοι της εταιρείας μπορούν, χωρίς να αποκαλύπτονται τα στοιχεία τους, να ενημερώνουν τα μέλη της Επιτροπής για οποιαδήποτε αντικανονική ενέργεια υποπίπτει στην αντίληψή τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και ειδικότερα για τις ενέργειες εκείνες που έχουν επίπτωση στην κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων.

Στο βαθμό που η Επιτροπή Ελέγχου θα ασκεί τις παραπάνω αρμοδιότητες με αποτελεσματικότητα, θα παρέχεται η δυνατότητα στο Διοικητικό Συμβούλιο να αξιολογεί την πληρότητα της ενημέρωσης που λαμβάνει για τα εν λόγω θέματα από τη Διοίκηση.

3. Πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων

Λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθύνσεις για το σχεδιασμό και την εφαρμογή του ΣΕΕ σχετικά με θέματα διαχείρισης κινδύνων, όπως προκύπτουν από τις οδηγίες του νέου Συμφώνου της Επιτροπής της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια, θεωρούμε ότι το νέο κείμενο της Πράξης θα πρέπει να περιγράφει ένα επαρκές πλαίσιο Αρχών, βάσει του οποίου οι Διοικήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων θα δημιουργήσουν επαρκείς δομές σε επίπεδο ομίλου, που θα διευκολύνουν την ανάπτυξη: (α) των κατάλληλων πολιτικών, πρακτικών και διαδικασιών για τον εντοπισμό, τη μέτρηση, την παρακολούθηση και τη διαχείριση όλων των αναλαμβανόμενων κινδύνων που συνδέονται με τις δραστηριότητες και τις στρατηγικές επιλογές του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου, και (β) ενός Συστήματος Εσωτερικής Αξιολόγησης της Κεφαλαιακής Επάρκειας (ΣΕΑΚΕ) σε επίπεδο πιστωτικού ιδρύματος και ομίλου.

Κατά την άποψή μας, οι εν λόγω δομές αφορούν στη θεσμοθέτηση των, προαιρετικών στην υφιστάμενη Πράξη, Επιτροπών Διαχείρισης Κινδύνων (Risk Management Committee) και Διαχείρισης Ενεργητικού-Παθητικού (ALCO) και στην ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της Μονάδας Διαχείρισης Κινδύνων. Θεωρούμε ότι οι εν λόγω Επιτροπές πρέπει να συνδράμουν τη Διοίκηση, διατυπώνοντας κατάλληλες εισηγήσεις σε αυτήν, προκειμένου να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί στο πιστωτικό ίδρυμα και στον όμιλο κατάλληλο πλαίσιο για τη διαχείριση των κινδύνων. Έχοντας υπόψη ότι, βάσει της συνήθους πρακτικής για τις αρμοδιότητες των εν λόγω Επιτροπών, δεν αξιολογείται το σύνολο των κινδύνων που αναλαμβάνονται από το πιστωτικό ίδρυμα και τον όμιλο (π.χ. κίνδυνοι από τη λειτουργία των μηχανογραφικών συστημάτων, κίνδυνοι που συνδέονται με την εφαρμογή των διαδικασιών κατάρτισης οικονομικών καταστάσεων και ενημέρωσης των επενδυτών), θεωρούμε χρήσιμη τη θεσμοθέτηση Επιτροπών, οι οποίες θα επιλαμβάνονται των προαναφερθέντων σημαντικών θεμάτων, σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα.

Αν και με την υφιστάμενη Πράξη θεσμοθετήθηκε η Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων, εντούτοις δεν αναγνωριζόταν επαρκώς ο σημαντικός ρόλος που αυτή διαδραματίζει στη δραστηριότητα διαχείρισης των κινδύνων, κυρίως του πιστωτικού, του λειτουργικού και του κινδύνου αγοράς. Ως εκ τούτου, το νέο κείμενο πρέπει να διαμορφώνει ένα επαρκές πλαίσιο που θα διευκολύνει το έργο της Μονάδας, ειδικότερα ως προς:

- (α) τη μέτρηση των εν λόγω κινδύνων, καθώς και τον υπολογισμό και την παρακολούθηση της κεφαλαιακής επάρκειας του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου,
- (β) την παρακολούθηση της τήρησης του εγκεκριμένου πλαισίου ανάληψης κινδύνων από το πιστωτικό ίδρυμα και τον όμιλο,
- (γ) το πλαίσιο συνεργασίας της με τις υπόλοιπες Μονάδες του πιστωτικού ιδρύματος για την υποβολή προτάσεων προς τις προαναφερθείσες Επιτροπές, σχετικά με την υιοθέτηση υποδειγμάτων για τη μέτρηση των κινδύνων και την επικαιροποίηση των χρησιμοποιούμενων παραμέτρων σε αυτά.

Θεωρούμε ότι, για τη διευκόλυνση του έργου της, η Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων της μητρικής εταιρείας θα πρέπει να είναι αρμόδια για την εποπτεία και το συντονισμό της δραστηριότητας των αντίστοιχων Μονάδων στις θυγατρικές εταιρείες του ομίλου.

Τέλος, κρίνουμε σκόπιμο να ενσωματωθούν στο νέο κείμενο, οδηγίες που θα αφορούν στα ποιοτικά κριτήρια, που πρέπει να πληρούνται από τα πιστωτικά ιδρύματα για την ανάπτυξη και την υιοθέτηση εσωτερικών υποδειγμάτων για τη μέτρηση των κινδύνων αγοράς, πιστωτικού και λειτουργικού.

4. Μονάδα Εσωτερικής Επιθεώρησης

Συνεκτιμώντας τα παραπάνω, κρίνουμε απαραίτητο στο κείμενο της νέας Πράξης να ενισχυθεί το υφιστάμενο πλαίσιο αρμοδιοτήτων της ΜΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος, λαμβάνοντας για το σκοπό αυτό υπόψη το σχετικό κείμενο της Επιτροπής της Βασιλείας.

Ειδικότερα, θεωρούμε ότι πρέπει να διασαφηνιστεί ότι η αποστολή της ΜΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος συνίσταται στη συστηματική και ανεξάρτητη αξιολόγηση του ΣΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος και του ομίλου, προκειμένου να διατυπώνει αντικειμενική και ανεξάρτητη άποψη προς το Διοικητικό Συμβούλιο για την επάρκεια, αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα του ΣΕΕ. Η διατύπωση αυτή αφορά κυρίως στην παροχή υπηρεσιών διασφάλισης (assurance) προς το Διοικητικό Συμβούλιο και είναι σύμφωνη με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου. Για το σκοπό της εκπλήρωσης της εν λόγω αποστολής με αποτελεσματικότητα, η ΜΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος πρέπει να είναι αρμόδια για την εποπτεία και το συντονισμό της δραστηριότητας των αντιστοίχων Μονάδων στις εταιρείες του ομίλου.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, αλλά και όσα έχουν διατυπωθεί στο Ν. 3016/2002 και την Απόφαση Επιτροπής Τραπεζικών & Πιστωτικών Θεμάτων 154/2003, θεωρούμε ότι η εποπτεία της δραστηριότητας της ΜΕΕ του πιστωτικού ιδρύματος πρέπει να ασκείται από το Διοικητικό Συμβούλιο, μέσω της Επιτροπής Ελέγχου, προς το οποίο, εξάλλου, πρέπει να αναφέρεται ο επικεφαλής της ΜΕΕ. Επίσης, για την αποτελεσματική εκπλήρωση της αποστολής της, θεωρούμε ότι στο νέο κείμενο πρέπει να διατυπώνεται ρητά ότι υφίσταται πλαίσιο συνεργασίας και γραμμές επικοινωνίας με τη Διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος και με τα Διοικητικά Συμβούλια και τις Επιτροπές Ελέγχου των λοιπών εταιρειών του ομίλου. Ακόμη, πρέπει να προβλέπεται η δυνατότητα παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών από τη ΜΕΕ για θέματα ανασχεδιασμού της οργάνωσης και της λειτουργίας του ΣΕΕ, τόσο στο πιστωτικό ίδρυμα όσο και σε επίπεδο ομίλου (π.χ. παροχή συμβουλών για την υιοθέτηση ελεγκτικών διαδικασιών σε περιπτώσεις αναδιοργάνωσης και επέκτασης των δραστηριοτήτων του ομίλου, περιλαμβανομένων και των περιπτώσεων συγχωνεύσεων και εξαγορών).

Παράλληλα και ενόψει της ανάγκης εναρμόνισης του ΣΕΕ με τις απαιτήσεις που προκύπτουν από το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια, στη νέα Πράξη πρέπει να προσδιοριστεί με σαφήνεια το πλαίσιο αρμοδιοτήτων της ΜΕΕ για τη συστηματική και ανεξάρτητη αξιολόγηση της δραστηριότητας διαχείρισης κινδύνων στον όμιλο, απ' όπου θα προκύπτει και το πλαίσιο συνεργασίας της με τις Μονάδες Διαχείρισης Κινδύνων. Ειδικότερα, θεωρούμε ότι πρέπει να διασαφηνιστεί κατά πόσον η ΜΕΕ είναι αρμόδια να πιστοποιεί, κατά τις αξιολογήσεις που διενεργεί, τις διαδικασίες και τις μεθοδολογίες/υποδείγματα που χρησιμοποιούνται, αφενός για τον υπολογισμό της έκθεσης σε κίνδυνο (αγοράς,

πιστωτικό, λειτουργικό) που απορρέει από τις δραστηριότητες του ομίλου και αφετέρου για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων στον όμιλο. Επιπλέον, σκόπιμο είναι να θεσπιστούν κριτήρια και να δοθούν κατευθύνσεις, βάσει των οποίων η ΜΜΕ θα αξιολογεί την πληρότητα, εγκυρότητα και επικαιρότητα των πληροφοριακών στοιχείων και αναφορών που γνωστοποιούνται από το πιστωτικό ίδρυμα και τις εταιρείες του ομίλου προς κάθε κατεύθυνση.

Επίσης, και εφόσον υιοθετηθεί η προαναφερθείσα πρότασή μας για το θεσμό του Compliance Officer, πρέπει να καθοριστεί το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων της ΜΕΕ για θέματα ελέγχου της συμμόρφωσης του πιστωτικού ιδρύματος και των εταιρειών του ομίλου με το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους.

Τέλος, στο νέο κείμενο πρέπει να καθοριστεί πλαίσιο συνεργασίας της ΜΕΕ με τους εξωτερικούς ελεγκτές των εταιρειών του Ομίλου (π.χ. συντονισμός ελεγκτικών δραστηριοτήτων, διάυλοι επικοινωνίας για την άμεση αντιμετώπιση θεμάτων), καθώς και με τις αρμόδιες κατά τόπους Εποπτικές Αρχές. Σχετικές κατευθύνσεις δίνονται σε κείμενα της Επιτροπής της Βασιλείας.

Όπως ήδη έχουμε προαναφέρει, θεωρούμε ότι έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για την κατάρτιση ενός νέου κειμένου που θα αντικαταστήσει την ΠΔ/ΤΕ 2438/98. Κατά την άποψή μας, το νέο κείμενο πρέπει να είναι σύμφωνο με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές που αφορούν σε Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου και να αφορά σε Χρηματοπιστωτικούς Ομίλους Ετερογενών Δραστηριοτήτων. Αναγνωρίζοντας ότι ενδέχεται να μην είναι εφικτό από όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας να συμμορφωθούν άμεσα με τις συναφείς οδηγίες, θεωρούμε ότι πρέπει να δίνεται σε αυτά η δυνατότητα, εφόσον δεν συμμορφωθούν, να εξηγήσουν τους λόγους της μη συμμόρφωσής τους, προκειμένου να λάβουν τη σχετική έγκριση από την Εποπτική Αρχή (comply or explain).

Τέλος, θεωρούμε ότι, σε μεταγενέστερο χρόνο, θα ήταν χρήσιμη η έκδοση από την Κεντρική Τράπεζα, σε συνεργασία με την Ένωση Ελληνικών Τραπεζών και τα πιστωτικά ιδρύματα, συμβουλευτικών κειμένων σχετικά με το προτεινόμενο για τη χώρα μας βέλτιστο πλαίσιο πολιτικών για τα επιμέρους θέματα που θα θίγονται στο κείμενο της νέας Πράξης.

Η σημασία της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (corporate social responsibility) και η εφαρμογή της στον τραπεζικό τομέα

Σκοποί του σεμιναρίου:

- Να παρουσιάσει και να αναλύσει την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, εργαλεία για την αποτελεσματική διαχείρισή της, καθώς και βέλτιστες πρακτικές που ήδη εφαρμόζονται από τις μεγαλύτερες και πιο γνωστές επιχειρήσεις και τράπεζες σε όλο τον κόσμο.
- Να προσφέρει στους συμμετέχοντες μια πρώτη εικόνα για την εφαρμογή και την ενσωμάτωση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και των χαρακτηριστικών της στην εταιρική πολιτική και στρατηγική, καθώς και στις διαδικασίες κάθε οργανισμού.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σίνα 11, 106 80 Αθήνα
Τηλ: 210 3386404
e-mail: eti@hba.gr
URL: <http://www.hba.gr>

Τίτλοι Περιεχομένων:

- Η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.
- Τα οφέλη και η σημασία της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.
- Παράγοντες που οδήγησαν στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.
- Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη διαμόρφωση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.
- Μοντέλα Μάνατζμεντ και άλλα εργαλεία για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.
- Βέλτιστες Πρακτικές από γνωστά case studies κορυφαίων επιχειρήσεων στην Ευρώπη και την Αμερική.

Απευθύνεται σε όλα τα ανώτερα και ανώτατα στελέχη επιχειρήσεων, όπως:

- Γενικούς Διευθυντές,
- Διευθυντές Μάρκετινγκ και Δημοσίων Σχέσεων,
- Υπεύθυνους Ποιοτικών και Περιβαλλοντικών Συστημάτων, που είτε θέλουν να εντάξουν και να οργανώσουν δραστηριότητες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είτε θέλουν να εμπλουτίσουν τις ήδη υπάρχουσες.

Διάρκεια: 16 ώρες

Πλαίσιο ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς

ΤΟΥ **ΙΩΑΝΝΗ Χ. ΚΥΡΙΑΖΟΓΛΟΥ**

Ειδικού Συμβούλου Επιχειρήσεων σε θέματα διοίκησης επιχειρήσεων, πληροφορικής και εσωτερικού ελέγχου

«Ο πλούτος ακολουθεί για λίγο μόνο χρόνο αυτούς που απόκτησαν χρήματα από αρπαγή, όταν το κέρδος ξελογιάσει το νου των ανθρώπων και όταν η αναίδεια κάνει πέρα τη σεμνότητα. Αυτού του είδους τους ανθρώπους οι θεοί τους αμαυρώνουν και μειώνουν την περιουσία τους».

Ησίοδος¹

Εισαγωγή

Ζούμε σε μια μεταβιομηχανική κοινωνία, την κοινωνία της γνώσης, την κοινωνία της πληροφορίας. Ο νέος τρόπος ζωής χαρακτηρίζεται από κοινωνικά φαινόμενα, όπως:

1. Παγκοσμιοποίηση αγορών
2. Απελευθέρωση αγορών
3. Οικονομία των υπηρεσιών²
4. Ταχύτατες εξελίξεις στην τεχνολογία πληροφορικής, επικοινωνιών, όπως και στις επιστήμες (π.χ. βιολογία, ιατρική, διοίκηση)
5. Πλουραλισμό στην πληροφόρηση
6. Αύξηση της επιρροής των καταναλωτών και εστίαση στις ανάγκες τους
7. Διαφοροποίηση των αναγκών και αύξηση των προσδοκιών εξυπηρέτησης των πολιτών
8. Αποδυνάμωση της παραδοσιακής κεντρικής οργάνωσης του κράτους και προσανατολισμό προς ένα μοντέλο οργάνωσης πιο αποκεντρωτικό

¹ Ησίοδος «Έργα και Ημέραι», 318-326.

² «Οικονομία των Υπηρεσιών» είναι «Μια δραστηριότητα ή σειρά δραστηριοτήτων άυλης φύσης (intangible nature) που διέπουν τις συναλλαγές μεταξύ πελατών και εργαζομένων στην παροχή υπηρεσιών (service employees) σε συνδυασμό με τη χρήση φυσικών πόρων, αγαθών και συστημάτων προμηθευτών υπηρεσιών (service providers) και τα οποία παρέχονται ως λύσεις σε προβλήματα πελατών», σύμφωνα με τα αναφερόμενα στα βιβλία και άρθρα των Gronroos, Quinn, Sasser, ((a) Gronroos, Christian: Service Management and Marketing, Lexington Books, Mass, USA, 1990., (b) Quinn, J.B. and Gagnon, C.E.: "Will Services Follow Manufacturing into Decline", Harvard Business Review, USA, November, December 1986, pp. 95-103., (c) Sasser, Earl et al: Management in Service Operations, Allyn and Bacon, Boston, Mass, USA, 1978).

Όλα αυτά αλληλοσυνδεόμενα διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας, της οικονομίας, των αγροτικών, βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων, των τραπεζών, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, των οργανισμών δηmosίου συμφέροντος, των κοινοτήτων, των πολιτών κ.ά.

Αναδεικνύονται πιο σύνθετοι ρόλοι για το κράτος (κεντρική και περιφερειακές διοικήσεις, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.), τις βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις (μικρές, μεσαίες, μεγάλες, εθνικής και παγκόσμιας εμβέλειας), τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τους οργανισμούς (δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου συμφέροντος), που είναι οι βασικοί συντελεστές στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, την ευημερία και εξέλιξη σε όλους τους τομείς και πεδία εφαρμογής.

Λόγοι ανάπτυξης και εφαρμογής ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς

Μετά την πτώχευση και των ομίλων Enron, Τράπεζα Barings, World Com., Global Crossing, Ahold κ.λπ., κατέστη πλέον σαφές σε όλους (τράπεζες, επιχειρήσεις, οργανισμούς, εργαζομένους, πολίτες, stakeholders, διοίκηση, πολιτική ηγεσία, διεθνείς οργανισμούς, επενδυτές κ.λπ.) ότι απαιτείται ποιότητα διοίκησης και διακυβέρνησης στο ανώτατο επίπεδο της ιεραρχίας της οργάνωσης, δηλαδή το διοικητικό συμβούλιο και τον ανώτατο εκτελεστικό διευθυντή (Chief Executive Officer).

Διάφορες κατευθυντήριες γραμμές και οδηγίες για την ενίσχυση της υπευθυνότητας, λογοδοσίας, διαφάνειας, ηθικής, ελέγχου κ.λπ. του Διοικητικού Συμβουλίου έχουν δημιουργηθεί και προωθηθεί από διεθνείς οργανισμούς (π.χ. ΟΟΣΑ, Διεθνής Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Επιτροπή της Βασιλείας κ.λπ.), καθώς και από διεθνείς ρυθμιστικές αρχές (π.χ. New York Stock Exchange, ΗΠΑ). Χαρακτηριστικά αναφέρονται η Οδηγία για την Εταιρική Διακυβέρνηση³ και ο Νόμος Sarbanes-Oxley. Αυτές οι οδηγίες διακυβέρνησης, ελέγχου διαφάνειας και λογοδοσίας, για την παροχή συγκεκριμένων στοιχείων και για την αξιολόγησή τους με βάση την επίτευξη της στρατηγικής και των στόχων, θέτουν, μεταξύ άλλων, προϋποθέσεις για την ηθική επιχειρηματική συμπεριφορά και τη μέτρηση της απόδοσης ολόκληρης της επιχείρησης, αλλά και του διοικητικού συμβουλίου και των ανωτάτων διευθυντών της.

Ο διάσημος διανοητής της διοικητικής επιστήμης Charles Handy υποστηρίζει ότι πρέπει να επανεξετάσουμε τις βασικές αρχές που διέπουν τις επιχειρήσεις και να αναρωτηθούμε εκ νέου ποιος είναι ο βασικός στόχος του επιχειρείν⁴. Το ίδιο ισχύει και για το ρόλο του κράτους, τόσο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και στο διεθνές περιβάλλον, με την προσέγγιση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, της εξυπηρέτησης από ένα σημείο (one-stop shop) και της παραχώρησης αρμοδιοτήτων σε τοπικές αρχές (περιφέρειες, νομαρχίες, δήμους κ.λπ.).

³ Για εξελίξεις σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης βλ.: (α) Μούζουλας, Σπήλιος: Εταιρική Διακυβέρνηση, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα, 2003. (β) OECD Principles of Corporate Governance (2004 version): www.oecd.org

⁴ Βλ. Handy, Charles: 'What's a business for?', Harvard Business Review, 12/2002, The age of paradox, Harvard Business School Press, 1994, Understanding Organizations, Oxford University Press, 1993.

Όλες αυτές οι νέες και ραγδαίως εφαρμοζόμενες προσεγγίσεις πηγάζουν από την ανάγκη για:

1. Ταχύτερη εξυπηρέτηση
2. Αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση (συνάρτηση κόστους με ωφέλειες)
3. Ενίσχυση της διαφάνειας και της ηθικής
4. Βελτίωση της απόδοσης λόγου (accountability) προς όλους τους παράγοντες της οικονομίας (πελάτες, πολίτες, νομοθετικές και ρυθμιστικές αρχές, ευρύτερη κοινωνία, αλλά και συγκεκριμένες κοινότητες, επενδυτές, stakeholders⁵ κ.λπ.)
5. Πιο ορθολογική διαχείριση πόρων
6. Συνεχική βελτιστοποίηση της ποιότητας εξυπηρέτησης⁶

Από τις ανάγκες αυτές δημιουργείται ένα πλαίσιο ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς (βλ. σχήμα), το οποίο βασίζεται στη θεμελιακή αντίληψη ότι, για την επίτευξη των ανωτέρω, απαιτείται η σχεδίαση και υλοποίηση ενός νέου μοντέλου επιχειρηματικής λειτουργίας (τραπεζών, εταιρειών και οργανισμών*), το οποίο θα έχει ως κύρια συστατικά: (α) το πλαίσιο ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς, και (β) το πλαίσιο μέτρησης της απόδοσης.

⁵ Stakeholders νοούνται οι έχοντες έννομο ενδιαφέρον στην επιτυχή, αποδοτική και αποτελεσματική λειτουργία μιας επιχείρησης (μικρής, μεσαίας, μεγάλης, τοπικής, διεθνούς, κ.λπ.) ή οργανισμού (δημοσίου συμφέροντος, κυβερνητικών υπηρεσιών, τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινής ωφέλειας, μη-κερδοφόρες οργανώσεις, μη-κυβερνητικούς οργανισμούς, κ.λπ.), όπως: μέτοχοι (shareholders), εργαζόμενοι (employees), δωρητές (donors), χρηματοδότες (funders), ρυθμιστικές αρχές (regulatory authorities), συνδικαλιστικές οργανώσεις (unions), προμηθευτές (suppliers), εκλεγμένοι εκπρόσωποι (elected officials), διορισμένα από την κυβέρνηση στελέχη (appointed officials), ασθενείς (patients), πολίτες (citizens), πελάτες (customers), μέσα (media), μη κυβερνητικές οργανώσεις (non-governmental organizations), κ.λπ. Όλοι οι stakeholders πρέπει να συνυπολογιστούν όταν αναπτύσσονται το όραμα (vision), η αποστολή (mission), οι αξίες (values), η στρατηγική (strategy) κ.λπ.

⁶ Η ποιότητα εξυπηρέτησης ορίζεται από τις εξής διαστάσεις (σύμφωνα με τους Fitzsimmons, James, A. & Fitzsimmons, Mona, J.: Service Management, Operations, Strategy, and Information Technology. McGraw-Hill, 2001) για την επίτευξη ικανοποίησης των πελατών: χρονική αμεσότητα, ακρίβεια, ανταπόκριση, διαβεβαίωση, συμπάθεια και λειτουργικές εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και συστήματα.

* Για λόγους συντομίας, στο εξής θα αναφερόμαστε σε «επιχειρήσεις», εννοώντας τράπεζες, οργανισμούς, εταιρίες, ΔΕΚΟ κ.λπ.

Στόχοι ενός συστήματος ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς

Οι στόχοι ενός συστήματος ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς καθορίζονται ως εξής:

1. Να βοηθήσει και να υποστηρίξει το Διοικητικό Συμβούλιο, τη Διοίκηση, αλλά και όλα τα στελέχη και το προσωπικό των επιχειρήσεων να εκπονήσουν και να εκτελέσουν, αντίστοιχα, τη στρατηγική και όλες τις απαιτούμενες εργασίες και δράσεις με τον πιο σωστό και αποτελεσματικό τρόπο, εντός ενός ενεργητικού επιχειρηματικού και ηθικού πλαισίου διακυβέρνησης.
2. Να ενισχύσει τη σωστή εταιρική διακυβέρνηση, διακυβέρνηση της πληροφορικής και διακυβέρνηση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την αποτελεσματική περάτωση όλων των λειτουργιών, συναλλαγών και δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
3. Να βελτιώσει την αποδοτικότητα της επιχείρησης και την επισκόπησή της (review) από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (κοινωνικούς και θεσμικούς εταίρους, ρυθμιστικές και κανονιστικές αρχές, επιτροπές ελέγχου, μετόχους κ.λπ.).
4. Να ενισχύσει τη χρήση των πιο αποτελεσματικών συστημάτων ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς, με την ανταλλαγή πρακτικών εμπειριών από διαφορετικά επιχειρηματικά, κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλοντα.

Το σύστημα της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς σχεδιάζεται και εφαρμόζεται στην πράξη δια μέσου του πλαισίου διακυβέρνησης, της ανάπτυξης κουλτούρας ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς, της δήλωσης αξιών και του κώδικα ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς, όπως αναλύονται (συνοπτικά) στη συνέχεια, εκτός του κώδικα ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς (που δεν είναι δυνατόν να αναλυθεί στο πλαίσιο ενός σύντομου άρθρου).

Πλαίσιο διακυβέρνησης

Η έννοια της διακυβέρνησης έχει δύο διαστάσεις στη διεθνή επιχειρηματική πρακτική και οργανωσιακή θεωρία: εταιρική διακυβέρνηση (corporate/enterprise governance) και διακυβέρνηση της πληροφορικής (information technology governance).

Η διακυβέρνηση είναι ένα πλαίσιο αρχών, με βάση το οποίο οργανώνεται, λειτουργεί και διοικείται μια επιχείρηση ή οργανισμός ή μία λειτουργία (π.χ. πληροφορική). Σκοπός της διακυβέρνησης είναι η διαφύλαξη και ικανοποίηση όλων των έννομων συμφερόντων, εντός και εκτός της συγκεκριμένης οργάνωσης κάθε επιχείρησης/οργανισμού. Υπάρχουν πολλές Οδηγίες (π.χ. CADBURY (UK), ΟΟΣΑ, SARBANES-OXLEY Act (USA)) που αφορούν τη διακυβέρνηση και ιδιαίτερα των ανώνυμων εταιρειών σε όλες τις μοντέρνες κοινωνίες και οικονομίες. Συνήθως οι αρχές και οι αξίες που συνθέτουν την έννοια της εταιρικής διακυβέρνησης καθορίζουν τα θέματα:

1. Λειτουργίας και αρμοδιοτήτων του Διοικητικού Συμβουλίου
2. Κανονισμού Λειτουργίας της επιχείρησης/οργανισμού
3. Εσωτερικού ελέγχου
4. Επιτροπών Διοικητικού Συμβουλίου και
5. Επικοινωνίας και πληροφόρησης

Με βάση τις παραπάνω αρχές και αξίες, διαμορφώνεται και το πλαίσιο απόδοσης της επιχείρησης και καθορίζεται ο τρόπος που αυτό δημιουργείται και λειτουργεί για σκοπούς σωστής λειτουργίας και βελτίωσης της επιχείρησης.

Η διακυβέρνηση της πληροφορικής έχει ως αντικείμενο τα θέματα της διοίκησης της πληροφορικής και της διαχείρισης των συστημάτων της και αποτελεί μέρος της εταιρικής διακυβέρνησης. Οι επιχειρήσεις που είναι ενταγμένες σε χρηματιστήρια (ισχύει και για την Ελλάδα) έχουν την υποχρέωση να διαθέτουν Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας, ο οποίος καταρτίζεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της επιχείρησης και θα πρέπει να περιλαμβάνει ως ελάχιστο περιεχόμενο:

1. τη διάρθρωση των υπηρεσιών της επιχείρησης,
2. τα αντικείμενά τους και τη σχέση μεταξύ τους,
3. τις αρμοδιότητες των εκτελεστικών και μη μελών του Διοικητικού Συμβουλίου,
4. τις διαδικασίες πρόσληψης των διευθυντικών στελεχών και την αξιολόγηση της απόδοσής τους,
5. τις διαδικασίες παρακολούθησης των συναλλαγών συγκεκριμένων προσώπων, λόγω εσωτερικής πληροφόρησής τους για τις κινητές αξίες της επιχείρησης,
6. τις διαδικασίες προαναγγελίας και δημόσιας γνωστοποίησης σημαντικών συναλλαγών,
7. τους κανόνες που διέπουν τις συναλλαγές μεταξύ των συνδεδεμένων εταιρειών, και
8. την παρακολούθηση της συνολικής απόδοσης της επιχείρησης, της διοίκησης και του προσωπικού.

Ανάπτυξη κουλτούρας ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς

Η ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής κουλτούρας ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς σε οποιαδήποτε επιχείρηση απαιτεί προσπάθεια, εγρήγορση και ενέργειες παρακίνησης εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου, της Διοίκησης και του προσωπικού σε διαχρονική βάση. Για την αποτελεσματική εφαρμογή της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς, η οποία θα οδηγήσει σε βελτίωση των προϊόντων και υπηρεσιών, απαιτείται μια σειρά παρεμβάσεων προκειμένου να αναπτυχθεί η σωστή κουλτούρα για την οργάνωση κάθε επιχείρησης. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν τα κάτωθι:

1. Διασφάλιση ότι όλο το προσωπικό γνωρίζει τόσο τους στόχους, τις στρατηγικές και τις προτεραιότητες της επιχείρησης, όσο και το τι αναμένεται από αυτό και πώς μπορεί να συμβάλει στην επίτευξή τους.
2. Αποφυγή υπερφόρτωσης του προσωπικού με πάρα πολλούς επιχειρησιακούς στόχους (οικονομικούς, πωλήσεων, πελατών, ηθικούς, απόδοσης κ.λπ.) και μακρόπνοα μη ισορροπημένα σχέδια, άρα αντιπαγωγικά.
3. Διασφάλιση ότι η παραγωγικότητα του Διοικητικού Συμβουλίου, της Διοίκησης και του προσωπικού θα αμείβεται με βάση ένα επαγγελματικό, ηθικό, δίκαιο και αξιοκρατικό σύστημα αμοιβών. Με τον τρόπο αυτό και η παραγωγικότητα θα ενισχύεται και η απόδοση θα βελτιώνεται.
4. Αιτιολόγηση των ωφελειών της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς με την παροχή κινήτρων απόδοσης και τη διασφάλιση συλλογικής δέσμευσης για την αξιοποίηση του προσωπικού και επιχειρησιακών πόρων πέραν των οικονομικών, όπως: δίκαιη και ισορροπημένη συμμετοχή του εμπλεκόμενου προσωπικού στις αποφάσεις, επικοινωνία του προσωπικού με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, συμμετοχή του προσωπικού σε δραστηριότητες άλλων τμημάτων μέσω επιτροπών κ.λπ.
5. Δέσμευση προς την εφαρμογή του κώδικα ηθικής και παραδειγματική επαγγελματική συμπεριφορά από τη Διοίκηση της επιχείρησης, καθώς και συνεχής υποστήριξη και μόνιτη της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς από όλα τα επίπεδα της Διοίκησης.

6. Επικοινωνία, υποστήριξη και επίλυση όλων των θεμάτων και προβλημάτων που ανακύπτουν στην εφαρμογή της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς σε συνεχή και ανοικτή βάση, με πόρους, συστήματα, τεχνικές, μέσα επίλυσης διαφορών, συνδρομή εξωτερικών συμβούλων κ.λπ.

«Δηλώσεις αξιών»

Η «δήλωση αξιών», ως ρητή και δημόσια διατύπωση αξιών, εκφράζει τις βασικές αξίες που απαρτίζουν την κουλτούρα της επιχείρησης, εντός του πλαισίου διοίκησης της στρατηγικής⁷ του συγκεκριμένου οργανισμού. Οι βασικές αξίες είναι αυτές που προωθούν δυναμικά τις κρίσιμες προτεραιότητες της κάθε επιχείρησης και καθορίζουν τον τρόπο που όλο το προσωπικό και η Διοίκηση αντιδρούν με βάση τις αξίες αυτές.

Ο καθορισμός των αξιών πρέπει να αντικατοπτρίζει την αξία που δίνει η επιχείρηση στους πελάτες, μετόχους, ενδιαφερόμενες ομάδες (stakeholders), προσωπικό και κοινότητα, στην οποία λειτουργεί. Οι αξίες δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις έξι και πρέπει να διέπουν όλες τις λειτουργίες της επιχείρησης. Η διατύπωσή τους πρέπει να γίνει σε συμμετοχική βάση, σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης.

Παραδείγματα δηλώσεων αξιών επιχειρήσεων:

1. *«Είμαστε υπερήφανοι για τις υπηρεσίες που προσφέρουμε και για την ηγετική μας θέση, Σεβόμαστε και δίνουμε αξία στους ανθρώπους, Παρέχουμε αξία στους πελάτες μας και Παρέχουμε πληροφόρηση με ποιότητα και εγκυρότητα».*
2. *«Μας διέπουν οι εξής αξίες: Σεβασμός, Ειλικρίνεια, Συνεργασία, Μάθηση για να είμαστε σε ηγετική θέση και Πνεύμα νίκης».*

⁷ Το πλαίσιο διοίκησης της στρατηγικής αποτελείται από τα εξής: (α) δήλωση οράματος, αποστολής και αξιών, (β) εκπόνηση στρατηγικής και καθορισμός στόχων, (γ) επίτευξη των στρατηγικών σχεδίων και στόχων, και (δ) παρακολούθηση απόδοσης, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση-βελτίωση.

Τελικά σχόλια και συμπέρασμα

Τα τραπεζικά ιδρύματα, οι εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις (μικρές, μεσαίες, μεγάλες), οι όμιλοι επιχειρήσεων (εθνικής, διεθνικής εμβέλειας), οι κυβερνήσεις (υπουργεία, τοπική αυτοδιοίκηση, νομαρχίες, ανεξάρτητες αρχές και άλλοι φορείς), οι διεθνείς οργανισμοί (Παγκόσμια Τράπεζα, ΟΟΣΑ κ.λπ.), οι κοινοφελείς επιχειρήσεις (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.λπ.), οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, κ.ά. δαπάνησαν στον 20ό αιώνα υπέρογκα ποσά, πόρους και προσπάθειες, για να διαχειριστούν την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα τους. Για την Ελλάδα μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι αυτό ισχύει ακόμη, αν και δεν υπάρχουν τα ανάλογα διαθέσιμα στοιχεία, πέραν ορισμένων μελετών και νομοθετικών προσπαθειών.

Δεδομένης της κατεύθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας για μετάβαση σε μία οικονομία των υπηρεσιών στον 21ο αιώνα, οι σύγχρονες επιχειρήσεις και τα κράτη (τουλάχιστον της Ευρώπης) που προσδοκούν και σχεδιάζουν καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών και πολιτών τους, χρειάζονται νέα και δοκιμασμένα εργαλεία, προσεγγίσεις και αντιλήψεις για να υπάρχουν, να λειτουργούν αποτελεσματικά και να αναπτύσσονται σε ένα περιβάλλον ρευστότητας, αλλά και αειφόρου ανάπτυξης.

Ωστόσο τα μοντέλα με τα οποία λειτουργούν οι επιχειρήσεις και οι άνθρωποι είναι διαφορετικά. Οι επιχειρήσεις σκέπτονται, σχεδιάζουν, υλοποιούν και λειτουργούν με βάση την τεχνολογία: προχωρημένα συστήματα πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (CRM, ERP, DSS, Intelligence Systems, Call Centers, κ.λπ.), νέες μορφές δικτύων (Wireless, Satellite, Data Communication, Internet, Mobile Computing, WAN κ.λπ.), νέες γραμμές παραγωγής και διακίνησης (online banking, mobile banking, manufacturing and logistics), νέες οργανωσιακές δομές έρευνας (collaborative, co-operating, multi-partnership, outsourcing κ.λπ.), αλλά και με νέες μεθόδους διοίκησης και οικονομικής απόδοσης. Οι άνθρωποι (πελάτες, πολίτες, καταναλωτές, χορηγοί, μέλη κοινοτήτων, επενδυτές, μέτοχοι, stakeholders κ.λπ.) σκέπτονται, σχεδιάζουν, ενεργούν, δρουν, υλοποιούν και λειτουργούν με βάση τις **ανθρώπινες αξίες**: όραμα, αποστολή, αξίες, ελπίδες, όνειρα, επιθυμίες, πνευματική γαλήνη, οικογένεια, τρόπος ζωής, διασκέδαση, ψυχαγωγία, ανάγκες ολοκλήρωσης, προσωπικές και κοινωνικές δραστηριότητες, προσδοκίες, μη διασταυρωμένες πληροφορίες κ.λπ.

Γι' αυτό, πολλές φορές υφίσταται χάσμα στην εύρυθμη επίτευξη και ολοκλήρωση των συναλλαγών μεταξύ των δύο οντοτήτων (επιχειρήσεων και ανθρώπων) και γι' αυτό επίσης χρειάζονται νέα και δοκιμασμένα εργαλεία, εννοιολογικά πλαίσια, προσεγγίσεις και αντιλήψεις.

Το σύστημα ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς με βάση έναν κώδικα ηθικής είναι ίσως ένα πρόσφορο και αποτελεσματικό πλαίσιο, που όπως έχει αποδειχθεί στην πράξη, ενώνει αυτό το χάσμα των δύο μοντέλων και συμβάλλει τα μέγιστα στην παροχή αξίας από τις επιχειρήσεις στους συναλλασσόμενους (πελάτες, πολίτες, κ.λπ.), αλλά και στην απόδοσή τους, σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη⁸. Για να επιτύχει όμως το πλαίσιο της ηθικής σε κάθε επιχείρηση, απαιτείται μια σειρά τεχνικών, μεθόδων, εννοιών και υποστηρικτικών μηχανισμών. Τα εννοιολογικά εργαλεία της διακυβέρνησης, της στρατηγικής, των δη-

⁸ Βλ. Τη μελέτη του ASPEN Institute (ΗΠΑ): Deriving values from corporate values, 2/2005.

λώσεων αξιών και του κώδικα ηθικής ίσως είναι τα πιο απαραίτητα και κρίσιμα. Χωρίς διακυβέρνηση η οργάνωση δεν έχει όραμα, αποστολή και αξίες. Χωρίς στρατηγική δεν έχει πορεία, αρχή και επίτευξη στόχων. Χωρίς αξίες και κώδικα ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς δεν έχει την απαραίτητη ψυχική υποδομή και υπόσταση, για τα σωστά αποτελέσματα και απόδοση.

Χρειάζεται ο συνδυασμός και των τεσσάρων για να επενεργήσει θετικά η όλη προσπάθεια μείωσης του χάσματος εξυπηρέτησης μεταξύ των δύο συναλλασσομένων οντοτήτων (επιχειρήσεων και ανθρώπων). Για να βελτιωθεί ριζικά, ηθικά και δημιουργικά η απόδοση κάθε επιχείρησης και να προσφερθεί προστιθέμενη αξία στα διατιθέμενα αγαθά και υπηρεσίες, ώστε η επιτυχία να μην είναι μόνο για το καλό της επιχείρησης, αλλά και για το καλό της οικονομίας και της ευρύτερης κοινωνίας.

Διάφορες έρευνες που έχουν γίνει συστηματικά έχουν δείξει την πρόθεση των θεσμικών επενδυτών να πληρώσουν παραπάνω έως και 18% (premium) για μετοχές εταιρειών με σωστή διακυβέρνηση. Αυτές είναι εταιρείες των οποίων τα συστήματα διοίκησης και διακυβέρνησης διασφαλίζουν τις προϋποθέσεις για τη συνολική αποδοτικότητα και μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους. Σύμφωνα με μελέτη της канаδικής κυβέρνησης⁹, οι πρακτικές της μοντέρνας διακυβέρνησης περιλαμβάνουν: στρατηγική ηγεσίας, διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, κοινές αξίες και κανόνες ηθικής, ολοκληρωμένο σύστημα απόδοσης, ώριμη διαχείριση κινδύνων, αυστηρές διαδικασίες καθοδήγησης προσωπικού και ξεκάθαρους ρόλους ως προς την υπευθυνότητα και τη λογοδοσία.

Ένα σύντομο κείμενο μπορεί να μην είναι αρκετά περιεκτικό, η αληθινή σοφία όμως μπορεί να εκφραστεί με ελάχιστα λόγια: «Τα 7 πράγματα που δεν πρέπει να έχεις: πλούτο χωρίς μόχθο, πολιτική χωρίς αρχές, απόλαυση χωρίς συναίσθημα, γνώση χωρίς χαρακτήρα, εμπόριο χωρίς ήθος, επιστήμη χωρίς ανθρωπιά και λατρεία χωρίς θυσία» (Γκάντι¹⁰).

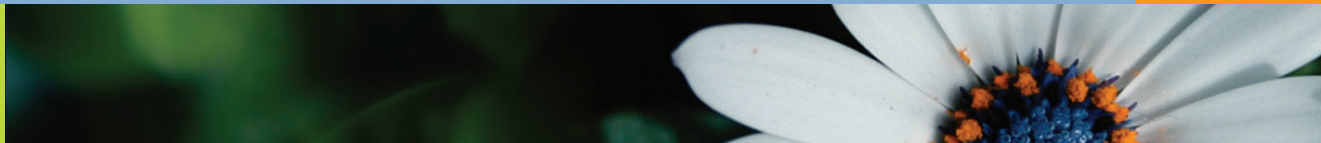
⁹ Βλ. "Treasury Board of Canada Modern Management Practices Assessment – Findings, May 15, 2000", www.gc.ca

¹⁰ Βλ. Mahatma Gandhi, 1869-1948, www.mkgandhi.org

Δεξιότητες, κατάρτιση και οι προκλήσεις για την πιστοποίηση: Ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα

ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΜΑΥΡΗ

Οικονομολόγου, Προϊσταμένης Τμήματος Σχεδιασμού & Ανάπτυξης Κριτηρίων του ΕΚΕΠΙΣ*

Κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα η παγκοσμιοποίηση και οι επιπτώσεις της οδήγησαν σε μια σειρά από μείζονος σημασίας εξελίξεις που αφορούν στα πεδία της οικονομίας και της κοινωνίας. Η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος, ιδίως σε ό,τι αφορά στις τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφορικής, έδωσαν ώθηση σε ζητήματα διεθνούς ολοκλήρωσης και συνεργασίας, αλλά ταυτόχρονα οδήγησαν σε μια ένταση του ανταγωνισμού. Για να μπορέσουν να διαφυλάξουν, καθώς και να βελτιώσουν την κοινωνικοοικονομική τους βάση, οι ευρωπαϊκές χώρες αναγνώρισαν τη σημασία της γνώσης ως μέσου για την ενδυνάμωση της οικονομικής και τεχνολογικής δυναμικής της ΕΕ. Επιπλέον, η παραγωγή, κατανομή και εφαρμογή της γνώσης δείχνει να έχει κεντρική σημασία και για την προσωπική ικανοποίηση και επαγγελματική ευημερία.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα ζητήματα της αναβάθμισης, συμπλήρωσης και εκσυγχρονισμού των δεξιοτήτων αποκτούν ξεχωριστή βαρύτητα, είτε αφορούν στην είσοδο στην αγορά εργασίας είτε στην παραμονή στην αγορά εργασίας είτε ακόμη και στην επίτευξη μιας ισορροπημένης προσωπικής ζωής και στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Η ευρωπαϊκή διάσταση

Το Μάρτιο του 2000 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που συνήλθε στη Λισσαβόνα, καθόρισε τον τολμηρό και φιλόδοξο στόχο της δεκαετίας, δηλαδή να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο δυναμική, ανταγωνιστική, βιώσιμη οικονομία της γνώσης που θα προσφέρει πλήρη απασχόληση και ισχυρή οικονομική και κοινωνική συνοχή.

* Οι απόψεις που παρουσιάζονται είναι προσωπικές.

Το άρθρο βασίζεται στο κείμενο προβληματισμού: Μαυρή, Δ., «Δεξιότητες, Κατάρτιση και Πιστοποίηση στην Ελλάδα», Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΙΣ), Μάρτιος 2005.

Σήμερα οι συνθήκες στην ΕΕ ως σύνολο, όπως και σε κάθε κράτος-μέλος, είναι πολύ διαφορετικές σε σχέση με το 2000. Παράλληλα, η εικόνα που έχει διαμορφωθεί ως προς την επιτυχία της Λισσαβόνας είναι άνιση. Ορισμένα πεδία έχουν σημειώσει εξαιρετική πρόοδο, αλλού υπάρχουν καθυστερήσεις. Υπάρχει κριτική και ανησυχία για την επίτευξη των στόχων ως το 2010. Ταυτόχρονα, υπάρχουν σοβαροί υποστηρικτές για τη δυνατότητα του ευρωπαϊκού εγχειρήματος να εξελίσσεται και να προχωρεί κατά τρόπο μοναδικό σε σύγκριση με άλλους παγκόσμιους εταίρους¹.

Μια πληθώρα σημαντικών εργασιών² δείχνουν το δρόμο της απαιτούμενης προσπάθειας για την ΕΕ των 25 στην πορεία προς το 2010 και ως προς τα ζητήματα της απασχόλησης, καθώς και της κατάρτισης. Άλλωστε η απασχόληση και η δια βίου μάθηση αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας.

Ορισμένες κεντρικές επισημάνσεις στοιχειοθετούν μια πρώτη εικόνα της κατάστασης στην Ευρώπη:

Α. Περίπου 80 εκατομμύρια Ευρωπαίοι πολίτες (δηλ. 1/3 του πληθυσμού σε εργαζόμενη ηλικία) διαθέτουν χαμηλού επιπέδου δεξιότητες (Επίτροπος Jan Figel, Μάαστριχτ, Δεκέμβριος 2004).

Β. Μέχρι το 2010 σχεδόν οι μισές από τις επιπλέον νέες θέσεις εργασίας θα απαιτούν ανθρώπινο δυναμικό με τριτοβάθμια εκπαίδευση, περίπου 40% θα απαιτούν λυκειακή εκπαίδευση, ενώ μόλις 15% θα απευθύνονται σε όσους διαθέτουν βασική εκπαίδευση.

Γ. Η απασχόληση στην Ευρώπη θα φτάσει στα επίπεδα των ΗΠΑ το 2023, υπό την προϋπόθεση ότι θα αυξάνεται κατά 0,5% υψηλότερα απ' ό,τι στις ΗΠΑ. Σήμερα η Ευρώπη βρίσκεται στο σημείο όπου βρίσκονταν οι ΗΠΑ το 1978 (Eurochambres, 11 Μαρτίου 2005).

Απασχόληση και δεξιότητες – Ευρήματα σε επίπεδο ΟΟΣΑ

Σε ό,τι αφορά στην αποτίμηση των επιπτώσεων της εκπαίδευσης ενηλίκων και της κατάρτισης σε σχέση με τις επιδόσεις της αγοράς εργασίας ο ΟΟΣΑ επισημαίνει ότι:

- Η ανάπτυξη δεξιοτήτων γίνεται ολοένα και πιο σημαντική.
- Υπάρχει θετική διασύνδεση ανάμεσα στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων (και ικανοτήτων) και τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας.
- Τα άτομα που έχουν περάσει από κατάρτιση έχουν υψηλότερες πιθανότητες να παραμείνουν απασχολούμενοι. Κατά μέσο όρο, ένα 10% της κατάρτισης που λαμβάνει το άτομο μετά την ενηλικίωσή του οδηγεί α. στην αύξηση της πιθανότητας να είναι ενεργό, και β. στη μείωση της πιθανότητας να είναι άνεργο.
- Η κατάρτιση δημιουργεί προοπτικές για καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα στην περίπτωση των νέων ή υψηλού μορφωτικού επιπέδου εργαζομένων.
- Αποδεικνύεται δύσκολο να εκτιμηθεί αν δημιουργείται «crowding out» εξαιτίας της κατάρτισης.

¹ Ενδιαφέρουσες επισημάνσεις έχουν γίνει από τον J. Rifkin στο βιβλίο του για το «Ευρωπαϊκό όνειρο» και τη σύγκριση με το λεγόμενο «Αμερικανικό όνειρο».

² Από την Έκθεση της Επιτροπής του πρώην Πρωθυπουργού W. Kok για την Ενδιάμεση Αναθεώρηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας (Νοέμβριος 2004), τη μελέτη «Επιτυγχάνοντας το Στόχο της Λισσαβόνας: η Συμβολή της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης» (Νοέμβριος 2004), την Ανακοίνωση του Προέδρου της Ε. Επιτροπής Ζ. Μπαρόζο (Φεβρουάριος 2005) για ένα Νέο Ξεκίνημα για τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, το κείμενο εργασίας υπηρεσιών της Επιτροπής για το Οικονομικό Κόστος από τη μη-Λισσαβόνα (Μάρτιος 2005), αλλά και τα πορίσματα του Eurochambres (11 Μαρτίου 2005), καθώς και γνωστών δεξαμενών σκέψης (CEP, Μάρτιος 2005).

Δ. Ένα καλύτερο και περισσότερο αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα θα μπορούσε ενδεχομένως να προσθέσει μέχρι και μισή επιπλέον μονάδα στο ρυθμό ανάπτυξης του κοινοτικού ΑΕΠ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003).

Ε. Μεταξύ 1995 και 2000 δημιουργήθηκαν 1,5 εκ. θέσεις εργασίας στην ΕΕ-15 στον τομέα της υψηλής τεχνολογίας, καθώς και περίπου 5,5 εκ. θέσεις σε τομείς ανώτατης εκπαίδευσης. Τα επαγγέλματα υψηλής εξειδίκευσης αντιπροσώπευαν το 60% των θέσεων που δημιουργήθηκαν.

ΣΤ. Το 2001 η Ομάδα Υψηλού Επιπέδου για τις Δεξιότητες και την Κινητικότητα σημείωνε χαρακτηριστικά στην έκθεσή της πως μετά από μια δεκαετία το 80% των δεξιοτήτων θα ήταν πια παρωχημένες, ενώ χωρίς δια βίου εκπαίδευση στην ίδια περίοδο το 80% του εργατικού δυναμικού θα διέθετε απαραίτητες δεξιότητες.

Ειδικότερα ως προς τους στόχους της Λισσαβόνας, με βάση τα σημερινά δεδομένα, η Ευρώπη φαίνεται να απέχει αρκετά από τους στόχους που είχε θέσει για την απασχόληση³, ενώ χρειάζεται να δημιουργήσει σχεδόν 25 εκ. θέσεις εργασίας για να πετύχει το στόχο του 70% ως προς το ποσοστό απασχόλησης το 2010. Μάλιστα, αυτό προϋποθέτει μια σημαντική επιτάχυνση του ετήσιου ρυθμού αύξησης της απασχόλησης έως και 2% για την ΕΕ-25.

Γίνεται επίσης αντιληπτό πως η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τη δια βίου μάθηση παραμένουν κομβικά σημεία στην προσπάθεια αυτή. Όμως, οι δείκτες για τη δια βίου μάθηση δεν είναι ενθαρρυντικοί: η συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου μάθηση απέχει από το στόχο του 2010⁴, μόνο οι 4 στους 10 εργαζόμενους σε επιχειρήσεις⁵ συμμετείχαν σε προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (ΕΕ-15, 1999)⁶, η δαπάνη για συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση αφορά στο 1% του ΑΕΠ της ΕΕ-15 (το σχετικό ποσοστό κυμαίνεται σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών), το ποσοστό των νέων που εγκαταλείπουν το σχολείο φτάνει στο 15,9% (2003), απέχοντας σημαντικά από το στόχο του 10% για το 2010, και τέλος, το 2003 το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 20-24 ετών που είχαν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κυμαινόταν σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών⁷.

Καταλήγοντας, σημειώνεται πως η έλλειψη και η ακαταλληλότητα δεξιοτήτων αποτελούν ανασχετικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη και συνεπώς τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι ανάγκες σε δεξιότητες, ειδικότερα στους τομείς υψηλής τεχνολογίας, είναι εντεινόμενες, ενώ για ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. νέοι, γυναίκες, μετανάστες) η υποστήριξη της απόκτησης δεξιοτήτων αποτελεί σημαντική πρόκληση.

³ Ο συνολικός στόχος για το ποσοστό απασχόλησης για το 2005 είναι 67%, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ-25 το 2003 ήταν 63% (μόλις 8 από τις 25 χώρες είχαν φθάσει τον κοινοτικό στόχο).

⁴ 2003: 9,3%, στόχος 2010: 12,5%.

⁵ Ο δείκτης CVTS εμφανίζει μεθοδολογικά προβλήματα. Δεν περιλαμβάνει τους εργαζόμενους σε ορισμένους κλάδους, αλλά ούτε και τις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

⁶ Το ποσοστό κυμαίνεται από τουλάχιστον 50% στις σκανδιναβικές χώρες μέχρι κάτω από 20% για την Ελλάδα και την Πορτογαλία.

⁷ 76,7%: ΕΕ-25, 43-47% στη Μάλτα και την Πορτογαλία, 92-94% στην Τσεχία και τη Σλοβακία.

Γενικά, φαίνεται ότι στα επόμενα έτη θα αυξηθεί ο προβληματισμός σε ό,τι αφορά στην επίτευξη υψηλότερων επιπέδων γνώσεων και δεξιοτήτων (πιθανότητα σε νέες μορφές), στη διάδοση των δεξιοτήτων ώστε να αφορούν μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας, στις συντελούμενες αλλαγές στις επαγγελματικές διαδρομές των ατόμων, στην επικέντρωση της σχετικής προσοχής αφενός στο ευρύτερο σύνολο και αφετέρου στο άτομο και στις αναγκαίες δεξιότητες που πρέπει να κατέχει, αλλά και στη διάθεση των Διαρθρωτικών Πόρων της περιόδου 2007-2013 στην κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων που θα έχουν τεθεί.

Η ελληνική πραγματικότητα

Ορισμένα βασικά μεγέθη για την απασχόληση και την κατάρτιση στην Ελλάδα

Μια σειρά κρίσιμων παραγόντων έχουν διαμορφώσει το τοπίο σε ό,τι αφορά στο πεδίο της απασχόλησης και κατάρτισης στην Ελλάδα. Γίνεται κατανοητό πως ορισμένοι από αυτούς είναι κοινοί με εκείνους που έχουν επηρεάσει και διαμορφώσει το αντίστοιχο ευρωπαϊκό τοπίο. Επίσης, οι παράγοντες αυτοί συχνά αλληλοσυνδέονται και έχουν δημιουργήσει σημαντικές προεκτάσεις, που είναι χρήσιμο να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο για την κατανόηση της σημερινής κατάστασης, αλλά και για μελλοντικές επιλογές.

Σε αυτή τη βάση καταγράφονται ορισμένες βασικές διαπιστώσεις για τα χαρακτηριστικά που εμφανίζει η Ελλάδα στο πεδίο της απασχόλησης και της κατάρτισης, καθώς και το βαθμό σύγκλισης ή απόκλισης από την υπόλοιπη ΕΕ (βλ. Πίνακες 1-2). Οι διαπιστώσεις αυτές συνοψίζονται στα εξής:

1. Παρά τη μείωση της ανεργίας και την προσέγγιση του ευρωπαϊκού μέσου όρου (στοιχεία 2003) το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα παραμένει υψηλό.

Πίνακας 1 Σύγκριση βασικών μεγεθών για την απασχόληση στην Ελλάδα και την ΕΕ-25							
	Έτος αναφοράς	Στόχος ΕΕ για το 2010	ΕΕ-25	Ελλάδα	Ισπανία	Πορτογαλία	Ιρλανδία
% Ανεργίας	2003		9,1%	9,3%	11,3%	6,3%	4,6%
% Απασχόλησης (συνολικό)	2003	70%	62,9%	57,8%	59,7%	67,2%	65,4%
% Απασχόλησης (γυναικών)	2003	60%	56,1%	43,8%	46,0%	60,6%	55,8%
% Απασχόλησης ηλικιωμένων (55-64 ετών)	2003	50%	41,7%	42,1%	40,8%	51,1%	49,0%
% Απασχόλησης σε τομείς έντασης γνώσης και υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας	2002			22,8%	25,5%	19,4%	33,4%
% Ανεργίας του πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης							
– Χαμηλό	2003		11,3%	7,1%	11,5%		6,5%
– Μεσαίο	2003		8,3%	9,2%	9,7%		3,0%
– Υψηλό	2003		4,7%	5,5%	7,3%		2,5%
Πηγή: Eurostat, CEDEFOP							

2. Το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε μεν στο 57,8% το 2003 από το 55,6% το 1998, αλλά εξακολουθεί να απέχει σημαντικά από πολλές χώρες της ΕΕ-25. Το αντίστοιχο ποσοστό ειδικότερα για τις γυναίκες δείχνει την προσπάθεια που πρέπει ακόμη να καταβληθεί, ενώ στην περίπτωση των ανέργων μεγαλύτερης ηλικίας σημειώνονται επιδόσεις καλύτερες από το μέσο όρο της ΕΕ-25.
3. Με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανέργων, διαπιστώνεται ότι στην Ελλάδα η μεγαλύτερη πίεση εντοπίζεται στο στρώμα των ατόμων με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, ενώ ακολουθούν όσοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης.
4. Ως προς την απασχόληση σε τομείς έντασης γνώσης και σε υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας, η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο συγκριτικά με την Ισπανία και την Πορτογαλία, αλλά απέχει σημαντικά αν συγκριθεί με το ιρλανδικό «θαύμα».
5. Οι δύο διαρθρωτικοί δείκτες για την πρόωγη έξοδο από την εκπαίδευση και την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τους νέους δείχνουν ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε καλό δρόμο σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (ως προς το δεύτερο δείκτη η Ελλάδα είναι πιο κοντά στο στόχο για το 2010).
6. Ως προς τη συμμετοχή στη δια βίου μάθηση η επίδοση της Ελλάδας (μαζί με την Πορτογαλία) είναι η χαμηλότερη στην ΕΕ-25 και είναι μικρότερη από το 1/4 του ευρωπαϊκού στόχου για το 2010.

Πίνακας 2
Σύγκριση βασικών μεγεθών για την εκπαίδευση και την κατάρτιση
στην Ελλάδα και την ΕΕ-25

	Έτος αναφοράς	Στόχος ΕΕ για το 2010	ΕΕ-25	Ελλάδα	Ισπανία	Πορτογαλία	Ιρλανδία
% Νέων που εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα	2003	Μέχρι 10%	15,9%	16,3%	29,8%	40,4%	12,1%
% Νέων (22 ετών) που έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	2003	85%	76,7%	81,7%	63,4%	47,7%	85,7%
Συμμετοχή στη δια βίου μάθηση (ηλικία 25-64 ετών)	2003	12,5%	9,3%	3,7%	5,8%	3,7%	9,7%
Συμμετέχοντες σε προγράμματα ΣΕΚ ως % των εργαζομένων σε επιχειρήσεις	1999			15,0%	25,0%	17,0%	41,0%
Συμμετέχοντες στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση ως % όλων των σπουδαστών σε επίπεδο ISCED 3	2002		60,9%	40,0%	38,0%	28,8%	27,3%
	1999		66,0%	25,8%	31,2%	25,0%	20,6%

Πηγή : Eurostat, CVTS, CEDEFOP

Διαπιστώνουμε πως, παρά την πρόοδο και την προσπάθεια που έχει καταβληθεί, ως προς ορισμένες καίριες συνιστώσες της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, η μείωση της απόστασης της Ελλάδας (όπως άλλωστε και άλλων χωρών της ΕΕ-25) από τους στόχους που αφορούν στην απασχόληση και στην κατάρτιση παραμένουν πρόκληση.

Ειδικότητες αιχμής - Τομείς «εντάσεως κατάρτισης»

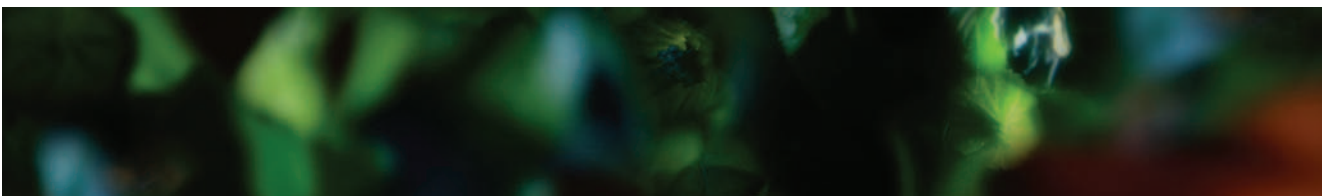
Η κατάρτιση σε δεξιότητες που αφορούν σε ειδικότητες αιχμής αποτελεί κεντρικό παράγοντα για την πραγμάτωση της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης. Εξειδικευμένες μελέτες για την Ελλάδα, αλλά και μελέτες σε επίπεδο ΕΕ αναδεικνύουν την επικαιρότητα και αναγκαιότητα να δοθεί βάρος στους τομείς «εντάσεως κατάρτισης»:

- Σε μελέτη του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τις πραγματικές ανάγκες περίπου 6.200 επιχειρήσεων σε ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό (το 2001-2002), μεταξύ άλλων, διαπιστώθηκε ότι εμφανίζεται υψηλός βαθμός δυσκολίας εξεύρεσης ζητούμενων ειδικοτήτων σαφώς συχνότερα στις περιπτώσεις των πτυχιούχων ΑΕΙ, για τους οποίους στις περισσότερες περιπτώσεις ζητούνται και πρόσθετα προσόντα. Παράλληλα, η ζήτηση για επαγγέλματα σε τεχνολογίες αιχμής, καθώς και άλλα νέα επαγγέλματα, φαίνεται να συγκεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά στην Αττική, όπου τα επαγγέλματα με κατά κανόνα υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο κατέχουν θέση στην πρώτη δεκάδα της ζήτησης (αναλυτές/προγραμματιστές Η/Υ, πολιτικοί μηχανικοί και τεχνολόγοι δομικών έργων, οικονομολόγοι και στελέχη μάρκετινγκ).
- Έρευνα του ΣΕΒ (Μάιος 2001) σε 620 μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁸ για τις δεξιότητες αιχμής του ανθρώπινου δυναμικού έδειξε ότι υπάρχουν ελλείψεις κυρίως σε τομείς που σχετίζονται με τη νέα οικονομία, τις νέες τεχνολογίες και κυρίως τις νέες οργανωτικές μεθόδους, ενώ:
 1. 86% των επιχειρήσεων δήλωσαν ότι σκόπευαν να προσλάβουν μέσα στην επόμενη πενταετία προσωπικό με υψηλού επιπέδου δεξιότητες.
 2. 73% των επιχειρήσεων δήλωσαν ότι σκόπευαν να καταρτίσουν το προσωπικό τους σε δεξιότητες υψηλού επιπέδου.
 3. 56% των επιχειρήσεων επεσήμαναν μια έλλειψη ή απουσία προσωπικού με δεξιότητες υψηλού επιπέδου.
 4. Οι κυριότερες προσλήψεις σε πτυχιούχους αφορούσαν στους τομείς της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, οικονομικών και λογιστικής, μάρκετινγκ, μηχανολόγους-μηχανικούς, χημικούς, χημικούς μηχανικούς και μεταλλειολόγους.
- Το Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, σε έρευνα για τις ανάγκες σε γνώσεις και δεξιότητες των νέων ερευνητών, διαπίστωσε ότι θα αυξηθεί η ζήτηση ειδικευμένης εργασίας κυρίως σε θέσεις που συνδέονται με την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και την εφαρμογή νέων οργανωτικών μεθόδων στις επιχειρήσεις.

⁸ <http://www.fgi.org.gr/tipos/Anakinosis/an010524.htm>

■ Τέλος, από στοιχεία της EUROSTAT προκύπτει ότι:

1. Σε απόλυτα μεγέθη η απασχόληση εξειδικευμένου προσωπικού υψηλού επιπέδου στην Ελλάδα είναι χαμηλή σε σύγκριση με την ΕΕ: το ποσοστό των εργαζομένων σε τομείς εντάσεως της γνώσης (KIS) είναι 22,2%, ενώ το ποσοστό των εργαζομένων σε τομείς υψηλής και μεσαίου επιπέδου τεχνολογίας είναι μόλις 2,2%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για το μέσο όρο της ΕΕ είναι 33,3% και 7,4% αντίστοιχα.
2. Υπάρχει μια σχετική δυναμική ανάπτυξης ειδικά στους τομείς της υψηλής τεχνολογίας. Μεταξύ 1997 και 2002, ενώ ο μέσος ρυθμός μεταβολής των απασχολούμενων σε τομείς υψηλής και μεσαίου επιπέδου υψηλής τεχνολογίας στην Ελλάδα είναι μόλις 0,5%, ο ρυθμός αυτός για τους τομείς υψηλής τεχνολογίας φτάνει το 10,0% (ο υψηλότερος στην ΕΕ-15, δεύτερος υψηλότερος στην ΕΕ-25).

Η επένδυση στην κατάρτιση - Εργαλείο προσαρμογής σε νέα δεδομένα

Η αντίληψη πως η απόκτηση δεξιοτήτων και η επανακατάρτιση είναι αναγκαίες σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου σταδιακά εμπεδώνεται και στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα (όπως άλλωστε πολλές χώρες του κόσμου) αντιμετωπίζει μια σειρά από κρίσιμες προκλήσεις: αλλάζει το παραγωγικό σύστημα ως αποτέλεσμα του διεθνούς ανταγωνισμού, ασκούνται πιέσεις για μετάδοση σε νέους κλάδους της οικονομίας ώστε να καταστεί (και να παραμείνει) πιο ανταγωνιστική, μετασχηματίζεται η τομεακή σύνθεση της απασχόλησης, αυξάνεται η ζήτηση για νέες δεξιότητες και προσόντα, οι πιέσεις αφορούν όχι μόνο το κλαδικό επίπεδο, αλλά και το εσωτερικό μιας επιχείρησης, το εργατικό δυναμικό γηράσκει, ενώ τέλος παραμένει δύσκολη υπόθεση η επίτευξη της βιωσιμότητας και η διασφάλιση ότι όλοι μπορούν να επωφεληθούν από την οικονομική ανάπτυξη.

Η κοινωνία και οικονομία της γνώσης για την ανάπτυξή της εξαρτάται από την παραγωγή νέων γνώσεων, τη μετάδοσή τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη διάδοσή τους με τη βοήθεια των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών, καθώς και την εφαρμογή τους σε νέες βιομηχανικές διαδικασίες ή υπηρεσίες. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στις ανάγκες κατάρτισης, κεντρική θέση κατέχουν:

1. Η βελτίωση της εικόνας και του κύρους της κατάρτισης. Χρειάζεται να πείσει ότι μπορεί να ανταποκρίνεται στην εμφάνιση συγκεκριμένων και καινοτόμων εξειδικεύσεων και αφετέρου να προσαρμόζεται άμεσα στον πολυθεματικό χαρακτήρα των χώρων στους οποίους εντοπίζονται τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνίας.
2. Η παροχή οριζόντιων ικανοτήτων.
3. Η παροχή ευκαιριών δια βίου μάθησης και κατάρτισης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί κεντρικό εργαλείο της προσαρμογής στα νέα δεδομένα και τις προκλήσεις που αυτά συνεπάγονται. Έτσι, το σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καλείται να ανταποκριθεί π.χ. στην προετοιμασία των νέων για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, στην αντιμετώπιση της εισόδου και παραμονής στην αγορά εργασίας για ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, στην αντιμετώπιση προκλήσεων που εμφανίζονται σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά και σε δύο ακόμη ζητήματα:

- τις τεχνολογικές και άλλες εξελίξεις που προκύπτουν εξαιτίας της συμμετοχής της ελληνικής οικονομίας σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και οι οποίες θέτουν σοβαρά ερωτήματα ως προς την πιθανότητα του ατόμου να απασχολείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του στο ίδιο αντικείμενο ή επάγγελμα, και
- την αύξηση του μέσου όρου ηλικίας του εργατικού δυναμικού, που συνεπάγεται ότι το εργατικό δυναμικό θα αφορά ολοένα και μικρότερο αριθμό νέων ατόμων και συνεπώς η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων θα εστιαστεί στο ενήλικο εργατικό δυναμικό.

Πίνακας 3 Οι προκλήσεις για την Ελλάδα και η επένδυση σε δεξιότητες

Η αναβάθμιση του κύρους της κατάρτισης

Από το κατακτημένο επίπεδο και πέρα

Εδώ επισημαίνονται ορισμένα κενά του σημερινού συστήματος κατάρτισης. Η επικέντρωση στα κενά αυτά δεν σημαίνει πως δεν υπάρχουν αρκετά δυνατά σημεία ούτε ότι το σύστημα δεν έχει εξελιχθεί κατά τα τελευταία έτη. Αντίθετα, στη βάση της υπάρχουσας εμπειρίας, καθώς και των προκλήσεων που έχουν προκύψει, στόχος είναι να διαφανεί πού χρειάζεται να γίνουν παρεμβάσεις και να επεκταθεί η θετική εμπειρία της πιστοποίησης στο πεδίο της κατάρτισης.

Στη βάση αυτή πολύ συνοπτικά αποτυπώνονται τα εξής:

1. Η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση δεν έχει πείσει ακόμη ως προς το κύρος της, ιδιαίτερα στο βαθμό που γίνεται σύγκριση με την τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση. Επίσης, φαίνεται να λείπει η «ταυτότητα» και η «αναγνωρισιμότητα», για να χρησιμοποιηθούν δύο όροι του μάρκετινγκ.
2. Παρά τη σταδιακή κουλτούρα διάδοσης της δια βίου μάθησης, η αποτελεσματικότητα της κατάρτισης είναι σχετική. Π.χ. ο άνεργος μετά το πρόγραμμα κατάρτισης εντάσσεται στον «προθάλαμο» της αγοράς εργασίας, ενώ γενικά οι «ευάλωτες» κοινωνικά ομάδες εντάσσονται σε ένα «δίκτυ ασφαλείας».
3. Παρά τη βελτίωση του συστήματος προκήρυξης προγραμμάτων κατάρτισης, το περιεχόμενό τους χρειάζεται να αντιστοιχεί καλύτερα στις πραγματικές ανάγκες των θέσεων εργασίας. Ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων γίνεται καθοριστικός, όχι για το σχεδιασμό των προγραμμάτων κατάρτισης, αλλά για να τοποθετηθούν ως προς το βαθμό που τα προγράμματα ανταποκρίνονται στη διαμόρφωση δεξιοτήτων σε ένα συγκεκριμένο τομέα (π.χ. αποτύπωση των απαιτούμενων προδιαγραφών ενός επαγγελματικού περιγράμματος, διάγνωση της αναγκαιότητάς του και τέλος πιστοποίηση των γνώσεων και δεξιοτήτων των καταρτιζομένων στα προγράμματα κατάρτισης που απορρέουν από αυτό).
4. Η διαδεδομένη συμμετοχή στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση συνδέεται με σχετικά εύκολη είσοδο του καταρτιζόμενου σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης, αλλά πιθανόν να μη σημαίνει πρόσβαση στο καταλληλότερο για την εξασφάλιση των απαιτούμενων εφοδίων (σε γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες) που επιθυμεί. Το θέμα αυτό δεν αφορά κατ' ανάγκη λάθος καθοδήγηση, αλλά συνδέεται με την πληθώρα των προγραμμάτων, καθώς και την αδυναμία εντοπισμού του προγράμματος που συντελεί στο «κτίσιμο» των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που ήδη διαθέτει ο καταρτιζόμενος.
5. Υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του «βαθμού ικανοποίησης» του καταρτιζόμενου.

Επέκταση της πιστοποίησης στην κατάρτιση:

Επαγγελματικά περιγράμματα - Προγράμματα Κατάρτισης - Γνώσεις και δεξιότητες

Η μέχρι σήμερα ελληνική εμπειρία στο πεδίο της Πιστοποίησης στη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση έχει δώσει αποτελέσματα στις δύο από τις τρεις συνιστώσες της: τις δομές και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Έχοντας εμπεδώσει πια τη σημασία αυτών, η τρίτη συνιστώσα προσθέτει μια επιπλέον ποιοτική διάσταση, η οποία με βάση τη διεθνή εμπειρία δημιουργεί θετικές προσδοκίες.

Ενώ η διεθνής εμπειρία εμφανίζει διαφοροποιήσεις ως προς την εφαρμογή της από χώρα σε χώρα, καθώς τα συστήματα πιστοποίησης έχουν αναπτυχθεί με βάση εθνικές ιδιαιτερότητες και σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο, η μελέτη της σχετικής εμπειρίας είναι σημαντική. Αφενός διευκολύνει στην πρόσληψη

εκείνων των στοιχείων που είναι ικανά να αποδώσουν με βάση τη μέχρι σήμερα ελληνική εμπειρία στο πεδίο της πιστοποίησης στην κατάρτιση και αφετέρου μας επιτρέπει να δούμε πώς έχουν λειτουργήσει τα συστήματα αυτά στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν στους συνεχείς μετασχηματισμούς της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας. Πράγματι, η μελέτη της διεθνούς εμπειρίας έχει αναδείξει μια σειρά από δυνατά σημεία, αλλά και ενδεχόμενες αδυναμίες των συστημάτων πιστοποίησης της κατάρτισης (επαγγελματικά περιγράμματα, προγράμματα, γνώσεις και δεξιότητες).

**Πιστοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης:
Κρίσιμη επιλογή για τη γεφύρωση του χάσματος
σε δεξιότητες**

1. Συμβάλλει στον εξορθολογισμό και την απλοποίηση του συστήματος κατάρτισης.
2. Παρέχει πλεονεκτήματα για τους καταρτιζόμενους στο βαθμό που συμβάλλει στο κτίσιμο των προσωπικών τους εφοδίων.
3. Παρέχει ευελιξία και αυξημένη δυνατότητα ανταπόκρισης στις απαιτήσεις καταρτιζομένων/εργοδοτών. Προσδίδει ποιότητα στο περιεχόμενο της κατάρτισης, καθώς συμπληρώνεται η αλυσίδα η οποία οδηγεί σε περισσότερο ποιοτική κατάρτιση (Δομές-Εκπαιδευτές-Προγράμματα).
4. Συνιστά ένα κρίσιμο βήμα προς την κατεύθυνση της πιστοποίησης των γνώσεων και δεξιοτήτων.

Έτσι, **δημιουργούνται θετικές προσδοκίες, στο βαθμό** που διαμορφώνεται μια σαφής συνεργασία κράτους – κοινωνικών εταίρων – προμηθευτών κατάρτισης, η οποία ενισχύει τη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη και προσδίδει αξία στην παρεχόμενη κατάρτιση. Διασφαλίζει καλύτερες προϋποθέσεις για την εφαρμογή της δια βίου μάθησης. Μπορεί να δώσει κύρος στο αποτέλεσμα της κατάρτισης. Μετατοπίζει το κέντρο βάρους από τον έλεγχο των Δομών και των Εκπαιδευτών προς τα προγράμματα που υλοποιούνται. Διαμορφώνει προϋποθέσεις για την καλύτερη και έγκαιρη διασύνδεση της κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, καθώς θα πρέπει να τεκμηριώνεται η ανάγκη (και η δυνατότητα) να διαμορφωθεί το συγκεκριμένο περίγραμμα, το περιεχόμενο της κατάρτισης θα αφορά συγκεκριμένες προδιαγραφές, και θα πιστοποιούνται οι γνώσεις και δεξιότητες που θα έχουν αποκτηθεί.

Παράλληλα, όμως, **χρειάζεται προσοχή** ώστε να διαμορφωθεί ένα απλό, σαφές και κατανοητό πλαίσιο σε ό,τι αφορά στη συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών που θα διασφαλίζει την απαιτούμενη ποιότητα και θα είναι κοινά αποδεκτό. Ένα πλαίσιο που θα διευκολύνει την πρόσβαση σε όλους και δεν θα περιορίζει την ανάληψη προγραμμάτων κατάρτισης σε λιγοστά επαγγελματικά περιγράμματα. Τέλος, θα περιορίζει την πιθανότητα να γίνεται επικέντρωση μόνο στην ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων που έχουν ένα βραχυπρόθεσμο ορίζοντα κάλυψης αναγκών. Πρέπει να υπάρχει χρυσή τομή ανάμεσα στη συνεχή παρακολούθηση των εξελίξεων (συμπεριλαμβανομένων και των εξελίξεων στους νέους τομείς αιχμής) και στην προσωπική ανάπτυξη του καταρτιζόμενου.

Αντί για συμπεράσματα

Το τοπίο στο πεδίο της εργασίας αλλάζει και αυτό με τη σειρά του έχει συνέπειες για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: η δομή της απασχόλησης αλλάζει, η οργάνωση της εργασίας μεταβάλλεται, εντείνεται η άποψη πως η γνώση δεν μπορεί να αποσπαστεί από το ευρύτερο πλαίσιο της, οι δεξιότητες αποκτούν ένα πιο σύνθετο περιεχόμενο, οι ανάγκες σε κατάρτιση συνδέονται με στρατηγικές διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων, οι χώροι εργασίας γίνονται χώροι «μάθησης», αναπτύσσονται πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις της γνώσης που αφορούν σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα, μεταβάλλονται οι σχέσεις μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνίας κατά τρόπο ώστε να προσαρμόζονται στο συντελούμενο κοινωνικό και οικονομικό μετασχηματισμό, ενώ, τέλος, η τυπική γνώση δεν φτάνει για να καλύψει τις ανάγκες ενός πολυσύνθετου και συνεχώς μεταβαλλόμενου πλαισίου.

Μέσα σε ένα σύνθετο κοινωνικοοικονομικό τοπίο η δια βίου μάθηση γίνεται ολόένα και πιο σημαντική. Παράλληλα όμως καθίσταται πιο επιτακτική και η ανάγκη ενίσχυσης της εμπιστοσύνης προς την επαγγελματική κατάρτιση. Εξίσου επιτακτικά γίνονται η απλοποίηση και ο εξορθολογισμός, ο περιορισμός των κανόνων σε αυτούς που έχουν νόημα, η επίτευξη μιας κοινά αποδεκτής προσέγγισης σε ό,τι αφορά στην επέκταση της πιστοποίησης στην κατάρτιση (επαγγελματικά περιγράμματα, προγράμματα, γνώσεις και δεξιότητες), η διαμόρφωση πιστοποιημένων πλέον προγραμμάτων υψηλής ποιότητας που αναλόγως αντιστοιχούν σε διαβαθμισμένα επίπεδα του επαγγελματικού περιγράμματος (π.χ. εισόδου στην αγορά εργασίας, υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων, ταχύρρυθμα προγράμματα αναβάθμισης δεξιοτήτων).

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στην επέκταση της πιστοποίησης στην κατάρτιση, πρόκειται για μια εξελικτική διαδικασία που παρέχει ορισμένες πρόσθετες εγγυήσεις για τους καταρτιζόμενους, διευκολύνει στο να υπάρχει μεγαλύτερη συνέπεια από την πλευρά του κράτους, ενθαρρύνει την ποιοτική διοίκηση από την πλευρά των προμηθευτών κατάρτισης και τέλος διευκολύνει στην άμεση ανταπόκριση αναγκών της αγοράς εργασίας, χωρίς να παραβλέπει την ανάγκη πρόσβασης όλων των κοινωνικών ομάδων σε καλύτερη και ποιοτικότερη κατάρτιση.

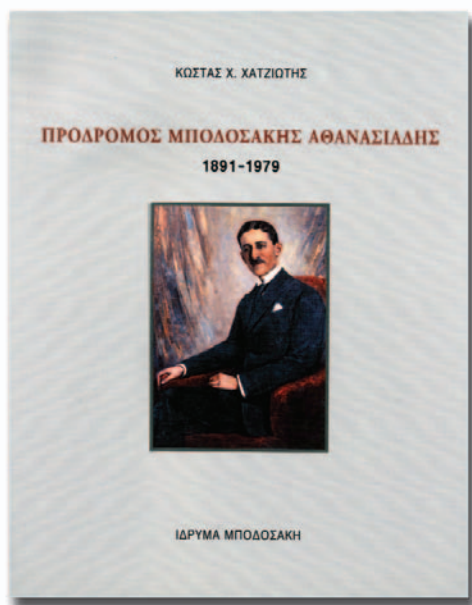
Βιβλιογραφία

1. Bassanini, A., *Improving Skills for More and Better Jobs: does Training Make a Difference?*, DELSA/ELSA/WP5(2004)4, OECD, Paris, March 2004.
2. EKEPIS, *The Role of National Qualification Systems in Promoting Lifelong Learning – GREECE*, A research project for OECD, March 2003.
3. European Commission, *Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy*, COM (2005)24, 2005.
4. Leney, T., (Project leader), *Achieving the Lisbon goal: The contribution of VET*, Final report to the European Commission, London, 1.11.2004.
5. Tessaring, M., Wannian, J., *Vocational education and training – key to the future, Lisbon-Copenhagen-Maastricht: mobilizing for 2010*, Cedefop Synthesis of the Maastricht study, CEDEFOP, 2004.

Εκδόσεις Ίκαρος

«Πρόδρομος Μποδοσάκης Αθανασιάδης, 1891-1979» είναι ο τίτλος της βιογραφίας, που παρουσίασε το ομώνυμο Ίδρυμα, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 25 ετών από το θάνατο του ιδρυτή του, στο Μέγαρο Μελά της ΕΤΕ. Για τη ζωή και το έργο του μεγάλου αυτού Έλληνα μίλησαν οι κ.κ. Θ. Παπαλεξόπουλος, Δ. Μαρινόπουλος, Γ. Γόντικας και Ι. Μαρίνος.

ΜΙΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ

Συγγραφέας του έργου είναι ο Κώστας Χατζιώτης (γνωστός και από παλαιότερες μελέτες του, όπως «Τα βιβλιοπωλεία της παλιάς Αθήνας», «Ομόνοια, η καρδιά της Αθήνας» κ.ά.), που βασίστηκε κατά κύριο λόγο στις ανέκδοτες αυτοβιογραφικές σημειώσεις του βιογραφούμενου, αλλά και στο πλούσιο φωτογραφικό αρχείο που ο Π. Μποδοσάκης είχε δημιουργήσει κατά τη μακρά ζωή του. Την επιμέλεια της προσεχμένης και καλαίσθητης έκδοσης είχε ο εκδοτικός οίκος ΙΚΑΡΟΣ.

Η βιογραφία του Πρόδρομου Μποδοσάκη παρουσιάζει ευρύτερο ενδιαφέρον. Δεν είναι μόνο οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες που τον ανέδειξαν ως έναν από τους σημαντικότερους Έλληνες του 20ού αιώνα. Είναι και οι επί μισό αιώνα ουσιαστικές παρεμβάσεις του στην πολιτική ζωή της χώρας, πάντοτε με μοναδικό γνώμονα το εθνικό συμφέρον, καθώς ο ίδιος ουδέποτε είχε προσωπικές φιλοδοξίες για πολιτική σταδιοδρομία.

Υπάρχουν σελίδες στο βιβλίο που ασφαλώς θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον των ιστορικών, αφού αποκαλύπτουν άγνωστα μέχρι σήμερα ιστορικά γεγονότα, όπως η απόπειρα του Κεμάλ να έρθει σε συνεννόηση με τον Ελευθέριο Βενιζέλο (πριν από το 1920), ώστε να τερματιστεί ο πόλεμος ή οι συνεννοήσεις του στρατηγού Πάγκαλου με τους Άγγλους (που έγιναν στο σπίτι του Μποδοσάκη), προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ουσιαστικό αδιέξοδο, που δημιούργησε ο θάνατος του Ι. Μεταξά και η ανάθεση της πρωθυπουργίας στον πολιτικά άπειρο Αλ. Κορuzzi.

Μια άλλη πλευρά της προσωπικότητας του Π. Μποδοσάκη, που αποκαλύπτει η βιογραφία του, είναι η κοινωνική ευαισθησία, η οποία εκδηλωνόταν με την ιδιαίτερη φροντίδα του απέναντι στους εργαζομένους στις επιχειρήσεις του, αλλά και με καθημερινές αγαθοεργίες και πάσης μορφής δωρεές.

Ο Π. Μποδοσάκης, επιθυμώντας να συνεχιστεί αυτή η κοινωνικής δραστηριότητα και μετά το θάνατό του, δημιούργησε το ομώνυμο Ίδρυμα, το οποίο προίκισε με το σύνολο της τεράστιας περιουσίας του. Έτσι το Ίδρυμα Μποδοσάκης συνεχίζει το έργο του, δίνοντας μάλιστα ιδιαίτερη προσοχή στον τομέα της παιδείας, με εκατοντάδες υποτροφίες και βραβεία. Η δραστηριότητα του Ιδρύματος παρουσιάζεται με μορφή παραρτήματος στις τελευταίες σελίδες της βιογραφίας.

Τραπεζικά Θέματα

από τη δραστηριότητα της ΕΕΤ

Επιμέλεια:
Χριστίνα Λιβαδά
Βασίλης Παναγιωτίδης
Κωνσταντίνος Τασάκος
Άλκης Αγγελακόπουλος

Λειτουργία και εποπτεία τραπεζών

Λειτουργία και εποπτεία κεφαλαιαγορών

Θέματα προστασίας καταναλωτή

Συστήματα πληρωμών

Ασφάλεια συναλλαγών

Α. Λειτουργία και εποπτεία τραπεζών

Η εποπτική μεταχείριση των επιπτώσεων της εφαρμογής των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στο πλαίσιο εκπλήρωσης των υποχρεώσεων κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων

Το νέο πλαίσιο για την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων θα τεθεί σε ισχύ από 1.1.2007. Παράλληλα, από 1.1.2005 ξεκίνησε η εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΔΛΠ). Η εφαρμογή των ΔΛΠ έχει άμεση επίπτωση στη λογιστική καθαρή θέση και τα αποτελέσματα χρήσης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Δεδομένου δε ότι ο υπολογισμός της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών για τον πιστωτικό κίνδυνο και τον κίνδυνο αγοράς βασίζεται σε λογιστικά μεγέθη, σημαντική αναμένεται ότι θα είναι η επίπτωση της εφαρμογής τους και στο πλαίσιο εκπλήρωσης των κεφαλαιακών τους υποχρεώσεων, κυρίως όσον αφορά τη μεταβλητότητα του ύψους των ιδίων κεφαλαίων. Η μεταβλητότητα όμως αυτή δεν θα αντανakλά κατ' ανάγκη περαιτέρω έκθεση στον κίνδυνο. Για το λόγο αυτό κρίθηκε αναγκαία η διαμόρφωση ενός πλαισίου προσαρμογής των επιπτώσεων της εφαρμογής των ΔΛΠ στο πλαίσιο εκπλήρωσης κεφαλαιακών υποχρεώσεων για λόγους προληπτικής εποπτείας (prudential filters).

Η Επιτροπή της Βασιλείας έχει δημοσιεύσει τρία δελτία τύπου, στα οποία καταγράφει τις απόψεις της επί του θέματος με γνώμονα το μετριασμό – αν όχι την αποφυγή – των όποιων αρνητικών συνεπειών. Οι προτάσεις της Επιτροπής της Βασιλείας, όπως καταγράφονται σε αυτά τα δελτία τύπου έχουν γίνει αποδεκτές από την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Τραπεζικών Εποπτικών Αρχών, η οποία και δημοσίευσε κείμενο αναφορικά με *«Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Εποπτικές Προσαρμογές των Ιδίων Κεφαλαίων»*. Λόγω δε του επείγοντος χαρακτήρα του θέματος, δεδομένης της έναρξης εφαρμογής των ΔΛΠ από 1.1.2005, η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Τραπεζικών Εποπτικών Αρχών αποφάσισε να πραγματοποιηθεί σχετικά διαβούλευση από τις εθνικές εποπτικές αρχές.

Σε συνέχεια της απόφασης της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Τραπεζικών Εποπτικών Αρχών, η Τράπεζα της Ελλάδος εξέδωσε τον Ιανουάριο του 2005 έγγραφο διαβούλευσης, με τίτλο: *«Εποπτική αντιμετώπιση ορισμένων επιπτώσεων της εφαρμογής των ΔΛΠ από τα Πιστωτικά Ιδρύματα»*. Επισημαίνεται ότι η Τράπεζα της Ελλάδος είχε ήδη συμπεριλάβει στο σχέδιο Πράξης για την κωδικοποίηση της ΠΔ/ΤΕ 1313/1998 τροποποιημένους, σύμφωνα με τα ΔΛΠ, πίνακες των υποβαλλομένων στοιχείων, βάσει των οποίων υπολογίζονται τα ίδια κεφάλαια και η κεφαλαιακή επάρκεια.

Η ΕΕΤ προχώρησε στην επεξεργασία του κειμένου διαβούλευσης και διαμόρφωσε κείμενο με τις παρατηρήσεις και τις θέσεις της ΕΕΤ, ενώ ζήτησε διευκρινίσεις για τη διατήρηση της εποπτικής διάκρισης των χρηματοοικονομικών μέσων σε μέσα του χαρτοφυλακίου συναλλαγών και μέσα του επενδυτικού χαρτοφυλακίου, για την εποπτική αντιμετώπιση μετοχικών τίτλων και τίτλων σταθερής απόδοσης, καθώς και για ορισμένα θέματα που σχετίζονται με την εφαρμογή του ΔΛΠ 19.

Στο έγγραφο διαβούλευσης, η Τράπεζα της Ελλάδος εξειδικεύει περαιτέρω τις προσαρμογές ορισμένων λογιστικών στοιχείων που προκύπτουν από την εφαρμογή των ΔΛΠ στα εξής θέματα:

- Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 39, Χρηματοοικονομικά μέσα: Αναγνώριση και επιμέτρηση (υπό α),
- Απομείωση αξίας δανείων και απαιτήσεων και προβλέψεις εποπτικής και λογιστικής φύσης (υπό β),
- Χρήση της ευχέρειας αποτίμησης στην εύλογη αξία του συνόλου των χρηματοοικονομικών μέσων (υπό γ),
- Αποτίμηση της αξίας των παγίων στην εύλογη αξία τους (υπό δ),
- Κατάταξη στοιχείων του παθητικού στις κατηγορίες ιδίων κεφαλαίων ή υποχρεώσεων (υπό ε),
- Εύρος ενοποίησης για εποπτικούς και λογιστικούς σκοπούς (υπό στ), και
- Χρηματοδότηση των ασφαλιστικών ταμείων (υπό ζ).

(α) Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 39, Χρηματοοικονομικά μέσα: Αναγνώριση και επιμέτρηση

Κατά πρώτον, υπογραμμίζεται η αποσύνδεση της διάκρισης, για σκοπούς κεφαλαιακής επάρκειας, σε στοιχεία του χαρτοφυλακίου συναλλαγών και του επενδυτικού χαρτοφυλακίου από την κατηγορία χαρτοφυλακίου, στην οποία τα εν λόγω στοιχεία εντάσσονται σύμφωνα με το ΔΛΠ 39.

Δεύτερον, η εποπτική αντιμετώπιση των επιπτώσεων της αποτίμησης στην εύλογη αξία των στοιχείων αυτών θα είναι η εξής:

- Αναφορικά με τα δάνεια, τα οποία κατά κανόνα θα περιλαμβάνονται για σκοπούς κεφαλαιακής επάρκειας στο επενδυτικό χαρτοφυλάκιο, δεν θα συνυπολογίζονται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια τα αποθεματικά αποτίμησης των δανείων στην εύλογη αξία. Τα δάνεια θα αποτιμώνται στις υποβαλλόμενες στην Τράπεζα της Ελλάδος οικονομικές καταστάσεις στο αποσβεσμένο κόστος (amortised cost).
- Σε ό,τι αφορά τις μετοχές, τυχόν καθαρές ζημίες από την αποτίμησή τους στην εύλογη αξία θα αφαιρούνται από τα βασικά ίδια κεφάλαια, ενώ τα προ φόρων μη πραγματοποιηθέντα καθαρά κέρδη θα περιλαμβάνονται σε ποσοστό 45% στα συμπληρωματικά ίδια κεφάλαια.
- Αναφορικά με τους τίτλους σταθερής απόδοσης παρέχονται δύο εναλλακτικές επιλογές, και συγκεκριμένα η μεταχείρισή τους σύμφωνα με τα προβλεπόμενα είτε για τα δάνεια είτε για τις μετοχές. Η Τράπεζα της Ελλάδος προσανατολίζεται στην, υπό κάποιες προϋποθέσεις, υιοθέτηση της μεταχείρισής τους ως δανείων, επιλογή με την οποία συμφωνεί και η ΕΕΤ.

(β) Απομείωση αξίας δανείων και απαιτήσεων και προβλέψεις εποπτικής και λογιστικής φύσης

Σύμφωνα με το έγγραφο διαβούλευσης, εφόσον οι εποπτικές προβλέψεις βάσει της ΠΔ/ΤΕ 2442/1999 είναι υψηλότερες από τις ζημίες που θα εκτιμηθούν βάσει του ΔΛΠ 39, η διαφορά θα εξακολουθήσει να αφαιρείται από τα εποπτικά ίδια κεφάλαια κατά τον υπολογισμό της κεφαλαιακής επάρκειας μέχρι να τεθεί σε ισχύ το νέο πλαίσιο υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας.

Επισημαίνεται επίσης ότι οι τράπεζες που θα υιοθετήσουν την τυποποιημένη μέθοδο στο νέο πλαίσιο για την κεφαλαιακή επάρκεια θα εξακολουθήσουν να εφαρμόζουν τις διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2442/99, όπως ισχύει, ενώ οι τράπεζες που θα εφαρμόσουν τη Μέθοδο Εσωτερικής Διαβάθμισης θα πρέπει να συμμορφώνονται με τα προβλεπόμενα για τη διακριτή αντιμετώπιση των αναμενόμενων και μη αναμενόμενων ζημιών.

(γ) Χρήση της ευχέρειας αποτίμησης στην εύλογη αξία του συνόλου των χρηματοοικονομικών μέσων (fair value option)

Τα πιστωτικά ιδρύματα που θα κάνουν χρήση της ευχέρειας αποτίμησης του συνόλου των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων τους στην εύλογη αξία, θα υποχρεούνται να παρέχουν λεπτομερή πληροφόρηση στην Τράπεζα της Ελλάδος σχετικά με την επίπτωση της επιλογής αυτής στα αποτελέσματα χρήσης και στην καθαρή θέση της τράπεζας.

(δ) Αποτίμηση της αξίας των παγίων στην εύλογη αξία τους

Σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα 16 και 40, οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να αποτιμούν στην εύλογη αξία τους τα ιδιοχρησιμοποιούμενα πάγια και τα πάγια προς εκμετάλλευση αντίστοιχα. Σε αυτή την περίπτωση, οι εξ αποτιμήσεως ζημίες θα αφαιρούνται από τα βασικά κεφάλαια, ενώ τα εξ αποτιμήσεως (προ φόρων) κέρδη θα αναγνωρίζονται σε ποσοστό 45% στα συμπληρωματικά κεφάλαια.

(ε) Κατάταξη στοιχείων του παθητικού στις κατηγορίες ιδίων κεφαλαίων ή υποχρεώσεων

Η διάκριση των χρηματοοικονομικών μέσων σε υποχρεώσεις και σε στοιχεία της καθαρής θέσης βάσει του ΔΛΠ 32 δεν θα επηρεάσει τον ορισμό των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων.

(στ) Εύρος ενοποίησης για εποπτικούς και λογιστικούς σκοπούς

Αναφορικά με το ΔΛΠ 27, διευκρινίζεται ρητά ότι η άσκηση εποπτείας σε ενοποιημένη βάση θα συνεχίσει να περιλαμβάνει αποκλειστικά επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η εποπτική μεταχείριση των προγραμμάτων τιτλοποίησης και ως προς το ζήτημα της ενοποίησης της εταιρείας ειδικού σκοπού θα βασίζεται σε εποπτικά κριτήρια και όχι στα κριτήρια των ΔΛΠ.

(ζ) Χρηματοδότηση ασφαλιστικών ταμείων

Επί του θέματος των συνταξιοδοτικών υποχρεώσεων, η Τράπεζα της Ελλάδος προσανατολίζεται στην αφαίρεση από τα βασικά ίδια κεφάλαια του ποσού της καθαρής υποχρέωσης χρηματοδότησης των ασφαλιστικών ταμείων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Επί του θέματος και λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις στην κεφαλαιακή βάση των τραπεζών που θα έχει η υιοθέτηση της προκρινόμενης από την Τράπεζα της Ελλάδος λύσης, η ΕΕΤ τοποθετήθηκε υπέρ της υιοθέτησης της δεύτερης λύσης, δηλαδή της αφαίρεσης των εν λόγω ποσών από το σύνολο των ιδίων κεφαλαίων.

Στο έγγραφο διαβούλευσης επισημαίνεται ότι ο νέος τρόπος υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας θα ισχύει από την πρώτη δημοσιοποίηση των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα ΔΛΠ και για το μεταβατικό διάστημα μέχρι την υιοθέτηση σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας, ενώ διευκρινίζεται ότι, για το χρονικό διάστημα που ενδεχομένως ισχύσει η δημοσιοποίηση των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με το ισχύον Κλαδικό Λογιστικό Σχέδιο, δεν θα πρέπει να υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις στα υποβαλλόμενα στοιχεία για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων.

Βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της Μεθόδου των Εσωτερικών Διαβαθμίσεων (ΜΕΔ)

Η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνέχεια του εγγράφου διαβούλευσης του Οκτωβρίου 2004 αναφορικά με τις βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να εξασφαλιστεί η εποπτική αναγνώριση της Μεθόδου των Εσωτερικών Διαβαθμίσεων, προχώρησε τον Ιανουάριο του 2005 στην έκδοση νέου κειμένου διαβούλευσης αναφορικά με τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά, τη δομή, την ποσοτικοποίηση των παραμέτρων κινδύνου και την επικύρωση των υποδειγμάτων (validation) των συστημάτων εσωτερικών διαβαθμίσεων.

Η ΕΕΤ υπέβαλε στην Τράπεζα της Ελλάδος κείμενο παρατηρήσεων επί του εγγράφου διαβούλευσης, τα κύρια σημεία του οποίου αφορούν τα εξής:

- συστήματα ‘point-in-time’ και ‘through-the-cycle’ (υπό α),
- μεθοδολογία ανάπτυξης υποδειγμάτων για τα συστήματα διαβάθμισης (υπό β),
- δομή συστημάτων διαβάθμισης (υπό γ),
- εκτίμηση της ζημίας ως ποσοστό του χρηματοδοτικού ανοίγματος (LGD) (υπό δ),
- ζητήματα προσαρμογής (calibration) (υπό ε).

(α) Συστήματα “point-in-time” και “through-the-cycle”

Σύμφωνα με το έγγραφο διαβούλευσης, η Τράπεζα της Ελλάδος αποδέχεται τα συστήματα με τα οποία η διαβάθμιση των πιστούχων μπορεί να γίνεται με βάση την υπάρχουσα κατάσταση τη στιγμή της ταξινόμησης (συστήματα “point-in-time”), αλλά προτρέπει τις τράπεζες να ενσωματώνουν στις εκτιμήσεις τους τα αποτελέσματα του οικονομικού κύκλου (συστήματα “through-the-cycle”).

Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι λόγω των μακροοικονομικών συνθηκών της ελληνικής οικονομίας, τα τελευταία χρόνια τα δεδομένα του πιστωτικού κινδύνου δεν καλύπτουν έναν πλήρη οικονομικό κύκλο, η ΕΕΤ ζήτησε πρόσθετες διευκρινίσεις από την Τράπεζα της Ελλάδος σχετικά με τις μεθοδολογίες ενσωμάτωσης των επιπτώσεων του οικονομικού κύκλου στις PIT διαβαθμίσεις.

(β) Μεθοδολογία ανάπτυξης υποδειγμάτων για τα συστήματα διαβάθμισης

Στο έγγραφο διαβούλευσης, η Τράπεζα της Ελλάδος αποδίδει έμφαση στην ύπαρξη ικανοποιητικού αριθμού περιπτώσεων αθετήσεων, θεωρώντας ως τέτοιο ποσοστό αθετήσεων εκείνο της τάξης του 25% του δείγματος. Η ΕΕΤ επισημαίνει στο κείμενο παρατηρήσεων που υπέβαλε, ότι η απουσία ιστορικών στοιχείων καθιστά επιτακτική την υιοθέτηση κάποιας ευελιξίας είτε αναφορικά με το ποσοστό αθετήσεων είτε με τη χρονική περίοδο άντλησης των στοιχείων.

(γ) Δομή συστημάτων διαβάθμισης

Επί του θέματος της δομής των συστημάτων διαβάθμισης και όσον αφορά τον αριθμό των αναγκαίων διαβαθμίσεων, η Τράπεζα της Ελλάδος υπογραμμίζει την ανάγκη το σύστημα διαβάθμισης να περιλαμβάνει τουλάχιστον 10 βαθμίδες, ώστε να αποφεύγονται οι υπερβολικές συγκεντρώσεις αντισυμβαλλομένων σε μία βαθμίδα (ως σημαντική συγκέντρωση θεωρείται η υπερβαίνουσα το 25%).

Επιπλέον, για τα συστήματα διαβάθμισης που αφορούν το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο, επισημαίνεται ότι πρέπει να είναι δισδιάστατα. Αναφορικά με την πρώτη διάσταση (δηλαδή την πιθανότητα αθέτησης υποχρέωσης (PD) του αντισυμβαλλομένου) ορίζεται ότι διαφορετικά ανοίγματα έναντι του ίδιου αντισυμβαλλομένου πρέπει να ταξινομούνται στην ίδια βαθμίδα ανεξάρτητα από το είδος της συναλλαγής διαβαθμίσεων, με την εξαίρεση των ανοιγμάτων που είναι εκφρασμένα σε ξένο νόμισμα, και τα εγχυμένα ή καλυμμένα με πιστωτικά παράγωγα ανοίγματα.

(δ) Εκτίμηση της ζημιάς ως ποσοστού του χρηματοδοτικού ανοίγματος (LGD)

Στο έγγραφο διαβούλευσης αναφορικά με τη μεθοδολογία της συνολικής ενδεχόμενης ζημιάς, η Τράπεζα της Ελλάδος επισημαίνει ότι, καθώς στη διαδικασία εκτίμησης του ποσοστού ανάκτησης απαιτήσεων υπεισέρχεται και η χρονική διάσταση, οι ταμειακές ροές που θα προκύψουν από τη διαδικασία ρευστοποίησης των απαιτήσεων πρέπει να προεξοφληθούν, προκειμένου η παρούσα αξία τους να αφαιρεθεί από τη συνολική οφειλή τη στιγμή της αθέτησης της υποχρέωσης. Η ΕΕΤ συμφωνεί με τη θέση της Τράπεζας της Ελλάδος, βάσει της οποίας ως επιτόκιο προεξόφλησης θα χρησιμοποιείται το κόστος κεφαλαίων της κάθε τράπεζας. Ωστόσο είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί περαιτέρω ο ορισμός της έννοιας του κόστους κεφαλαίων.

Η εκτίμηση του χρηματοδοτικού ανοίγματος σε περίπτωση αθέτησης υποχρέωσης του οφειλέτη (EAD) διαφοροποιείται ανάλογα με το αν πρόκειται για εντός ή εκτός ισολογισμού ανοίγματα. Στην τελευταία περίπτωση χρησιμοποιείται συντελεστής πιστωτικής μετατροπής (credit conversion factor). Αναφορικά με τον εποπτικό συντελεστή μετατροπής για τα πιστωτικά όρια, συντελεστής ο οποίος αφορά τις τράπεζες που θα έχουν υιοθετήσει τη θεμελιώδη μέθοδο εσωτερικών διαβαθμίσεων, η ΕΕΤ επισήμανε ότι στο σχέδιο πρότασης Οδηγίας προβλέπεται η υπό προϋποθέσεις δυνατότητα χρησιμοποίησης συντελεστή πιστωτικής μετατροπής 0% στις μη χρησιμοποιηθείσες πιστωτικές ευχέρειες, οι οποίες μπορούν να ακυρωθούν άνευ όρων και χωρίς προειδοποίηση οποιαδήποτε στιγμή.

(ε) Ζητήματα προσαρμογής (calibration)

Αναφορικά με το τελικό στάδιο της ποσοτικοποίησης των παραμέτρων του πιστωτικού κινδύνου, στάδιο κατά το οποίο θα πρέπει να γίνονται προσαρμογές στα αρχικά αποτελέσματα, η ΕΕΤ ζήτησε περαιτέρω διευκρινίσεις επί των εννοιών του «θορύβου» και των συστηματικών παραγόντων.

Καθιέρωση ομοιόμορφου πλαισίου υποβολής αναφορών προς τις εποπτικές αρχές

Το ζήτημα της δημιουργίας ενός πλαισίου ομοιόμορφων εποπτικών αναφορών τέθηκε αρχικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συζητήθηκε στο Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας, το οποίο ανέθεσε στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Τραπεζικών Εποπτικών Αρχών (CEBS) να το επεξεργαστεί.

Σε αυτό το πλαίσιο, η CEBS έθεσε σε διαβούλευση με παράγοντες της αγοράς κείμενο για τη δημιουργία ενός πλαισίου ομοιόμορφων εποπτικών αναφορών για την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων. Είχε μάλιστα προηγηθεί ανεπίσημη διαβούλευση, στην οποία η ΕΕΤ είχε συμμετάσχει σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος, προκειμένου να υπάρξουν κάποιες πρώτες τοποθετήσεις στο θέμα.

Σύμφωνα με το κείμενο διαβούλευσης, όλες οι πληροφορίες θα παρέχονται βάσει συγκεκριμένης υποδομής λογισμικού, που θα βασίζεται στο πρωτόκολλο XML/XBRL (eXtensible Mark-up Language/eXtensible Business Reporting Language), το οποίο έχει σχεδιαστεί, ώστε να είναι ουδέτερο σε επιδράσεις ανεξάρτητων πληροφοριακών συστημάτων. Πρόθεση της CEBS είναι να ολοκληρωθεί η κωδικοποίηση XML/XBRL πριν από τον Ιούνιο 2005.

Β. Λειτουργία και εποπτεία κεφαλαιαγορών

Εκκαθάριση και διακανονισμός στην ΕΕ

α) Εκθέσεις Giovannini και πορεία των εργασιών άρσης των εμποδίων

Η φύση των προβλημάτων σε ό,τι αφορά την παροχή διασυνοριακά υπηρεσιών εκκαθάρισης και διακανονισμού αποτέλεσε πρόσφατα αντικείμενο πολλών μελετών σε κοινοτικό επίπεδο. Μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της Ομάδας Giovannini, εκπονήθηκαν για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δύο εκθέσεις με αντικείμενο την περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα αυτό στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την υποβολή προτάσεων για την επίλυση των ζητημάτων που δημιουργούν προσκόμματα στη διαμόρφωση αποτελεσματικών μηχανισμών διασυνοριακού διακανονισμού στην ΕΕ.

Στις εκθέσεις Giovannini διαπιστώνεται η ύπαρξη δεκαπέντε σημαντικών εμποδίων, τα οποία κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες (διαφορές σε τεχνικές προδιαγραφές και πρακτικές αγορών, διαφορές σε φορολογικά ζητήματα και διαφορές ανάμεσα στα εθνικά νομικά συστήματα), ενώ καθορίζονται χρονικές προτεραιότητες για την άρση τους. Ταυτόχρονα, ορίζονται οι φορείς της αγοράς που θεωρούνται οι πλέον αρμόδιοι για την ανάληψη σχετικής πρωτοβουλίας και δράσης.

Η μελέτη και επεξεργασία ορισμένων εκ των εμποδίων ανατέθηκε σε τρεις ενώσεις του πιστωτικού τομέα, μεταξύ των οποίων και η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία σε συνεργασία και με άλλους φορείς, όπως για παράδειγμα με την Ευρωπαϊκή Ένωση Κεντρικών Αποθετηρίων Αξιών (European Central Securities Depositories Association – ECSDA) σε ό,τι αφορά το εμπόδιο 3 (εταιρικές πράξεις, κυριότητα και θεματοφυλακή). Η μελέτη και επεξεργασία των εμποδίων 4 (αμετάκλητος διακανονισμός) και 7 (ωράρια λειτουργίας) ανατέθηκε στην ECSDA.

Η ECSDA έχει ήδη υποβάλει τις προτάσεις της σε ό,τι αφορά τα εμπόδια 4 και 7. Ειδικότερα, η ECSDA εκπόνησε 10 πρότυπα, βάσει των οποίων τα συστήματα όλων των Κεντρικών Αποθετηρίων Αξιών των χωρών της ευρωζώνης θα πρέπει να παραμένουν ανοιχτά για διακανονισμό όλες τις ημέρες λειτουργίας του συστήματος TARGET, να επιτελούν τον DvP διακανονισμό σε ενιαία χρονικά πλαίσια (αυτό συνεπάγεται επιμήκυνση του χρόνου του DvP διακανονισμού στο Σ.Α.Τ. κατά 3,5 περίπου ώρες) και να παρέχουν δυνατότητα ασφαλούς διασυνοριακού διακανονισμού αξιών.

Επί του παρόντος, η ΕΕΤ συμμετέχει στις εργασίες που λαμβάνουν χώρα στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ομοσπονδίας σε ό,τι αφορά τη μελέτη και επεξεργασία του εμποδίου 3 και βρίσκεται στο στάδιο διαβουλεύσεων με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς, προκειμένου να διαμορφωθεί κοινή τοποθέτηση επί των προτάσεων της ECSDA για τα εμπόδια 4 και 7.

β) Εξελίξεις αναφορικά με τα πρότυπα των CESR/ESCB

Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ECB) και της Επιτροπής Ρυθμιστικών Αρχών Κεφαλαιαγορών (CESR) στις 22 Οκτωβρίου 2004, αποφασίστηκε η έγκριση της Έκθεσης αναφορικά με τα 19 Πρότυπα για την Εκκαθάριση και το Διακανονισμό στις Κεφαλαιαγορές που εκπονήθηκαν από τις CESR/ESCB (*«Standards for securities clearing and settlement in the European Union»*).

Τα Πρότυπα έχουν ως βάση τις προτάσεις της Τεχνικής Επιτροπής της Διεθνούς Οργάνωσης Ρυθμιστικών Αρχών Κεφαλαιαγορών (IOSCO) και της Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού (CPSS) και αποσκοπούν στη μεγιστοποίηση της ασφάλειας και αποτελεσματικότητας της διαδικασίας εκκαθάρισης και διακανονισμού των Κεφαλαιαγορών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε ό,τι αφορά τη δεσμευτικότητά τους, επισημαίνεται ότι τα Πρότυπα των CESR/ESCB δεν έχουν νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα, απευθύνονται όμως στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές, οι οποίες καλούνται να τα ενσωματώσουν στην έννομη τάξη τους σε συνεργασία με τους λοιπούς αρμόδιους φορείς και να αξιολογήσουν τη συμμόρφωση της αγοράς προς αυτά. Επισημαίνεται, πάντως, ότι η εφαρμογή των Προτύπων θα ξεκινήσει αφότου ολοκληρωθεί η μελέτη αξιολόγησης των επιπτώσεών τους, με βάση τα πορίσματα της οποίας και θα καθοριστεί επακριβώς το χρονικό πλαίσιο έναρξης ισχύος τους.

γ) Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφορικά με την εκκαθάριση και το διακανονισμό στην ΕΕ

Τον Ιανουάριο του 2005 δόθηκε στη δημοσιότητα σχέδιο Έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφορικά με την Εκκαθάριση και το Διακανονισμό στην ΕΕ. Μεταξύ των θεμάτων που τίθενται είναι και εκείνο της σκοπιμότητας ή μη έκδοσης κοινοτικής Οδηγίας στον τομέα της εκκαθάρισης και του διακανονισμού. Η ΕΕΤ τοποθετήθηκε υπέρ της σκοπιμότητας εκπόνησης μελέτης των επιπτώσεων και για τις δύο περιπτώσεις, ώστε να διαπιστωθεί η χρησιμότητα ή μη σχετικής κοινοτικής Οδηγίας.

Κατάχρηση αγοράς

Προσφάτως ολοκληρώθηκε και κατατέθηκε στη Βουλή των Ελλήνων προς ψήφιση το σχέδιο νόμου για την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2003/6/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιανουαρίου 2003 για τις πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και τις πράξεις χειραγώγησης της αγοράς, καθώς επίσης και των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2003/124/EK, 2003/125/EK και 2004/72/EK, με τις οποίες εξειδικεύονται οι κανόνες του επιπέδου 1 της Οδηγίας 2003/6/EK σύμφωνα με τη διαδικασία Lamfalussy.

Με το εν λόγω σχέδιο νόμου τροποποιούνται οι υφιστάμενες ρυθμίσεις σε ό,τι αφορά τις πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες (οι διατάξεις του ΠΔ 53/1992 καταργούνται στο σύνολό τους) και υιοθετούνται νέες ρυθμίσεις για τις πράξεις χειραγώγησης της αγοράς.

Για τις ανάγκες εφαρμογής του νόμου, ως **προνομιακή πληροφορία** νοείται μια πληροφορία, εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) είναι συγκεκριμένη, δηλαδή:

- (i) αφορά κατάσταση που υφίσταται ή που ευλόγως μπορεί να αναμένεται ότι θα υπάρξει ή γεγονός που έλαβε χώρα ή που ευλόγως μπορεί να αναμένεται ότι θα λάβει χώρα, και
- (ii) επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την πιθανή επίπτωση αυτής της κατάστασης ή του γεγονότος στις τιμές χρηματοπιστωτικών μέσων ή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων,

(β) δεν έχει δημοσιοποιηθεί,

(γ) αφορά, άμεσα ή έμμεσα, έναν ή περισσότερους εκδότες ή ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα,

(δ) η δημοσιοποίησή της θα μπορούσε να επηρεάσει σημαντικά την τιμή των χρηματοπιστωτικών μέσων που αφορά, ή την τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων, δηλαδή πρόκειται για πληροφορία που ένας συνετός επενδυτής θα αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, ως ουσιώδη κατά τη λήψη των επενδυτικών του αποφάσεων.

Επιπλέον, για τα πρόσωπα που διαμεσολαβούν κατ' επάγγελμα στην κατάρτιση συναλλαγών (ως τέτοια θεωρούνται οι ΕΠΕΥ, περιλαμβανομένων των πιστωτικών ιδρυμάτων εφόσον λειτουργούν και ως ΕΠΕΥ, και οι ΑΕ/ΛΕ) ως προνομιακές πληροφορίες νοούνται και οι πληροφορίες που πληρούν σωρευτικά τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

(α) διαβιβάζονται από πελάτη,

(β) σχετίζονται με τις εκκρεμείς εντολές του,

(γ) έχουν συγκεκριμένο χαρακτήρα,

- (δ) συνδέονται, άμεσα ή έμμεσα, με έναν ή περισσότερους εκδότες ή με ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα, και
- (ε) οι οποίες, εάν δημοσιοποιούνταν, θα μπορούσαν να επηρεάσουν σημαντικά την τιμή αυτών των χρηματοπιστωτικών μέσων ή την τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων.

Για τις ανάγκες εφαρμογής του νόμου, ως **χειραγώγηση της αγοράς** νοούνται:

- (α) Συναλλαγές ή εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών, με τις οποίες δίδονται ή δύναται να δοθούν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις για την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή χρηματοπιστωτικού μέσου ή με τις οποίες διαμορφώνεται, από ένα ή περισσότερα πρόσωπα που ενεργούν από κοινού, η τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων σε μη κανονικό ή τεχνητό επίπεδο, εκτός εάν το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου καταρτίστηκαν οι συναλλαγές ή το πρόσωπο που έδωσε τις εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών αποδεικνύει ότι οι συναλλαγές αυτές καταρτίστηκαν ή ότι έδωσε τις εντολές για τη διενέργεια των συναλλαγών αυτών για νόμιμους λόγους και ότι οι συναλλαγές ή εντολές είναι σύμφωνες με τις αποδεκτές πρακτικές της σχετικής αγοράς.
- (β) Συναλλαγές ή εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών, οι οποίες συνδυάζονται με/ή συνιστούν παραπλανητικές μεθοδεύσεις ή κάθε άλλη παραπλάνηση ή άλλο τέχνασμα.
- (γ) Η δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, περιλαμβανομένου του διαδικτύου, ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο, διάδοση πληροφοριών, οι οποίες δίνουν ή είναι πιθανόν να δώσουν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις σχετικά με χρηματοπιστωτικά μέσα, ή φημών ή παραπλανητικών ειδήσεων, εάν ο διαδίδων γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι οι πληροφορίες, οι φήμες ή οι ειδήσεις αυτές ήταν ψευδείς ή παραπλανητικές.

Η ΕΕΤ υπέβαλε διεξοδικές παρατηρήσεις επί του νομοσχεδίου, οι οποίες ελήφθησαν σε μεγάλο βαθμό υπόψη, όπως προκύπτει από το τελικό σχέδιο νόμου, το οποίο κατατέθηκε προς ψήφιση.

Ωστόσο, και παρά τις ως άνω βελτιώσεις, ο νόμος εξακολουθεί να προβληματίζει στο μέτρο ιδίως που αρκετές εκ των διατάξεών του περιέχουν αόριστες έννοιες, οπότε υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να δημιουργηθούν ζητήματα από την εφαρμογή του στην πράξη. Επίσης, ενώ προβλέπεται ότι θα εκδοθούν αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς για τη ρύθμιση των εκτελεστικών μέτρων του επιπέδου 2 σύμφωνα με τα οριζόμενα στις Οδηγίες που έχουν εκδοθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εντούτοις, δεν προβλέπεται ότι η έναρξη ισχύος της εφαρμογής τους θα συμπέσει με την έναρξη ισχύος του νόμου. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, στο μέτρο που, εφόσον δεν συμπίπτει η εφαρμογή των εν λόγω αποφάσεων με την έναρξη ισχύος του νόμου, θα είναι δυνατή η επιβολή σοβαρότατων διοικητικών και ποινικών κυρώσεων στη βάση κανόνων γενικού χαρακτήρα. Το ενδεχόμενο όμως αυτό έρχεται σε αντίθεση με τους επιδιωκόμενους από τον κοινοτικό νομοθέτη στόχους, αλλά και τις ίδιες τις επιταγές της κοινοτικής νομοθεσίας βάσει της διαδικασίας Lamfalussy.

Γ. Θέματα προστασίας καταναλωτή

Καθορισμός τραπεζικών επιτοκίων

Το Υπουργείο Ανάπτυξης συγκρότησε ομάδα εργασίας, στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι του Υπουργείου Ανάπτυξης, της Τράπεζας της Ελλάδος, της ΕΕΤ, του Τραπεζικού Μεσολαβητή και ενώσεων καταναλωτών, στην οποία συζητούνται διάφορα θέματα αναφορικά με τους όρους των τραπεζικών συμβάσεων και θέματα στις σχέσεις τραπεζών και καταναλωτών εν γένει. Τις δύο πρώτες συνεδριάσεις της ομάδας εργασίας απασχόλησε το θέμα της διαμόρφωσης των τραπεζικών επιτοκίων.

Η ΕΕΤ υπέβαλε εγγράφως τις απόψεις της αναφορικά ιδίως με:

- τα κριτήρια για τη διαμόρφωση των επιτοκίων (υπό α), και
- την έλλειψη συσχετισμού μεταξύ τραπεζικών και εξωτραπεζικών επιτοκίων (υπό β).

(α) Κριτήρια για τη διαμόρφωση των επιτοκίων

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα κριτήρια για τη διαμόρφωση των **επιτοκίων καταθέσεων** επισημάνθηκε ότι αυτά είναι το παρεμβατικό επιτόκιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης (που αποτελεί τη βάση για τη διαμόρφωση του κόστους του χρήματος και κατ' επέκταση τη ζήτηση της μονάδας στην οποία αυτό εκφράζεται), η ανάγκη της κάθε τράπεζας για αύξηση ή περιορισμό της ρευστότητάς της, η διάρκεια της κατάθεσης (δηλαδή ο χρόνος για τον οποίο η τράπεζα γνωρίζει ότι θα έχει στη διάθεσή της τα συγκεκριμένα κεφάλαια) και ο ανταγωνισμός στην τραπεζική αγορά.

Σε κάθε περίπτωση, είναι προφανές ότι ο καθορισμός των επιτοκίων καταθέσεων είναι αποτέλεσμα του συνδυασμού όλων των παραπάνω παραγόντων, αλλά και της πολιτικής της τράπεζας όσον αφορά τα επιτόκια χορηγήσεων.

Ο καθορισμός των **επιτοκίων χορηγήσεων** αποτελεί επίσης σύνθετη διαδικασία, η οποία λαμβάνει υπόψη της πολλές παραμέτρους, μεταξύ των οποίων, το κόστος του χρήματος, τα λειτουργικά έξοδα της τράπεζας, τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο (κίνδυνος της αγοράς, πιστωτικός κίνδυνος και λειτουργικός κίνδυνος) και τον ανταγωνισμό.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων περιλήφθηκαν επιγραμματικά στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 και επαναλήφθηκαν στην έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2002. Όμως η δυσχέρεια κατανόησής τους από το μέσο καταναλωτή και το σημείο μέχρι του οποίου είναι δυνατόν να περιληφθούν και αναλυθούν σε μία σύμβαση δανείου καθίστανται φανερά και από το γεγονός ότι οι παράγοντες αυτοί δεν επηρεάζουν κάθε φορά τη διαμόρφωση των επιτοκίων κατά τον ίδιο τρόπο, ούτε μπορούν να έχουν πάντα την ίδια βαρύτητα. Έτσι, τυχόν υπεραπλουστευμένη παράθεση κάποιων κριτηρίων θα απείχε σημαντικά από την πραγματικότητα και θα οδηγούσε σε εσφαλμένα συμπεράσματα και στρεβλώσεις στην τραπεζική αγορά προς βλάβη όχι μόνο των τραπεζών, αλλά τελικά και των ίδιων των καταναλωτών.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, στοχεύοντας στην ενημέρωση των καταναλωτών με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, όρισε στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 ότι, στην περίπτωση των κυμαινόμενων επιτοκίων, οι πελάτες των τραπεζών πρέπει να ενημερώνονται «*σχετικά με τους βασικούς παράγοντες, η ενδεχόμενη μεταβολή των οποίων θα επηρεάσει το συνολικό κόστος του αντίστοιχου δανείου (όπως π.χ. παρεμβατικά επιτόκια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας)*».

Συνεπώς, η πληροφόρηση κατά την Τράπεζα της Ελλάδος πρέπει να περιλαμβάνει τους βασικούς παράγοντες διακύμανσης των επιτοκίων, που προφανώς είναι οι κατά τα ανωτέρω αναφερόμενοι στις Γενικές Αρχές της Πράξης, όπως το κόστος του χρήματος στο οποίο ευθέως παραπέμπουν τα παρεμβατικά επιτόκια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που αναφέρονται χάριν παραδείγματος. Όμως, στη συνέχεια η Απόφαση 178/3/19.7.04 της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων, διευκρίνισε πλήρως το θέμα της διαμόρφωσης και διακύμανσης των επιτοκίων. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 2β) της Απόφασης ορίζεται ότι: «*Η μεταβολή του κυμαινόμενου επιτοκίου συνδέεται αποκλειστικά με δείκτες γενικού και ευρέως προσβάσιμου επιτοκιακού χαρακτήρα, όπως παρεμβατικά επιτόκια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Euribor, απόδοση ομολόγων, βραχυπρόθεσμων τίτλων, κ.λπ., οι οποίοι πρέπει να αναφέρονται ρητά στη σύμβαση. Στη σύμβαση προσδιορίζεται επίσης ρητά ο τρόπος προσαρμογής του συμβατικού επιτοκίου, ως εξής: i) ως ανώτατο πολλαπλάσιο της εκάστοτε μεταβολής του επιτοκιακού δείκτη ή ii) ως το εκάστοτε προκύπτον άθροισμα του ύψους του επιτοκιακού δείκτη πλέον ενός περιθωρίου καθοριζόμενου μέχρι ενός ανωτάτου ορίου. Σε περίπτωση που επιλεγούν περισσότεροι του ενός από τους ως άνω δείκτες πρέπει επίσης να σταθμίζεται στη σύμβαση η συμμετοχή του κάθε δείκτη στη συνολική διαμόρφωση της μεταβολής του κυμαινόμενου επιτοκίου*».

(β) Αποκλεισμός συσχετισμού μεταξύ τραπεζικών και εξωτραπεζικών επιτοκίων

Ο Άρειος Πάγος, με την απόφασή του 1219/2001, αν και αναγνώρισε ότι τα τραπεζικά επιτόκια είναι ελεύθερα διαπραγματεύσιμα και ότι το ισχύον γι' αυτά καθεστώς δεν συνοδεύεται από τη θέσπιση ανώτατων ορίων, διατύπωσε την κρίση ότι:

- τα εξωτραπεζικά επιτόκια έχουν γενικότερη κοινωνικοοικονομική σημασία και αφορούν και τις τραπεζικές συμβάσεις,
- ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος στην ελεύθερη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων είναι η συμπίεσή τους κάτω από τα εξωτραπεζικά,
- συμφωνία για επιτόκια μεγαλύτερα των εξωτραπεζικών «*δεν παύει να απαγορεύεται από το νόμο*».

Η κρίση αυτή του Αρείου Πάγου, η οποία διατυπώθηκε ως μείζων σκέψη στην εν λόγω απόφαση, αποτέλεσε αντικείμενο ποικίλων ερμηνειών και σύμφωνα με μια άποψη θεωρήθηκε ότι αναιρεί το σαφή διαχωρισμό μεταξύ των διοικητικά καθοριζόμενων εξωτραπεζικών επιτοκίων και των ελεύθερα διαμορφούμενων τραπεζικών επιτοκίων. Ωστόσο, η κρίση του Αρείου Πάγου ότι τα διοικητικά καθοριζόμενα εξωτραπεζικά επι-

τόκια αφορούν και τις τραπεζικές συναλλαγές έρχεται σε αντίθεση με τις συνειδητές επιλογές της Τράπεζας της Ελλάδος να προχωρήσει σε σταδιακή απελευθέρωση της τραπεζικής αγοράς και να οδηγήσει τις τράπεζες στον καθορισμό των επιτοκίων τους στο πλαίσιο των κανόνων της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς και των όρων του ελεύθερου ανταγωνισμού. Άλλωστε η σταδιακή αυτή απελευθέρωση αποφασίστηκε και υλοποιήθηκε εν όψει της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της εισαγωγής της Ευρωπαϊκής Λογιστικής Μονάδας το 1974, του ECU το 1979 και τέλος του ευρώ και πλέον επιβάλλεται από τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (άρθρο 4) και το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (άρθρο 2).

Οι επιλογές αυτές της Τράπεζας της Ελλάδος επιβεβαιώθηκαν κατά τον πλέον πανηγυρικό τρόπο με την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, στις Γενικές Αρχές της οποίας επανακαθορίστηκε το πλαίσιο στο οποίο διαμορφώνονται τα τραπεζικά επιτόκια και προσδιορίστηκαν οι παράγοντες που τα επηρεάζουν, χωρίς καμία απολύτως αναφορά στα εξωτραπεζικά επιτόκια. Όρισε λοιπόν η Τράπεζα της Ελλάδος ότι τα πιστωτικά ιδρύματα *«οφείλουν να διαμορφώνουν τα επιτόκια στο πλαίσιο της αρχής της ανοιχτής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού, συνεκτιμώντας τους κατά περίπτωση αναλαμβανόμενους κινδύνους και λαμβάνοντας υπόψη ενδεχόμενες μεταβολές στις χρηματοοικονομικές συνθήκες, καθώς και στοιχεία και πληροφορίες τις οποίες οι αντισυμβαλλόμενοι οφείλουν να παρέχουν με ακρίβεια για το σκοπό αυτό»*.

Πρόσφατα δε με την Απόφαση 178/3/19.07.04 της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος, η σαφής διάκριση μεταξύ εξωτραπεζικών και τραπεζικών επιτοκίων αποτυπώθηκε και πάλι. Συγκεκριμένα, στο προοίμιο της Απόφασης αυτής ορίζεται ότι: *«... ζ) το γεγονός ότι τα τραπεζικά και τα εξωτραπεζικά επιτόκια αποτελούν κατηγορίες επιτοκίων εκάστη των οποίων εξαρτάται από διαφορετικούς παράγοντες και διαμορφώνεται με βάση διαφορετικά κριτήρια, υποκείμενες, για το λόγο αυτό, σε απολύτως διακριτές, μη επικαλυπτόμενες ρυθμίσεις (άρθρο 2 παρ. 3 ΝΔ. 588/48 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 Ν. 1266/82, όπως ισχύει και το άρθρο 15 παρ. 5 Ν. 876/1979, αντιστοίχως), η) το γεγονός ότι κατά τις αρχές που διέπουν τη νομισματική πολιτική του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί εντός του πλαισίου της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, βάσει των άρθρων 2, 4 και 105.1 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και 2 του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, τα τραπεζικά επιτόκια διαμορφώνονται ελεύθερα ...»*. Περαιτέρω, στην παράγραφο 1 της Απόφασης ορίζεται ότι: *«Δεν είναι συμβατός προς τις αναφερόμενες ανωτέρω, υπό στοιχεία (ζ) και (η) αρχές, ο διοικητικός καθορισμός ανωτάτου ορίου στα τραπεζικά επιτόκια, ούτε ο συσχετισμός τους προς το εκάστοτε ισχύον για τα εξωτραπεζικά επιτόκια ανώτατο όριο. Το όριο αυτό δεν ανήκει, κατά το περιεχόμενο και το σκοπό του, στους παράγοντες προσδιορισμού των τραπεζικών επιτοκίων, τα οποία διαμορφώνονται ελεύθερα ύστερα από στάθμιση των εκτιμώμενων κατά περίπτωση κινδύνων, των εκάστοτε συνθηκών των χρηματοπιστωτικών αγορών, καθώς και των εν γένει υποχρεώσεων των τραπεζών που απορρέουν από τις διατάξεις που διέπουν τη λειτουργία τους. Κατά συνέπεια, οι μετά την απελευθέρωση των επιτοκίων (ΠΔ/ΤΕ 1087/1987 κ.λπ.) συναπτόμενες συμφωνίες τραπεζικών επιτοκίων, στις οποίες συνομολογείται επιτόκιο που τυχόν υπερβαίνει το εκάστοτε οριζόμενο για τα εξωτραπεζικά επιτόκια ανώτατο όριο, δεν είναι αθέμιτες για το λόγο αυτό»*.

Η ΕΕΤ επισήμανε τέλος ότι ο μη συσχετισμός των εξωτραπεζικών με τα τραπεζικά επιτόκια υπαγορεύεται και από το γεγονός ότι τα πρώτα αφορούν μεμονωμένες παρεμπόμπουσες συναλλαγές μεταξύ δικαιοπρακτούντων, οι οποίοι δεν έχουν ούτε διατηρούν οργάνωση και υποδομή για την κατ' επάγγελμα εξέταση, χορήγηση, παρακολούθηση και είσπραξη δανείων.

Δ. Συστήματα πληρωμών

Αργία Συστήματος TARGET κατά την 28η Μαρτίου 2005

Μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, το σύστημα ΕΡΜΗΣ, το οποίο έχει αναπτύξει η Τράπεζα της Ελλάδος για τη διατραπεζική μεταφορά κεφαλαίων, αποτελεί πλήρες τμήμα του ευρωπαϊκού συστήματος TARGET, το οποίο λειτουργεί με την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Συνεπώς το σύστημα ΕΡΜΗΣ ακολουθεί υποχρεωτικά, μεταξύ άλλων, το πρόγραμμα αργιών του συστήματος TARGET.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι:

1. την 1η Ιανουαρίου 2005 έληξε η ισχύς της Κατευθυντήριας Γραμμής της ΕΚΤ (ΕΚΤ/2002/1), με την οποία προβλεπόταν παρέκκλιση για συγκεκριμένους τύπους συναλλαγών του συστήματος ΕΡΜΗΣ από το ημερολόγιο λειτουργίας του TARGET τη Μεγάλη Παρασκευή και τη Δευτέρα του Πάσχα των Καθολικών/Διαμαρτυρομένων όταν αυτές δεν συνέπιπταν με το Πάσχα των Ορθοδόξων,
2. τη διάταξη του άρθρου 55, παρ. 5 του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος, σύμφωνα με την οποία «... Η Τράπεζα λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή των κανόνων που θεσπίζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας και της αξιοπιστίας των συστημάτων συμφητισμού και πληρωμών, κατά την έννοια του άρθρου 22 του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών»,
3. την ανάγκη αποφυγής διακριτικής μεταχείρισης της πελατείας των τραπεζών και του Δημοσίου κατά την 28η Μαρτίου 2005 (Δευτέρα του Πάσχα των Καθολικών/Διαμαρτυρομένων) ανάλογα με το μέσο πληρωμής που θα χρησιμοποιήσουν (μετρητά έναντι επιταγών ή άλλων ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής),

η ΕΕΤ σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος και το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών προέβη στις αναγκαίες ενέργειες, ώστε να κατατεθεί στη Βουλή σχετική ρύθμιση που όριζε ως ειδική αργία διατραπεζικών συναλλαγών την 28η Μαρτίου 2005, καθώς και κάθε άλλη μελλοντική ημερομηνία που δεν θα συμπίπτει το Πάσχα των Ορθοδόξων με το Πάσχα των Καθολικών/Διαμαρτυρομένων.

Οι διατάξεις της εν λόγω ρύθμισης ισχύουν για την Τράπεζα της Ελλάδος, το Χρηματιστήριο Αθηνών, το Κεντρικό Αποθετήριο Αξιών, το Χρηματιστήριο Παραγώγων Αθηνών, την Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών επί Παραγώγων (ΕΤΕΣΕΠ), την εταιρεία Διατραπεζικά Συστήματα, καθώς και τις ακόλουθες κατηγορίες επιχειρήσεων:

1. Πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα, στα οποία περιλαμβάνονται τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, και τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών τραπεζών
2. Επιχειρήσεις Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
3. Εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης και εταιρείες πρακτορείας απαιτήσεων
4. Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων και Ανώνυμες Εταιρείες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου.

Κατά την ημέρα της ειδικής αργίας, όλες οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις που απορρέουν από υφιστάμενες συμβάσεις μεταξύ των ανωτέρω αναφερομένων φορέων και της πελατείας τους, καθώς και οι λοιπές εν γένει ληξιπρόθεσμες, την ίδια ημέρα, υποχρεώσεις της πελατείας αυτών προς οποιονδήποτε τρίτο, εκπληρώνονται την επόμενη εργάσιμη ημέρα, δηλαδή, για το έτος 2005, την 29η Μαρτίου, οπότε και αρχίζουν οι συνέπειες της τυχόν μη εκπλήρωσης.

Οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται στα πιστωτικά ιδρύματα την ημέρα της ειδικής αργίας καταχωρούνται στα συστήματά τους με ημερομηνία της επόμενης εργάσιμης ημέρας, δηλαδή, για το έτος 2005, την 29η Μαρτίου 2005.

Οι ημέρες ειδικής αργίας είναι εργάσιμες για το προσωπικό των ανωτέρω ιδρυμάτων και επιχειρήσεων. Τα υποκαταστήματα των τραπεζών παραμένουν ανοικτά, παρέχουν όμως περιορισμένη εξυπηρέτηση στο συναλλακτικό κοινό.

Η ΕΕΤ, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές με το συγκεκριμένο θέμα εξελίξεις και τις ενδεχόμενες αναταράξεις που θα μπορούσε να δημιουργήσει στην αγορά, εξέδωσε Δελτία Τύπου για την ενημέρωση του συναλλακτικού κοινού, ενώ προχώρησε και στην έκδοση ορισμένων κατευθυντήριων γραμμών προς τις τράπεζες-μέλη της, σχετικά με το πλαίσιο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος της χώρας μας, τη Δευτέρα 28 Μαρτίου 2005.

Αιτήματα πολιτικής των τραπεζών αναφορικά με τη μετάβαση στο νέο σύστημα πληρωμών TARGET2

Τον Οκτώβριο του 2002 το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας διαμόρφωσε τη μακροπρόθεσμη στρατηγική του για το σύστημα πληρωμών TARGET. Ακολούθησε τον Ιούλιο του 2004 η έκδοση των Γενικών Λειτουργικών Προδιαγραφών του νέου συστήματος TARGET2.

Στο πλαίσιο αυτό, η έκδοση του κειμένου των Λεπτομερειακών Λειτουργικών Προδιαγραφών του συστήματος TARGET2 αναμένεται να εγκριθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 2005, ενώ θα πρέπει προηγουμένως να έχουν γνωστοποιηθεί τα εθνικά παράθυρα μετάπτωσης στην κοινή πλατφόρμα, καθώς επίσης και η υιοθέτηση ή μη των ευχερειών που προβλέπονται στο νέο σύστημα από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Σύμφωνα με το χρονοπρόγραμμα που έχει εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών κατά τη διάρκεια του 2005 θα αναπτυχθεί η τεχνολογική υποδομή της ενιαίας πλατφόρμας. Οι πρώτες δοκιμές του συστήματος θα πραγματοποιηθούν από το Ευρώσύστημα το πρώτο τρίμηνο του 2006 και θα ακολουθήσουν δοκιμές από την πιλοτική ομάδα τραπεζών, οι οποίες θα ενταχθούν με το πρώτο «παράθυρο μετάπτωσης».

Λόγω του γεγονότος ότι καίρια ζητήματα σε ό,τι αφορά τη μετάπτωση στο TARGET2 δεν έχουν επί του παρόντος διευκρινιστεί, ώστε τα πιστωτικά ιδρύματα να είναι σε θέση να λάβουν τις αναγκαίες επιχειρηματικές αποφάσεις, η ΕΕΤ απέστειλε επιστολή στην Τράπεζα της Ελλάδος, στην οποία καταγράφονται τα σχετικά θέματα που απασχολούν επί του παρόντος τις ελληνικές τράπεζες. Ειδικότερα, το περιεχόμενο της επιστολής αφορούσε τα ακόλουθα θέματα:

- κατηγορίες συμμετεχόντων στο TARGET2 (υπό α),
- πρόσθετες υπηρεσίες και home account (υπό β), και
- διακανονισμός επικουρικών συστημάτων (υπό γ).

(α) Κατηγορίες συμμετεχόντων στο TARGET2

Αν και είναι γνωστό ότι ακόμη δεν είναι διαθέσιμα τα απαραίτητα κοστολογικά στοιχεία, είναι εντούτοις απαραίτητο οι τράπεζες να αποφασίσουν το ταχύτερο δυνατόν αν θα συμμετέχουν στο νέο σύστημα ως άμεσα ή έμμεσα μέλη.

Η ΕΕΤ ζήτησε από την Τράπεζα της Ελλάδος να ληφθεί κάθε δυνατή μέριμνα, προκειμένου να αρθούν τα οποιαδήποτε φύσης εμπόδια, ώστε κάθε τράπεζα να έχει στη διάθεσή της τη δυνατότητα επιλογής της συμμετοχής της στο νέο σύστημα ως άμεσο ή έμμεσο μέλος.

Σε αυτό το πλαίσιο η ΕΕΤ ζήτησε επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο παροχής υπηρεσιών με τη μορφή του home account, εφόσον κάτι τέτοιο καθιστά ευχερέστερη για τα πιστωτικά ιδρύματα, τα οποία επιθυμούν να συμμετέχουν στο TARGET2 με την ιδιότητα του έμμεσου μέλους, την εκπλήρωση των υποχρεώσεων διατήρησης ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών.

(β) Πρόσθετες υπηρεσίες και home account

Σύμφωνα με το Κείμενο των Λεπτομερών Λειτουργικών Προδιαγραφών, στο νέο σύστημα πληρωμών TARGET2 οι εθνικές κεντρικές τράπεζες θα έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν επιπρόσθετες υπηρεσίες πέραν των βασικών υπηρεσιών, οι οποίες θα αφορούν τη διαχείριση των υποχρεωτικών αποθεματικών, τις πάγιες διευκολύνσεις και το home account.

Οι επιπρόσθετες υπηρεσίες παρέχονται είτε βάσει της κοινής πλατφόρμας (SSP) είτε βάσει εσωτερικής εφαρμογής, κατά τη διακριτική ευχέρεια κάθε εθνικής κεντρικής τράπεζας.

Η ΕΕΤ υπογράμμισε την ανάγκη αφενός μεν να διευκρινιστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος ο τρόπος παροχής στις τράπεζες των πρόσθετων υπηρεσιών και αφετέρου, εφόσον η Τράπεζα της Ελλάδος επιλέξει τη λύση της ανάπτυξης εσωτερικής εφαρμογής, την ανάγκη η παροχή των εν λόγω υπηρεσιών να ευθυγραμμίζεται τόσο τιμολογιακά όσο και από πλευράς αποτελεσματικότητας με τα ισχύοντα στην ενιαία πλατφόρμα. Επισημάνθηκε επίσης ότι ο τρόπος πρόσβασης και αξιοποίησης των πρόσθετων υπηρεσιών μέσω της ανάπτυξης εσωτερικής εφαρμογής από την Τράπεζα της Ελλάδος δεν θα πρέπει να συνεπάγεται πρόσθετο κόστος ανάπτυξης εφαρμογών για τις τράπεζες.

(γ) Διακανονισμός επικουρικών συστημάτων

Αναφορικά με το ζήτημα του διακανονισμού των επικουρικών συστημάτων, η ΕΕΤ ζήτησε από την Τράπεζα της Ελλάδος την παροχή διευκρινίσεων αναφορικά με:

- το ποια θα είναι τα ελληνικά συστήματα, τα οποία θα χαρακτηριστούν ως «επικουρικά συστήματα» στο πλαίσιο του TARGET2,
- με ποιον τρόπο από τους προβλεπόμενους στο κείμενο των λειτουργικών προδιαγραφών θα διακανονίζουν τα ελληνικά επικουρικά συστήματα, και
- κατά πόσο θα υπάρξει ανάγκη μεταβολής των νομικών και διαδικαστικών/επιχειρηματικών σχέσεων των τραπεζών με αυτά.

Η Τράπεζα της Ελλάδος ενημέρωσε την ΕΕΤ ότι αναμένει την έκδοση των Λεπτομερειακών Αναλυτικών Προδιαγραφών του συστήματος TARGET2 από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, καθώς και τις κατευθύνσεις του Ευρωσυστήματος προς τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών χωρίς παρέκκλιση, προκειμένου να παράσχει αναλυτικές διευκρινίσεις επί των ως άνω θεμάτων.

Ε. Ασφάλεια συναλλαγών

Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/97/ΕΚ για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες στην ελληνική έννομη τάξη

Πρόσφατα παρουσιάστηκε σε συνέντευξη τύπου των συναρμόδιων Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, και Δικαιοσύνης σχέδιο νόμου για την «*Τροποποίηση, συμπλήρωση και αντικατάσταση διατάξεων του Ν. 2331/1995 και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*».

Η ΕΕΤ είχε αποστείλει εκτεταμένες παρατηρήσεις επί παλαιότερου σχεδίου νόμου κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, οι οποίες έγιναν σε μεγάλο βαθμό δεκτές. Ωστόσο, παραμένουν στο κείμενο του νεότερου σχεδίου νόμου ορισμένες διατάξεις, οι οποίες προβληματίζουν ιδιαίτερα ως προς τις συνέπειές τους.

Ειδικότερα, ένα από τα κύρια ζητήματα που ανακύπτουν είναι ότι σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 2 του νόμου, εντάσσεται στον ορισμό της «εγκληματικής δραστηριότητας» το σύνολο των κακουργημάτων και πλημμελημάτων, εφόσον από την τέλεσή τους προκύπτει περιουσία τουλάχιστον 4.000 ευρώ. Συνεπώς στον ορισμό εντάσσεται πλέον και το σύνολο σχεδόν των εγκλημάτων που συνδέονται με την παράβαση διατάξεων του φορολογικού δικαίου. Τα επιχειρήματα της ΕΕΤ ως προς τις επιπτώσεις της συγκεκριμένης πρόβλεψης, η οποία τελικά τροποποιήθηκε εν μέρει (άρθρο 4, παρ. 7), εστίαζαν ειδικότερα στα εξής:

- Την ανάδειξη του Αρμόδιου Φορέα του άρθρου 7 και του τραπεζικού συστήματος σε κύρια όργανα φορολογικού ελέγχου, υποκαθιστώντας κατ' ουσία την Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠΕΕ) και τις λοιπές φορολογικές αρχές, με σκοπό τη μέσω του νόμου αυτού επίλυση του προβλήματος της φοροδιαφυγής και των λοιπών φορολογικών παραβάσεων.
- Ο Φορέας του άρθρου 7 δεν θα μπορεί πλέον να επικεντρωθεί στο έργο του, καθόσον είναι βέβαιο ότι θα κατακλυστεί από αναφορές, τις οποίες δεν θα μπορεί να αξιολογήσει.
- Εμμέσως καταργείται τόσο το φορολογικό, όσο και το τραπεζικό απόρρητο, αφού δεν θα κάμπτεται μόνο κατ' εξαίρεση, αλλά σχεδόν σε κάθε περίπτωση υποψίας φοροδιαφυγής. Εφόσον η ένταξη των φορολογικών αδικημάτων στον ορισμό της εγκληματικής δραστηριότητας δεν γίνεται ενιαία και ταυτόχρονα από το σύνολο των κρατών-μελών (το θέμα εκκρεμεί στα πλαίσια της διαβούλευσης που πραγματοποιείται για την 3η πρόταση Οδηγίας), περιορίζεται η προσπάθεια προσέλκυσης κεφαλαίων στην Ελλάδα, ενώ δημιουργείται ένα ανταγωνιστικό μειονέκτημα για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.
- Το τραπεζικό σύστημα δεν είναι δυνατό να εξασφαλίσει τη φορολογική νομιμότητα της πελατείας του και οποιαδήποτε προσπάθεια να ενταχθεί κάτι τέτοιο στις υποχρεώσεις του θα οδηγήσει σε σοβαρό κλονισμό της σχέσης εμπιστοσύνης τράπεζας-πελάτη, ενώ ταυτόχρονα θα αυξήσει τη γραφειοκρατία και το κόστος με σοβαρές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας.
- Το όλο ζήτημα της καθολικής διεύρυνσης του ορισμού της εγκληματικής δραστηριότητας επανεξετάζεται ενόψει της επικείμενης υιοθέτησης της 3ης Οδηγίας για το ξέπλυμα χρήματος και πιθανολογείται η τροποποίηση της σχετικής διάταξης.

Ένα άλλο ζήτημα καίριας σημασίας είναι, ότι σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3, παρ. 1, εδάφ. γ) του σχεδίου νόμου, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι δύο ετών όποιος υπάλληλος των προσώπων του άρθρου 2α παράγραφος 1 (πιστωτικά ιδρύματα, χρηματοδοτικοί οργανισμοί, εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, κ.ά.) ή όποιο άλλο υπόχρεο προς αναφορά υπόπτων συναλλαγών πρόσωπο παραλείπει από βαριά αμέλεια να αναφέρει αρμοδίως ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές ή παρουσιάζει ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία, κατά παράβαση των σχετικών νομοθετικών, διοικητικών και κανονιστικών διατάξεων και κανόνων.

Με τη συγκεκριμένη διάταξη ποινικοποιείται για πρώτη φορά η τυχόν από βαρεία αμέλεια παράληψη αναφοράς ενδεχόμενης ύποπτης συναλλαγής από υπάλληλο των προσώπων του άρθρου 2α, παρ. 1. Η θέση της ΕΕΤ ήταν η απόλειψη της συγκεκριμένης διάταξης (η οποία τροποποιήθηκε ικανοποιητικά, αλλά δεν απαλείφθηκε εντελώς), με τα εξής βασικά επιχειρήματα:

- στην εισηγητική έκθεση ουδεμία αιτιολογία περιλαμβάνεται για τη σκοπιμότητα ποινικοποίησης ενός πειθαρχικού παραπτώματος,
- η εν λόγω ποινικοποίηση δεν έχει έρεισμα στην ενσωματούμενη κοινοτική Οδηγία,
- η εν λόγω διάταξη, όπως ήταν διατυπωμένη, οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι η ποινικοποίηση αφορά μόνο τη συμπεριφορά, έστω και από βαρεία αμέλεια, των προσώπων που αναφέρονται στο άρθρο 2α, διαχωρίζοντας τα πρόσωπα αυτά από άλλους λειτουργούς (π.χ. τελωνειακούς, εφοριακούς),
- ο τραπεζικός υπάλληλος βρίσκεται στο επίκεντρο της προσπάθειας καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες με βάση και την ικανότητά του να αξιολογεί τις συναλλαγές ως ύποπτες και να τις αναφέρει αρμοδίως. Συνεπώς, ο τραπεζικός υπάλληλος θα πρέπει να προστατεύεται και όχι να αντιμετωπίζει διαρκώς το φόβο να κατηγορηθεί για μη αναφορά ύποπτης συναλλαγής από βαρεία αμέλεια. Η διάταξη αυτή ενδέχεται να λειτουργήσει ισοπεδωτικά στη ζητούμενη αξιολόγηση και να οδηγήσει σε κατακόρυφη αύξηση αναφορών, οι οποίες σε συνδυασμό και με την επέκταση των αδικημάτων που περιλαμβάνονται στον ορισμό της εγκληματικής δραστηριότητας, θα κατακλύσουν τον Αρμόδιο Φορέα του άρθρου 7, καθιστώντας τη λειτουργία του αναποτελεσματική.

Τραπεζικός Μεσολαβητής

Στοιχεία έτους 2004

Το Γραφείο του Τραπεζικού Μεσολαβητή συμπλήρωσε έξι έτη λειτουργίας με σταθερά ανοδική πορεία εργασιών. Σε όλο αυτό το διάστημα, εκτός από την επίλυση διαφορών, το Γραφείο έδωσε έμφαση στην ενημέρωση των συναλλασσομένων με τις τράπεζες σε θέματα που τους ενδιαφέρουν, καθώς και στην καταγραφή των παρατηρήσεων τους σχετικά με τους όρους διεξαγωγής των συναλλαγών και την ποιότητα εξυπηρέτησής τους. Από 1.7.2004 το Γραφείο του Τραπεζικού Μεσολαβητή εξετάζει και παράπονα επαγγελματιών και επιχειρήσεων, με ετήσιο κύκλο εργασιών μέχρι ένα εκατομμύριο ευρώ.

Η εξέλιξη του συνόλου των εργασιών του Γραφείου – καταναλωτικών, επαγγελματικών και επιχειρηματικών διαφορών – κατά το έτος 2004, σε σύγκριση με το 2003, συνοψίζεται ως εξής:

- Γραπτά παράπονα 1.220 έναντι 1.043 του 2003 ή αύξηση 17%.
- Τηλεφωνικές κλήσεις 7.271 έναντι 7.228 του 2003 ή αύξηση 0,6%.
- Υποθέσεις των οποίων ολοκληρώθηκε η εξέταση 911 έναντι 680 ή αύξηση 34%.
- Ο δείκτης ικανοποίησης των συναλλασσομένων διαμορφώθηκε σε 82,3%.

Οι επισκέψεις στην ιστοσελίδα του Γραφείου ανήλθαν σε 13.939 έναντι 11.193 του 2003, αύξηση 25%.

Η κατανομή των παραπόνων κατά προϊόν/υπηρεσία έχει ως εξής: Στα γραπτά παράπονα το 61,5% αντιπροσωπεύουν τα μέσα πληρωμών, κυρίως κάρτες, τα δάνεια το 21,2% και οι καταθέσεις το 10,2% έναντι 54,4%, 27,0% και 11,9% αντίστοιχα του έτους 2003. Στις τηλεφωνικές κλήσεις τα δάνεια αντιπροσωπεύουν το 44,8%, τα μέσα πληρωμών το 38,9% και οι καταθέσεις το 10,2%. Τα αντίστοιχα ποσοστά του 2003 είναι 38,3%, 42,8% και 10,4%.

Χαρακτηριστικές υποθέσεις

Επειδή τα παράπονα για το πλαστικό χρήμα καταλαμβάνουν σταθερά την πρώτη θέση μεταξύ όλων των τραπεζικών προϊόντων/υπηρεσιών, παρουσιάζονται δύο από τις πιο συνήθεις περιπτώσεις προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κάτοχοι καρτών.

1. Χρεώσεις μετά από απώλεια πιστωτικής κάρτας

Η πιστωτική κάρτα εκλάπη χωρίς να το αντιληφθεί ο κάτοχος, ημέρα Παρασκευή, κατά την επιστροφή από την εργασία του στο μετρό ή το λεωφορείο. Ο παραπονούμενος αντελήφθη την κλοπή την επόμενη Δευτέρα και στη συνέχεια διαπίστωσε ότι με την κάρτα του είχε πραγματοποιηθεί την ημέρα της κλοπής συναλλαγή από τρίτο πρόσωπο ύψους 599 ευρώ, την οποία αμφισβήτησε και ζήτησε περιορισμό της ευθύνης του βάσει της Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) Ζ1-178/2001. Η τράπεζα ήταν αρνητική, δεδομένου ότι ο παραπονούμενος δεν την ενημέρωσε εγκαίρως σχετικά με την απώλεια της κάρτας του.

Η εξέταση της υπόθεσης από τον Τραπεζικό Μεσολαβητή κατέδειξε αφενός μεν ότι ο παραπονούμενος υπείχε ευθύνη για την παράνομη χρήση της πιστωτικής του κάρτας έως τη δήλωση της απώλειάς της, αφετέρου δε ότι δεν επιδείχθηκε η επιβεβλημένη από τα συναλλακτικά ήθη και τις σχετικές συμβάσεις επιμέλεια και σύνεση από την πλευρά της επιχείρησης κατά τη διενέργεια της εν λόγω συναλλαγής. Για τους λόγους αυτούς ο Τραπεζικός Μεσολαβητής συνέστησε, και η τράπεζα αποδέχθηκε, την επιστροφή στον παραπονούμενο του 1/2 του ποσού της ανωτέρω χρέωσης.

2. Αμφισβήτηση χρεώσεων μετά από κλοπή πιστωτικής κάρτας

Η παραπονούμενη αναφέρει ότι, ενώ οδηγούσε το αυτοκίνητό της, εκλάπη η τσάντα της, στην οποία υπήρχε και η πιστωτική της κάρτα. Με χρήση της κλεμμένης κάρτας και του σωστού προσωπικού αριθμού (PIN) σε ATM άλλης τράπεζας έγινε ανάληψη 900 ευρώ. Η παραπονούμενη ισχυρίζεται ότι ακύρωσε όλες τις κάρτες της εντός μισής ώρας μετά την κλοπή. Κατήγγειλε το συμβάν στην αστυνομία και έστειλε αντίγραφο από το βιβλίο συμβάντων στην τράπεζα, ζητώντας να απαλλαγεί από τη χρέωση. Η τράπεζα όμως απέρριψε το αίτημά της, καταλογίζοντάς της βαρεία αμέλεια, συνιστάμενη στη διαρροή του PIN.

Από τα στοιχεία της τράπεζας προέκυψε ότι οι αναλήψεις πραγματοποιήθηκαν πριν από την ακύρωση της κάρτας. Λόγω της επιμονής της παραπονούμενης, ως προς τον ακριβή χρόνο διεξαγωγής των αναλήψεων, ζητήθηκε η συνδρομή και της τράπεζας, σε ATM της οποίας πραγματοποιήθηκαν οι επίμαχες αναλήψεις. Από τη διασταύρωση των στοιχείων επιβεβαιώθηκε ότι η ακύρωση της κάρτας έγινε αφού είχαν πραγματοποιηθεί οι επίμαχες αναλήψεις.

Η παραπονούμενη δεν μπόρεσε να εξηγήσει πώς περιήλθε σε γνώση του κλέφτη το PIN και ζήτησε να θεωρηθεί η υπόθεσή της λήξασα.

Στην πρώτη περίπτωση της πιστωτικής κάρτας εξετάστηκε η δυνατότητα ένταξης του παραπόνου στην Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) Ζ1-178/2001, για τον περιορισμό της ζημίας του κατόχου σε 150 ευρώ. Η εφαρμογή της ως άνω ΚΥΑ προσέκρουσε

στην αναγγελία της κλοπής της πιστωτικής κάρτας στην αρμόδια Υπηρεσία της εκδότριας τράπεζας με καθυστέρηση 3 ημερών, που, με βάση την κρατούσα τραπεζική πρακτική στη χώρα μας, θεωρείται βαρεία αμέλεια. Σημειώνεται ότι στις περιπτώσεις παραπόνων της κατηγορίας αυτής, που είναι η πολυπληθέστερη, η μη εφαρμογή της ΚΥΑ Ζ1-178/2001 προσκρούει στην αναγγελία με καθυστέρηση ημερών της απώλειας ή κλοπής. Για το λόγο αυτό, οι κάτοχοι καρτών πρέπει να ασκούν τακτικά έλεγχο για να βεβαιώνονται ότι οι κάρτες τους είναι στην κατοχή τους. Συμβαίνει σε ορισμένες περιπτώσεις να αφαιρεθεί η κάρτα από πορτοφόλι και να επανατοποθετηθεί το πορτοφόλι στη θέση του για να μην κινηθεί η υποψία του κατόχου, ώστε να μπορέσει ο τρίτος να χρησιμοποιήσει ανενόχλητος την κάρτα για παράνομες συναλλαγές.

Το δεύτερο παράδειγμα είναι χαρακτηριστική περίπτωση διαρροής του PIN σε τρίτο άτομο, το οποίο είχε θέσει στην κατοχή του και το σώμα της κάρτας, με συνέπεια να προβεί σε παράνομη χρήση της. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχουν όρια ανοχής ως προς το χρόνο αναγγελίας της απώλειας ή κλοπής και κάθε ανάληψη πριν την καταγγελία βαραίνει το νόμιμο κάτοχό της. Και τούτο γιατί η χρήση της κάρτας προϋποθέτει διαρροή του PIN. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα η αναγγελία δεν έγινε με καθυστέρηση, αλλά η μη εφαρμογή της ΚΥΑ προσέκρουσε στον όρο «να μην καταγράφει (ο κάτοχος της κάρτας) τον προσωπικό του αριθμό αναγνώρισης, ταυτότητας ή άλλο κωδικό αριθμό υπό ευχερώς αναγνωρίσιμη μορφή, ιδιαίτερα επί της κάρτας ή άλλου αντικειμένου που φυλάσσει ή μεταφέρει μαζί με την κάρτα». Πριν καταλήξουμε στο συμπέρασμα αυτό, έχει αποκλειστεί από την τράπεζα η περίπτωση της διεθνώς γνωστής ως *skimming* απάτης, η οποία συνίσταται στην αντιγραφή της μαγνητικής ταινίας κατά την εισαγωγή της κάρτας στην υποδοχή του ATM και την υποκλοπή του PIN με φωτογράφιση κατά την ώρα της πληκτρολόγησης.

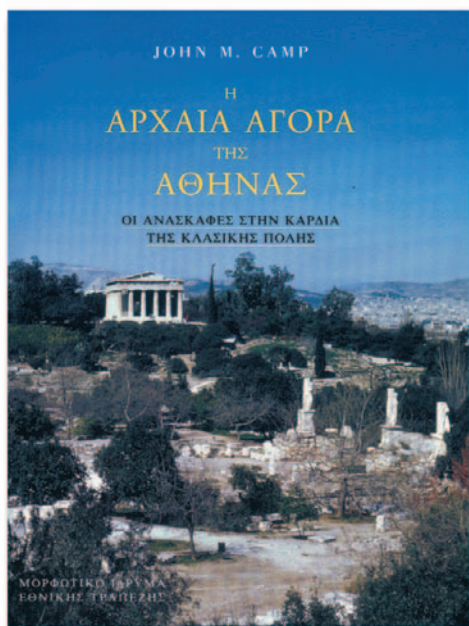
Οι τράπεζες καλύπτουν τα θύματα της απάτης αυτής, αλλά και καλούν τους κατόχους καρτών σε συνεργασία κατά τις συναλλαγές τους σε ATM για την πρόληψή της. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες ζητούν από τους κατόχους καρτών, πριν από τη συναλλαγή, πρώτον να παρατηρούν προσεκτικά μήπως υπάρχει κάτι το ύποπτο ή ασυνήθιστο πάνω στο μηχανήμα, οπότε δεν προχωρούν στη συναλλαγή αλλά ενημερώνουν την τράπεζα, και δεύτερον να καλύπτουν τα δάκτυλα που πληκτρολογούν το PIN με την παλάμη του άλλου χεριού ή με άλλο αντικείμενο.

Σε κάθε περίπτωση συνιστάται στους κατόχους καρτών να παρακολουθούν τακτικά το υπόλοιπο του λογαριασμού τους και να ελέγχουν προσεκτικά τις μηνιαίες καταστάσεις που τους στέλνουν οι τράπεζες και εάν διαπιστώσουν αδικαιολόγητη μείωση του υπολοίπου ή χρεώσεις που δεν έχουν πραγματοποιήσει οι ίδιοι να τις γνωστοποιούν στην αρμόδια υπηρεσία της τράπεζας.

Αλλά και οι τράπεζες λαμβάνουν μέτρα για τον περιορισμό των περιπτώσεων απάτης. Έχουν πυκνώσει τις επιθεωρήσεις των ATM από έμπειρο προσωπικό, δίνουν οδηγίες στους συναλλασσόμενους μέσα από την οθόνη και προωθούν την εφαρμογή τεχνολογίας που προλαμβάνει απάτες του τύπου *skimming*, όπως η «έξυπνη κάρτα», η οποία αντί μαγνητικής ταινίας είναι εφοδιασμένη με μικροεπεξεργαστή που δεν αντιγράφεται, τουλάχιστον με τις σημερινές τεχνικές απάτης. Επίσης ορισμένες τράπεζες έχουν εγκαταστήσει συστήματα παρακολούθησης της κίνησης των καρτών και εάν διαπιστώσουν ασυνήθιστη κίνηση ως προς το ύψος των ποσών, τις ώρες και την περιοχή που πραγματοποιούνται κ.λπ., επικοινωνούν με τους κατόχους των καρτών για να επιβεβαιώσουν εάν είναι νόμιμη η χρήση τους.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Οι ανασκαφές στην καρδιά
της κλασικής πόλης

JOHN M. CAMP

Μετάφραση: Μαίρη Κλεώπα
289 σελίδες, ISBN: 960-250-267-3

Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΛΑΤΕΙΑ, η λεγόμενη Αγορά, ήταν η καρδιά της αρχαίας Αθήνας. Στην Αγορά οι πολίτες συγκεντρώνονταν για να διευθετήσουν τις υποθέσεις δημοσίου ενδιαφέροντος, αλλά και για να διεξαγάγουν τις εμπορικές συναλλαγές τους, να κουβεντιάσουν τα πολιτικά ή ακόμη να λάβουν μέρος σε θρησκευτικές πανηγύρεις και αθλητικούς αγώνες. Κατά τη διάρκεια του 5ου και του 4ου π.Χ. αιώνα, η Αγορά αποτέλεσε το σκηνικό, μέσα στο οποίο πραγματοποιήθηκαν μερικά από τα υψηλότερα επιτεύγματα της πρώτης αυτής περιόδου άνθησης του δυτικού πολιτισμού. Εδώ ριζωσε το δημοκρατικό πολίτευμα υπό την καθοδήγηση του Σόλωνα, του Κλεισθένη και του Περικλή. Εδώ επίσης δίδασκαν φιλόσοφοι, όπως ο Σωκράτης και ο Πλάτων, ενώ στα χειτονικά εργαστήρια τεχνίτες δημιούργησαν μερικά από τα αριστουργήματα της κλασικής γλυπτικής, αρχιτεκτονικής, ζωγραφικής και κεραμικής.

Το βιβλίο αυτό, απολαυστικό στην ανάγνωση και έξοχα εικονογραφημένο, συγκεντρώνει τα αποτελέσματα των ανασκαφικών ερευνών της Αγοράς, που διεξάγονται από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών τα τελευταία εβδομήντα και πλέον χρόνια. Το 1931, όταν άρχισαν οι ανασκαφές, ακόμη και η ίδια η θέση της πλατείας ήταν άγνωστη. Σήμερα έχουν βρεθεί 180.000 περίπου αντικείμενα και έχουν ταυτιστεί πάνω από εκατό οικοδομήματα, μεταξύ των οποίων το Βουλευτήριο, το Ηφαιστείο και η ανακατασκευασμένη πλέον Στοά του Αττάλου. Αντλώντας από τον πλούτο των ανασκαφικών ευρημάτων, τα οποία συμπληρώνονται με άφθονες φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες, ο καθηγητής Camp διηγείται την ιστορία της Αγοράς από τους Νεολιθικούς χρόνους μέχρι το Μεσαίωνα.

Ο John M. Camp, διευθυντής των ανασκαφών της Αγοράς, εργάζεται στο χώρο από το 1966. Είναι καθηγητής Αρχαιολογίας στην Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών της Αθήνας και στο Randolph-Macon College, στο Άσλαντ της Βιρτζίνιας, και συγγραφέας πολλών βιβλίων και άρθρων που αφορούν την αρχαία Ελλάδα και ειδικά την Αγορά.

Η PRMIA (Professional Risk Managers' International Association) ιδρύθηκε το 2002 και εκπροσωπείται σε 55 χώρες του κόσμου μέσω τοπικών παραρτημάτων (chapters). Διαθέτει περισσότερα από 22.000 μέλη, προερχόμενα από 3.000 περίπου οργανισμούς σε 130 χώρες. Η PRMIA είναι μη κερδοσκοπική ένωση επαγγελματιών διαχείρισης κινδύνων, η οποία διοικείται από τα μέλη της και αποσκοπεί στην πρόοδο της επαγγελματικής διαχείρισης κινδύνων διεθνώς, μέσα από την ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων σχετικά με τη διαχείριση κινδύνων. Η PRMIA προσφέρει τη διεθνώς αναγνωρισμένη **επαγγελματική πιστοποίηση του Professional Risk Manager (PRM)**. Τους τελευταίους 12 μήνες ο αριθμός των μελών έχει διπλασιαστεί και περισσότεροι από 18.000 σύνεδροι έχουν παρακολουθήσει εκδηλώσεις της Ένωσης διεθνώς, γεγονός που ανάγει την Ένωση στην πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη και ενεργό στο χώρο της διαχείρισης κινδύνων.

Η PRMIA διαθέτει πολυάριθμα παραρτήματα, μεταξύ άλλων, στις εξής χώρες: Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ, Χονγκ Κονγκ, Κίνα, Σιγκαπούρη, Ινδονησία, Ιαπωνία, Αυστραλία, Ταϊλάνδη, Ρωσία, Πολωνία, Ουγγαρία, Δανία, Ουκρανία, Ολλανδία, Σουηδία, Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία, Γερμανία, Γαλλία, Ελβετία, Ισραήλ, Ν. Αφρική, Βραζιλία, Χιλή, Μεξικό, Αργεντινή, Βενεζουέλα, Καναδά.

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την PRMIA διατίθενται στην ιστοσελίδα www.prmia.org

Το ελληνικό παράρτημα

Ίδρυση και διοίκηση

Το ελληνικό παράρτημα ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 2004, με σκοπό να υπηρετήσει την ελληνική κοινότητα επαγγελματιών διαχείρισης κινδύνων. Διοικείται με βάση το καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης, από την Επιτροπή Καθοδήγησης, στην οποία συμμετέχουν διακεκριμένοι έλληνες επαγγελματίες διαχείρισης κινδύνων, και τον Περιφερειακό Διευθυντή του παραρτήματος.

Την Επιτροπή Καθοδήγησης απαρτίζουν οι κ.κ.:

Κυριάκος Αττικούρης, CEO Freightmetrics

Χαράλαμπος Κουρτίδης, Deputy Head of Risk Management Alpha Bank

Χρήστος Περγάμαλης, Finance Division Emporiki Bank

Αθανάσιος Σαίνης, Deputy Head of Risk Management, Emporiki Bank

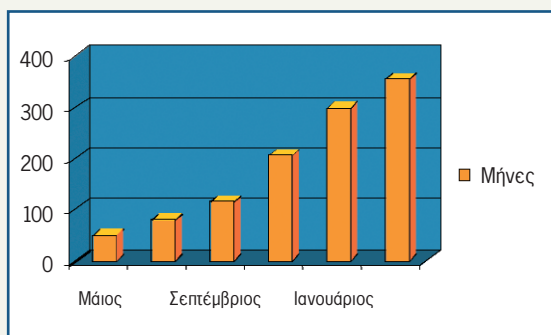
Μιχάλης Χαραλαμπίδης, Deputy Head of Risk Management, NBG

Περιφερειακός Διευθυντής του ελληνικού παραρτήματος, ο οποίος συντονίζει τη δράση της Επιτροπής, είναι ο κ. Γεώργιος Παπαδημητρίου, Διευθυντικό Στέλεχος Διαχείρισης Κινδύνων της Ernst & Young.

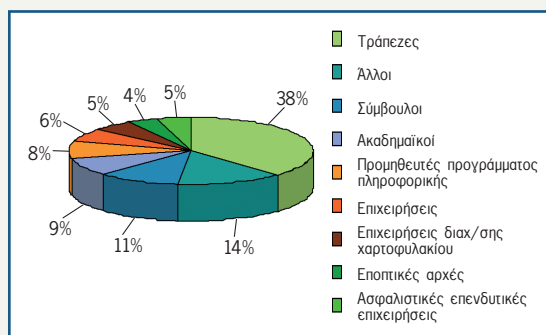
Μέλη

Από την ίδρυση του ελληνικού παραρτήματος, ο αριθμός των μελών αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Τα μέλη του ανέρχονται ήδη σε 380 και προέρχονται κυρίως από τον τραπεζικό χώρο, τον ακαδημαϊκό, το συμβουλευτικό, τον τομέα των ασφαλειών, αλλά και από εποπτικές αρχές και λοιπούς οργανισμούς.

α) Εξέλιξη μελών ελληνικού παραρτήματος

β) Επαγγελματικό υπόβαθρο μελών

Εκδηλώσεις

Όραμα του ελληνικού παραρτήματος είναι να αποτελέσει το σημείο συνάντησης ανθρώπων, ιδεών και προτύπων διαχείρισης κινδύνων. Ήδη έχουν διοργανωθεί οι παρακάτω εκδηλώσεις, στις οποίες παρουσιάστηκαν θέματα σχετικά με τις εξελίξεις στο χώρο της διαχείρισης κινδύνων από έλληνες και ξένους επαγγελματίες:

■ Inaugural Meeting (30/09), με τη χορηγία της Profile

Dr. David Rowe (Basel II and IT challenges)

Δρ Κωνσταντίνος Θανασούλας (Risk Management new role and unresolved issues)

Dr. Mario Onorato (Economic Capital allocation issues)

■ Market Risk – VaR Case Study for Greek Bonds and Equities (1/02), με την υποστήριξη της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών

Δρ Γεώργιος Σκιαδόπουλος

■ IFRS – Basel II Interference (23/02), με την υποστήριξη της Τράπεζας της Ελλάδος

Dr. Robert Fiedler

■ Operational Risk Management, qualitative and quantitative aspects – (19/04), με την υποστήριξη της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών

Μάριος Κυριακού, PhD

Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών στηρίζει τις δραστηριότητες του ελληνικού παραρτήματος της PRMIA, θεωρώντας πως η προβολή και επεξεργασία θεμάτων διαχείρισης κινδύνων μέσα από εξειδικευμένους φορείς συμβάλλει στην αποτελεσματική ανταπόκριση των ελληνικών τραπεζών στις εξελίξεις του κλάδου. Η συνεργασία αυτή πραγματοποιείται μέσω του αρμόδιου Τομέα Εποπτείας Τραπεζών και Διαχείρισης Κινδύνων της ΕΕΤ. Ο εν λόγω Τομέας παρακολουθεί στενά τις διεργασίες σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, αποβλέποντας στη βελτίωση των διαδικασιών και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων διαχείρισης κινδύνων των ελληνικών τραπεζών, με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Δημοσίευση άρθρων

Το Δελτίο της ΕΕΤ δέχεται πρωτότυπα άρθρα που πραγματεύονται επίκαιρα ζητήματα του τραπεζικού τομέα και δεν έχουν δημοσιευτεί (ούτε τελούν υπό δημοσίευση) σε άλλα περιοδικά. Τα κείμενα πρέπει να αποστέλλονται με e-mail, σε μορφή Word. Η βιβλιογραφία, αν υπάρχει, παρατίθεται μόνο με τη μορφή υποσημειώσεων. Τα άρθρα δεν επιτρέπεται κατά κανόνα να υπερβαίνουν τις 2.000 λέξεις.

Για να δημοσιευτεί ένα κείμενο, πρέπει να εγκριθεί από την Επιστημονική Επιτροπή. Οι αρνητικές αποφάσεις δεν αιτιολογούνται. Η μερική ή ολική αναπαραγωγή κειμένων του περιοδικού επιτρέπεται μόνο με την άδεια του Εκδότη.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν με την κα Α. Μανιάτη, τηλ.: 210-3386532, fax: 210-3386596, e-mail: amaniati@hba.gr

Υπεύθυνος διανομής: κ. Δημήτρης Λαμπρόπουλος, τηλ.: 210-3386547, fax: 210-3615324, e-mail: dlambrop@hba.gr